

Новы Час

СНЕЖАНЬ, ВЫБАРЫ

Стар. 4

ПОЛАЦКІ СТОЎНХЕНДЖ

Каменную таямніцу знайшлі на Полаччыне. Бліжэйшым часам гэта зямля да свайго backgroundу — калькі беларускай дзяржаўнасці — мае шанцы дадаць і астранамічную абсерваторыю з мегалітам

Стар. 6

«ХРОСНЫ БАЦЬКА» КРОЧЫЦЬ ПА СНД

Прапагандысцкая кампанія Крамля супраць Мінску стала тэмай унутранай палітыкі не толькі ў сінявакай, аднак таксама ў іншых дзяржавах СНД

Стар. 28

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Стар. 9–24

ISSN 2218-2144

ЧЫТАЙЦЕ

Ў НАСТУПНЫМ НУМАРЫ

СЯРГЕЙ МАЦКЕВІЧ

Нарыс Аляксандра Тамковіча
з цыклу «Трэці сектар у асобах»

— завіслі. Лукашэнка стрымліваецца ад разгромнай крытыкі Крамля, але і ў прыяцелі ЕС пакуль не набываецца. Цярпенне і яшчэ раз цярпенне спартрабіца ў такой напростай сітуацыі.

Стрыманыя міжнародныя стасункі хіба што разбаўляюць скандалы з дыпламатамі. Часовы кіраунік дыпломіі Эстоніі ў Беларусі Хары Лахтайн падаў у адстаўку ў суязі з сексуальным скандалам. 20-гадовая жыхарка Мінску авбівінація дыпламата ў дамаганнях. У якасці доказу быў прад'яўлены фота, на якіх дыпламат абдымаецца з дзяўчатамі, і апошняя відавочна не супраць гэтага. Хто вінаваты і ў чым увогуле, разбрацца значна больш складана, чым паставіць пляму на кар'еру. Міністэрства замежных спраў прыняло працэшнне аб адстаўцы Лахтайна. Эстонскі дыпламат інцыдэнт звязае з дайеннісцю спецслужбай Беларусі, якія і прайду былі зауважаныя на кампраматах піктантнага характару.

Скандальчык з суседкай-Літвой, наадварот, быццам бы прыглушылі. Пару тыдняў таму быў затрыманы па абынавачванні ў правозе наркотыкаў на тэрторыі Беларусі кіраунік коннай паліцыі Вільнюса Лаймонас Банкаускас. Цяпер увесі матэрыйял справы перададзены беларускай прокуратуре, а спадара Банкаускаса адпушцілі на свабоду. Віленскі паліціскі саюз віну катогарычна адмаўляе і сцвярджае, што наркотыкі яму падкінулі. Справу літоўца нават трывмае на кантролі прэзідэнта Даля Грыбаўскага. «Мы бачым пазітыўную тэндэнцыю і ў супрацоўніцтве з Беларуссю, у першую частку ў сферы бізнесу, у нашых прадпрымальнікаў добрыя палітычныя умовы для працы там. Гэта ўжо відавочна і стала прыкметна за апошні год. На дзяржаўным узроўні дачиненні таксама падпішаюцца. У межах гэтых адносін я не ўзбявае спадзяюся на добрыя навіны», — заявіла спадарня Грыбаўскага пасля сустэрчы з пасламі ў прэзідэнцкім палацы.

Знешнепалітычная адносіна Беларусі на двух найбольш важных вектарах — Еўрасаюза і Расіі міністэрству замежных спраў АДКБ. Мінск заявіў, што літвы немагчымым амбяркоўваць пытанні невялікія рэверсансы. У снекні гэтага года Арганізацыя дамоў аб калектыўнай бяспечы (АДКБ) узначаліць Аляксандар Лукашэнка, ён ужо заявіў пра сваю гатоўнасць прыняць старшынства. «Нас гэта вельмі радуе», — сказаў Дзмітрый Мядведзеў пасля заўвішання нефармальнае саміту АДКБ у Ерэване. Год таму ў разгар «малочных войнаў» Беларусь прайгнаравала пасяджэнне Савета міністраў замежных спраў АДКБ. Мінск заявіў, што літвы немагчымым амбяркоўваць пытанні невялікія рэверсансы. У снекні гэтага года Арганізацыя дамоў аб калектыўнай бяспечы (АДКБ) узначаліць Аляксандар Лукашэнка, ён ужо заявіў пра сваю гатоўнасць прыняць старшынства. «Нас гэта вельмі радуе», — сказаў Дзмітрый Мядведзеў пасля заўвішання нефармальнае саміту АДКБ у Ерэване. Год таму ў разгар «малочных войнаў» Беларусь прайгнаравала пасяджэнне Савета міністраў замежных спраў АДКБ. Мінск заявіў, што літвы немагчымым амбяркоўваць пытанні невялікія рэверсансы. У снекні гэтага года Арганізацыя дамоў аб калектыўнай бяспечы (АДКБ) узначаліць Аляксандар Лукашэнка, ён ужо заявіў пра сваю гатоўнасць прыняць старшынства. «Нас гэта вельмі радуе», — сказаў Дзмітрый Мядведзеў пасля заўвішання нефармальнае саміту АДКБ у Ерэване. Год таму ў разгар «малочных войнаў» Беларусь прайгнаравала пасяджэнне Савета міністраў замежных спраў АДКБ. Мінск заявіў, што літвы немагчымым амбяркоўваць пытанні невялікія рэверсансы. У снекні гэтага года Арганізацыя дамоў аб калектыўнай бяспечы (АДКБ) узначаліць Аляксандар Лукашэнка, ён ужо заявіў пра сваю гатоўнасць прыняць старшынства. «Нас гэта вельмі радуе», — сказаў Дзмітрый Мядведзеў пасля заўвішання нефармальнае саміту АДКБ у Ерэване. Год таму ў разгар «малочных войнаў» Беларусь прайгнаравала пасяджэнне Савета міністраў замежных спраў АДКБ. Мінск заявіў, што літвы немагчымым амбяркоўваць пытанні невялікія рэверсансы. У снекні гэтага года Арганізацыя дамоў об

ДЫЛЕМА МАРАЛЬНАГА І МАТЭРЫЯЛЬНАГА

Вольга Хвойн

У кірауніка Беларусі сплагіяцілі, калі так можна выказацца, метад закручвання гаек. Суседзі з усходу і заходу паціху прад'яўляюць адміністрацыі Лукашэнкі ўсё больш патрабавання. І выглядае на тое, што «чырвоны дом» будзе вымушаны пайсці некаму з баку на саступкі.

Падкарэктаваць сваю палітыку «і нашым, і вашым, і нікому» Аляксандра Лукашэнку стымуліруе і расстановка знешнепалітычных сілаў перад прэзідэнцкімі выбарамі. Но і Брушель сібрами не сталі, і Масква расчараўвания. Беларусь не першы год настойвае на аднаўленні статусу адмінислава запрошанага для беларускага парламента ў Парламенцкай асамбліе Савета Еўропы. Апошнім часам у ПАСЕ гаварылі, што гэта мягчыма, калі ў краіне будзе ўведзены хязяйства з мараторыем на смяротную кару. Але калі афіцыйны Мінск кідаўся выконваць чужія ўмовы? Наадварот, у сакавіку быў прыведзены ў выкананне чарговыя два смяротныя прысуды.

На гэтым тыдні Мінск наведала дакладчыца па Беларусі Камісіі па палітычных пытаннях Парламенцкай Асамбліі Савета Еўропы Сініка Хурскайнен. І заяўіла, што адмена смяротнага пакарання з'яўляецца галоўнай, але далёкай не адзінай ўмовай аднаўлення для Беларусі статусу спецызапрошанага ў ПАСЕ. Цяпер будзе разглядацца сітуацыя са

свабодай СМИ, правамі чалавека і демакратыі. Разам з тым, як перадае БелапАН, спадары Хурскайнен мяркуе, што падчас прыняція рашэння аб адмене смяротнай кары ў Беларусі трэба ўлічваць грамадскую думку, якая на дадзены момант такі лібералізм не падтрымлівае.

Вынік візіту єўрапейскага палітыка будзе разумезлы ўверасні. Да таго часу Сініка Хурскайнен мусіць падтрымаваць адмысловую справаздаччу пра сітуацыю ў краіне. Увага будзе надавацца ключавым для ПАСЕ пазіцыям — правамі чалавека, демократыі і вяршэнства закона. Папярэднік Хурскайнен Андрэя Рыгоні ў свой час сабраў мяртвиль для справадачы, якая паказала беларускую ўладу з непрыгяднага боку. Беларусь з'яўляецца адзінай єўрапейскай дзяржавай, якая не ўваходзіць у Савет Еўропы, бо не адпавядае

крытэріям гэтай арганізацыі. Разам з тым ёсць меркаванне, што, адпраўляючы спедзакладчыку ў Беларусь, ПАСЕ дэмонструе гатоўнасць падумаць наконт таго, як можна палешыцца адносінамі з нашай краінай і тым самым паказаць уладам гатоўнасць пэўнай падтрымкі ва ўмовах абастронні адносінаў з Расіяй.

Пасля бясконых «войнаў» і паказальных дэмаршоў Расія і Беларусь зрабілі адна адной невялікія рэверсансы. У снекні гэтага года Арганізацыя дамоў аб калектыўнай бяспечы (АДКБ) узначаліць Аляксандар Лукашэнка, ён ужо заявіў пра сваю гатоўнасць прыняць старшынства. «Нас гэта вельмі радуе», — сказаў Дзмітрый Мядведзеў пасля заўвішання нефармальнае саміту АДКБ у Ерэване. Год таму ў разгар «малочных войнаў» Беларусь прайгнаравала пасяджэнне Савета

міністэрству замежных спраў АДКБ. Мінск заявіў, што літвы немагчымым амбяркоўваць пытанні невялікія рэверсансы. У снекні гэтага года Арганізацыя дамоў об

адміністру замежных спраў АДКБ. Мінск заявіў, што літвы немагчымым амбяркоўваць пытанні невялікія рэверсансы. У снекні гэтага года Арганізацыя дамоў об

адміністру замежных спраў АДКБ. Мінск заявіў, што літвы немагчымым амбяркоўваць пытанні невялікія рэверсансы. У снекні гэтага года Арганізацыя дамоў об

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

НЕ ПНЕШ — НЕ ЗАВАРУШЫЦА

Сергей САЛАЎЕУ

Здаецца, пакуль беларуса не пнеш — ён не заварушыца. На гэтым тыдні такое і здарылася. Да нас заехала дэлегацыя чэшскага сенату і дакладчык Парламенцкай асамблей Савета Еўропы Сініка Хурскайнен. Гэтая людзі сустракаліся з прадстаўнікамі беларускай апазіцыі, і, відавочна сустрэчы сталі своеасаблівым «кухтадём» для кансалідациі апазіцыянераў.

У прыватнасці, вельмі тэрмінова прадстаўнікі беларускай апазіцыйных партый выпрацавалі сумесны звярот да Савета Еўропы і Парламенцкай асамблей СЕ, які і перадалі спадарыні Хурскайнен.

Документ быў перададзены 24 жніўня на сустрэчы прадстаўнікі апазіцыі з дакладчыкам ПАСЕ ў Мінску.

У звароце, падпісаным кіраўнікамі дзеяціў палітычных структур, утрымліваеца «агулальная пазіцыя беларускай апазіцыі аб развіціі дыялогу паміж Беларуссю і Саветам Еўропы. У дакументе адзначаецца: шляхом Беларусі ў структуры Савета Еўропы ляжыць праць свабодныя і дэмакратычныя выбары, якія нельга праводзіці, калі ў краіне ёсць палітвязні і занадаўства, што даваляе фальсіфікацыі.

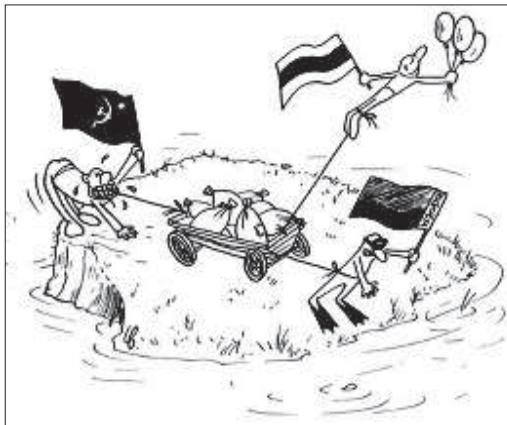
У дакументе робіцца акцэнт на існаваніі беларускай амбемахаванні для працы прэзыдэнтскага савета на свабоду асацыяцый. Апазіцыянеры прапануюць варынцу да пытання дадзенчыні Беларусі да Савета Еўропы пасля правядзення прэзідэнцкай кампанії.

Больш за тое: прадстаўнікі апазіцыі 24 жніўня ў Мінску падпісалі пагадненне пра каардынацыю дзеяніяў падчас найбліжэйшай кампаніі па выбарах прэзідэнта Беларусі.

Документ падпісані підрэз кампаніі «Гавары праўду!» Уладзімір Няляяеў, старшыня беларускай партыі левых «Справядлівасць свету». Сяргей Калякін і Абяднанай грамадзянскай партыі Анатоль Лябедзька, лідэр Еўрапейскай кааліцыі Мікалай Статкевіч, кіраўнік аргкамітэтай па стварэнні партыі «Беларуская хрысціянская дэмакратыя» Віталі Рымашэўскі і Партыі жанчын «Надзея» Алена Яськоўская.

Старшыня беларускай сацыяль-дэмакратычнай партыі (Грамада) Анатоль Ляўковіч не змог прысутнічаць на падпісанні, але выказаў гатоўнасць да дадзенчыцца да документа. Акрамя таго, старшыня Партыі БНФ Аляксей Янукевіч падпісаў пагадненне з агаворкай, што дзеянні апазіцыі на выбарах павінны быць скіраваны на не толькі на барапубуз з Аляксандрам Лукашэнкам, але і з прарасійскімі кандыдатамі.

Пагадненне прадугледжвае, што дэмакратычныя сілы дамаўлююцца

правесці масавую інфармацыйную кампанію з мэтай дансенення да ўсіх жыхароў Беларусі звестак пра шкоду, якую наносіць беларускому народу палітыка ціпераційнай улады; правесці масавую мабілізацыйную кампанію сярод выбаршчыкаў, у прыватнасці ператварыць магчымымі пасыўныі пратест ў форме няўзделу ў вýборах у пратест дзеіні, каб большасць прагаласавала супраць ціпераційнай улады; арганізація працы з членамі выбарчых камісій, а таксама эфектыўнае назіранне на ўчастках выбаршчыкаў, супрацьстоецца з мэтай выяўлення фальсіфікаціі і міжнароднага непрызнання сфальсіфікованых вынікаў выбараў.

Апроч таго, у дакументе вызначана і амаль фантастычная мэты. Прыкладам, наладзіць кантакты і правесці перамовы з урадавымі чыноўнікамі, рэгіянальнымі кіраўнікамі, дырэктарамі прадпрыемстваў і афіцэрамі МУС, якія ўжо ўсвядомілі, што ўладу трабуе мініяць. Таксама арганізація унітэрні і зневініцкі цік на ўладу з мэтай змены выбарчага закандаўства і правіправіміяльнай практикі. У адпаведнасці з пагадненнем апазіцыі бэрэзь на сібе абавязкальства амбекраваць пытанне аб стварэнні «каардынаціўнага цэнтра кампаніі на прыцыпах роўнасці».

Лідэр АГП Анатоль Лябедзька назваў дакумент першым крокам да канкрэтных сумесных дзеянняў. «Кані пагадненне падпішучь усе палітычныя сілы Беларусі, у нас ёсць шанец высіц на адзінага кандыдата і — як вінік — змагацца за перамогу на выбараў», — заявіў ён.

Спадзянні на тое, што будзе «адзін кандыдат» да апазіцыі, зарыгіляюць вельмі недзярчымі. Прынамсі, прадстаўнікі некалькіх прэтэндэнтаў у прэзідэнты эта пагадненне не падпісалі. А значыць, «адзінага» не будзе.

Не спалі ў шапку і прадстаўнікі ўлады. Праход працы над Канцепцыяй удасканалення мер крымінальнай адказнасці і сістэмы выканання крымінальных пакараній паведаміў 24 жніўня Аляксандру Лукашэнку генеральну прауктор Беларусі Рыгор Ваісіевіч.

Празідэнт запатрабаваў ад яго «пакорыць працу над гэтым важным дакументам, зыходзячы з таго, што ў сучасных умовах неабходна яшчэ больш узважана падыходзіць да

прызначэння пакараній, звязаных з пазабуйленнем волі, і больш шырока прыміняць штрафы». Лукашэнка таксама запатрабаваў «узмечніць праукторскі нагляд за выкананнем закандаўства ўсімі праваахоўнымі і кантрольнымі органамі, значна больш увагі надаваць таму, як забяспечваюцца права і свабоды грамадзян».

Невядома, ці сталася эта «кухтадём» для таго, каб вываліці з-за кратай старшага следчага па асаўліва важных спраўах Генеральнай праукторатуры Беларусі Святлану Байкову. Яе справа нарабіла шмат вірхалу — бо менавіта яна падабралася да вельмі баючых карыпцыйных схемаў улады. Але, тым не менш, 24 жніўня Васілевічам было адмоўлена на тэманію ўтрымання под вартай Байковай. Ціпер яна знаходзіцца дома: следствам абрана мера стрымання — хатні арышт. Тым не менш, тэрмін следства па крымінальнай справе генеракторураў працягнуты да 9 кастрычніка.

Але ёсць рэчи, на якія беларусаў заахвочваць не трабуе. У апошнія гады ў Беларусі расце цікавасць да нацыянальнага вясельнага абраду. Пра гэта заявіла дырэктар Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту Святлана Лакотка.

Паводле яе слоў, упершыню паслуго «беларускае вяселле» музей прapanаваў у 2005 годзе. З кожным годам колькасць ахвотнікаў выкананія нацыянальных вясельных абрарад расце. У 2009 годзе музей прыняў 50 пар, а якім то ў 2010 годзе ахвотнікі правесці вяселле ў адпаведнасці з нацыянальнымі традыцыямі ужо запісаліся на восень — утварылася чарага.

Большасць ахвотнікаў правесці нацыянальныя вясельныя абрарад — моладзь. «Што цікава, ёсць пары, калі яна беларуска, а ён з іншай краіны, напрыклад, немец або японец», — адзначыла спецыяліст. Паводле яе слоў, даволі часта нявесты і жаніхі пры праходжанні беларускага вясельнага абрараду апранутыя ў нацыянальныя касцомы, а не ў белую сунеку маладой і чорны касцом малаодога, які пры рэгістрацыі шлюбу ў ЗАГС.

Як лічыць Лакотка, рост цікавасці да нацыянальнага вясельнага абрараду сведчыць пра ўзмацненне цікавасці да беларускай нацыянальнай культуры.

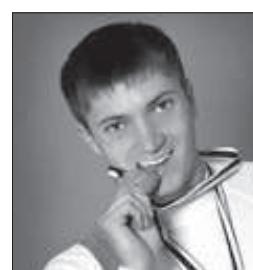
▼ ФІГУРЫ ТЫДНЯ

СЯРГЕЙ ГАЙДУКЕВІЧ

Лідэр Ліберальна-дэмакратычнай партыі Сяргей Гайдукевіч у чарговы раз мае намер балатаўца на пасаду презідэнта Беларусі. Агітаваць выбарчыя палітыкі плануе ў tym ліку і аллагольны прадукцыя з выявай сябе на этыкетках. Гарэлку «Гайдукевіч» і свае партрэты палітыкі раздаваў на кангрэсе партыі 21 жніўня сваім паплечнікам у якасці падарунку. Апроч выявы Гайдукевіча на этыкетцах гарэлкі змешаныя стылізаваныя герб продакту Гайдукевіча, надпісы «Беларуская шляхта», «Гонар і годнасць», «Парадак у краіне. Дабрабыт у доме».

Апроч таго, Сяргей Гайдукевіч у сваіх выступах перед делегатамі з'езду закрануў тэму адносін з Расіяй. Паеодле меркавання палітыка, сувэрэнітэт нашай дзяржавы завязаны на ўсходнюю суседку. «Мы выступаем за адзінную валюту з Расіяй. Калі бы яна была ўведзена, энергэнергусы паступілі бы да нас па ўніверсітэцкіх коштах», — цытуе слова кіраўніка Ліберальна-дэмакратычнай партыі БелаПАН Гайдукевіч зазначыў, што партыя выступае за шматектарную зменшоную палітыку: «Мы мусім планамерна развіваць адносіны і з Еўрасоюзам, і з ЭША, і з Кітаем. Будзе добра, калі Беларусь увойдзе ў ЕС настав праз пару гадоў».

Сяргей Гайдукевіч удзельнічаў у прэзідэнцкіх выбарах 2001 і 2006 годоў, але набраў менш за пяць працэнту галасу.

ДЗЯНІС ГАРАЖА

На чэмпіянаце свету па веспаванні на байдарках і каноэ, што праходзіў у Польшчы, беларус Дзяніс Гаража заваяваў залаты медаль на дыстанцыі 500 метраў у спаборніцтвах каноэтаў-адзінчынкаў. Гаража паказаў вынік 1 хвіліну 47,701 секунды. Такім чынам, беларускі спартовец пацвердзіў свой тытул чэмпіёна свету, які ён атрымаў у 2009 годзе ў Канадзе.

Срэбным прызёрам стаў Лі Кян (Кітай) — 1 хвіліна 48,317 секунды, бронзовым — Вадзім Мінкоў (Узбекістан) — 1 хвіліна 48,457 секунды.

Падчас фінальнай гонкі на байдарках і каноэ, што праходзіў у Польшчы, беларус Дзяніс Гаража заваяваў залаты медаль на дыстанцыі 1000 метраў у спаборніцтвах каноэтаў-адзінчынкаў. Гаража паказаў вынік 1 хвіліну 47,701 секунды. Такім чынам, беларускі спартовец пацвердзіў свой тытул чэмпіёна свету, які ён атрымаў у 2009 годзе ў Канадзе.

Дзяніс Гаража — адкрыццё сезону 2009 года. Пра свой патэнцыял ма-зырку прыперашины завёў лягас на планетарнай студэнцкай эстацыі, з якой прыхекаў пераможкам. З дэбютнага чэмпіянату Еўропы Дзяніс вірнуўся з «золатам».

ПЕСНЯРЫ

Беларускі дзяржаўны ансамбль «Песніры» пад кіраўніцтвам Вячаслава Шарапава мае намер змагацца з замахамі расійскіх калектываў на гандлёвые знак «Песніры». Валадонне правамі ў Расіі на агульнавядомыя гандлёвыя знак «Песніры» раней было зацверджана Федеральнай службай па інтелектуальнай уласнасці, патэнтах і гандлёвых знаках (Роспатент). У Беларусі прававую абарону гэтага гандлёвага знака атрымала.

Як распаўёў Вячаслав Шарапав, цягам апошніх гадоў гандлёвыя знак «Песніры» быў прыватнавядомы ў Расіі і знаходзіўся ў прыватнай уласніці некалькіх уладальнікаў. Аднак у беларускіх выкананіццаў ёсць прыярытэт таварнага знака, і яны юму могуць адстойваць свае праваў ў судзе. «Зараз мы спадзяймамося, што расійскія калектывы будуць добрымі шляхам. Закліклем артыстамі да разважлівасці і спынення гастроінфекційных дзеянісці», — зазначае мастакі кіраўнік «Песніроў» Шарапав.

Ціпер калектыву працуе над новай канцэртнай праграмай, у якой будуць кампацыі на вершы Янкі Купалы.

ПАЛІТЫКА

► ЭКСПЕРТЫЗА

СНЕЖАНЬ, ВЫБАРЫ

12 снежня 2010 года.

Пра магчымайе прызначэнне выбараў на гэты дзень кажуць у апазіцыйных колах амаль як пра вырашаную справу. «Я думаю, што гэта спарады аптымальная дата для ўлады», — пагаджаецца Валеры Карбалевіч.
Пра палітычную сітуацыю ў краіне і верагодныя варыянты яе развіцця з палітолагам Валерыем Карбалевічам размаўляла журнالіст «НЧ» Алена Варажбей.

— Напярэдадні новага года будуть вельмі цікавы перамовы з Расіяй па цнах на газ і ўмовах паставак нафты. Тая формула, якая дзеялічна паводле давомы на газ ад 31 снежня 2006 года, вычарпана. З наступнага года павінны быць свабодныя рынакавыя цэны. То бок зараз руки расійскіх кіраўнікоў развязаны, і яны могуць прызначыць любыя цэны. Тым больш на ўмовах цяперашняй інфармацыйнай вайны дзвюх краінаў, можна меркаваць, пазыцыя Расіі будзе даволі жорсткай.

Перамовам будуць спадарожніца інфармацыйных атакі з

Валеры Карбалевіч

абоўхвух бакоў. А гэта не вельмі спрыяльны фон для прэзідэнцікіх выбараў. Напрыклад, падчас нафтагазавай вайны напрыканцы 2006-га — пачатку 2007 года шмат людзей пабеглі ў банкі здымамаць свае грошавыя ўклады. Лукашэнка потым казаў, што гэта была амаль катастрофічна сітуацыя для фінансавай сістэмы краіны. Гісторыя можа паўтарыцца. Тому трэба спачатку правесці выбараў — да таго, як пачненца больш вострай фазы змагання з Расіяй па ўмовах паставак энергаресурсаў. Зразумела, што лепш яе праводзіць, ужо маючы ў руках новы

прэзідэнцікі тэрмін для Аляксандра Рыгоравіча. Да таго ж, бліжэй да канца года може неяк атрымаецца назапасіць грошы, узяць кредиты, каб выкананы абліччанне — выплатыць сярдні заробак 500 долараў. У лістападзе плануецца павышэнне тэрніфайнаў стаўкі. І напачатку снегнянія людзям ужо налічыць новыя заробкі. Такім чынам, новыя заробкі ўжо атрымаюць, а вайна з Расіяй пакуль яшчэ не пачненца.

— Як вядома, пра афіцыйнае абвічэнне выбараў улады па куль упарты маечца.

— Але на 7 верасня А. Лукашэнка сваім указам прызначыў пасаходчавую сесію Палаты прадстаўнікоў. Прычым з абласлоўністю пустым парадкам дня. Гэта папраўкі ў падатковы і бюджетны кодксы, а таксама законапраекты, аб бюджэтэ Фонду сацыяльнай абароны насельніцтва (Міністэрства працы) і дзяржаўным бюджетэ краіны на 2011 год. Ян пазначана на ўказе, «могучы быць разгледжаны і іншыя пытанні». Але праект бюджету ў верасні ніхто не абмяркоўвае. І як можна абмяркоўваць бюджет, калі невядомацца дана на газ і нафту? Адразу зразумела, што галоўным пытаннем будзе прызначэнне даты прэзідэнцікіх выбараў.

Выбараў у Беларусі прызначаюцца не пазней чым за 5 месцы да заканчэння паўнамоцтваў прэзідэнта. І праводзіцца ўнадзею, не пазней чым за два месцы да сканчэння гэтага тэрміну. Ціперашнія прэзідэнцікі выбараў у Беларусі павінны адыбыцца не пазней за 6 лютага 2011 года.

Таму 7 верасня можа быць названая і пазнейшая, а не снегянская дата. Але на сайральнікі сумніваюцца, што ўлада «нададзе» сваім апанентам лішнія два месцы. Навошыца даваць нейкія карты ў рукі апанентам? Таму трэх месцы — ніякіх тут варыянтаў, я думаю, не можа быць.

— Яничэ ў маі Лукашэнка заўліку: ён схільны да таго, што выбараў пройдуть напачатку будучага года. А старшина ЦВК Лідзія Ярошына казала, што найбольш спрыяльная дата для гэтых выбараў — 6 лютага. Што адбылося?

— Я думаю, што сапраўды так планавалася напачатку. Але по-тym здарылася рэзкае абастроне-н канфлікту з Расіяй. І менавіта

гэты чыннік падштурхоўвае ўлады правесці датэрміновую прэзідэнцікіх выбараў. Фактычна на два месцы раней. Мінулым разам, у 2006 годзе, выбараў адбыліся на чатыры месцы раней. Ужо амаль паўгода Лукашэнка забярэ ад сваіх прэзідэнцікіх тэрмінаў, калі прагноз спарадзіцца.

— Улада ўлічвае настроі людзей? Хоць, як сведчыць апаненты, галасы на выбараў у Беларусі не лічацца, але гэта ўсё роўна вельмі важны чыннік.

— Безумоўна. Улада ў любоі краіне трывамаеца на двух фактарах. Першы — прызнанне грамадствам права гэтай ўлады на кіраванне. І другое — сіла. У розных краінах, дэмакратычных і недэмакратычных, розная вага гэтых чыннікаў. Але яны заўжды існуюць. І нават у самых жорсткіх таталітарных краінах ісцітуят прагандысты, дарэчы, — самы моцны. Хайдз, здаваецца, што там прааганда, калі ёсьць канцлагеры, спецслужбы і г.д. Улада несумненна зациклена ў реальнай падтрымцы насельніцтва, таму і існуе прааганда. І тое, што адбываюцца фальсіфікацыі, адно другому не перашкоджае.

Прычым на ўсіх выбарах, якія былі дасып, Лукашэнка реальнна атрымліваў падтрымку большасці насельніцтва. І ў 2001-м, і ў 2006-м годзе больш паловы насељніцтва реальнай прааганасавала за Лукашэнка. Пра гэта сведчыць незалежныя сацыялагічныя апытганны. Зразумела, што потым ўлады надавалі адсотку 20, а то і больш. Гэта іншая справа.

Невядома, што можа здарыцца ў краіне, калі прэзідэнт реальнай не будзе атрымоўваць больш за палову галасоў. Непрадказальна, як у гэтай сітуацыі павядзіце сябе чыноўніцтва, спецслужбы, сябры выбарчых камісій. Усё можа памяніцца і скончыцца дрэнна для ўлады. Таму для яе прынцыпу маецца реальная падтрымку большасці насельніцтва.

— Калі Лукашэнка казаў, што для яго будзе вельмі цікавая кампанія, ён меў на ўваже пазицію Расіі? Што яго прымусіла сказаць эта?

— З аднаго боку, сапраўды, пазыцыя Расіі, якая была даволі жорсткай ужо з пачатку года. Асабліва пасля нафтавай паразы

ў студзені гэтага года, Лукашэнка зразумеў, што стаўленне Расіі прынцыпова змянілася. З другога боку, гэта датычылася мабілізацыі выкананчай вертыкалі і ўсіго дзяржаўнага апарату, калі яны не расслабляліся і актыўна працевалі.

— Для апанентаў Лукашэнка гэта таксама вельмі цікавая кампанія?

— Я думаю, што якраз у сэнсе пагроз для ўлады з боку апазіціі ціперація кампаніі, магчыма, будзе самая лёгкая. Гэта можна пакуль што касаецца з гледзінчага таго, што сёння адбываецца. Сітуацыя такая, што апазіція расколатая, яны адзінства, збіраючы вылучаща шмат кандыдатаў. У выніку такая практика апазіціянеру вядзе да паразы. Таму ў гэтых сэнсе асабліва баяцца беларускім ўладам яны чаго. Але тым не менш заўжды ёсьць элемент нечаканасці. Раз на 5 гадоў ўлады вымушаныя даваць апанентам магчымасць выступіць па тэлебачанні ці гамага 20 хвілінаў. Гэта заўсёды пісцілагічны страс для ўлады. Мы памятаем, як, напрыклад, скарыстаўся гэтым Аляксандар Кауцін на мінультых выбараў.

Выбараў — гэты яшчэ і крызіс для ўлады. І ўлада тог разумее, і Лукашэнка. Гэта падзея, якая надае легітымнасць ўладзе. Таму больш за ўсё байца, мусіць, сам Аляксандар Рыгоравіч. Хайдз ўсе кажуць, што ўсё скончленена, усё загадзя вядома, гэта не выбараў, толькі фармальны акт. А тым не менш Лукашэнка вельмі засцерагаеца.

— Калі б апазіція дзеянічала так, як ёй належыць, сённяшня сітуацыя была бы для нея найблізкай спрыяльнай ў парадунані з ранейшымі кампаніямі? Улічваючы тую ж пазицію Расіі. І калі б было на каго рабіць стаўку сіротам апазіцыйных лідэрў.

— Я думаю, так. Сёння сітуацыя для апазіціі больш спрыяльная, чым падчас папярэдніх выбарчых кампаній. Ёщэ аргументы, якія можна выкарыстаць. Ніколі раней Беларусь не залежала ў такой ступені ад замежных крэдытавых. Фактычна краіна села на крэдытную іголку і без яе ўжо не можа існаваць. І ўсё больш і больш залазіцца на пазыкуюю пятлю. Пазыцыя Расіі — таксама вельмі важны чыннік. Гэтыя фактарты, зразумела, можна было скарыстаць. У выніку атрымоўваеца, што ўсамы спрыяльны момант апазіція апінулася ўстане, у якім фактычна адмаліла змагацца за реальную ўладу.

► ВЫБАРЫ

ПП ЗАЎВАЖЫЛА МІЛІНКЕВІЧА

Палата прадстаўнікоў адказала на зварот Аляксандра Мілінкевіча наконт унісэння ў Выбарчы кодэкс прапарайкі, якая гарантую прадстаўнікам кандыдатаў у дэпутаты ўдзел у падліку галасу.

У адказе на зварот Мілінкевіча, накіраваны ў Палату прадстаўнікоў 9 жніўня, намеснік старшыні пастаўнай камісіі ніжняй палаты парламента па дзяржаўным будаўніцтве, мясцовым самакіраванні і рэгламенце Міхаіл Орда паведаміў, што дэпутаты «з'яўлююцца паслядоўнымі прыхільнікамі забеспечэння аddyктатасці і галоснасці выбараў і гатовыя працаўцаў у гэтым кірунку». У той жа час ён адзначыў, што члены камісіі «вельмі слаба ўз'яўляюць механизмы прававой разлічальніцы» прапанаваны Мілінкевічу аб абавязковым уключэнні ў камісіі ўсіх узроўніяў прадстаўнікоў кандыдатаў на пасаду дэпутатаў ці прэзідэнта.

Орда папрасіў палітыка больш дэталёвую падзяліцца сваімі думкамі па рэалізацыі яго пропановы.

Мілінкевіч накіраваў разгортаныя пропановы ў Палату прадстаўнікоў 24 жніўня. Так,

Паводле прэс-службы РуХу
«За свабоду»

КРУГЛЫ СТОЛ

ПАТРЫЁТЫ Ў СПАЖЫВАННІ

Канстанцін СКУРАТОВІЧ

Перыядычна нас знаёміць з вынікамі розных сацыялагічных апытацій, якія вельмі падобныя да звычайных маніпуляцый нашымі паводзінамі.
Пасправем паказаць гэта на прыкладзе аднаго найноўшага апытація.

Дзеля гэтага напачатку нагадаем пару прапісных ісцін сацыялагікі. Згодна з методыкай сацыялагічнага даследавання, яго аўтэкст з'яўляецца сацыяльной реальнасцю, якая не залежыць ад даследчыка. Прадметам — якасці, асаблівасці, стасункі і працэсы дадзенай реальнасці, якія вызначаюцца даследчыкам для мэтанакіраванага вывучэння.

Выпачкунне фрагмента сацыяльнай реальнасці ў якасці аўтэкста, а ў яго межах — предмета сацыялагічнага даследавання, дыктуеца проблемнай сітуаціяй, якую трэба вырашыць, каб мінімізація або пераадолець паўночную супірочнасці.

Менавіта проблемная сітуацыя «стварае» предмет даследавання, а лакалізацыя сітуацыі ў тых або іншых праявах реальнасці — антагонічныя высновы для вызначэння аўтэкста даследавання.

Калі, напрыклад, такую прафлемную сітуацыю, як сексуальная паводзіна вязнія, даследаваць сацыялагічнымі методамі, то трэба найперш вызначыць прычыны, якія змушаюць іх да нетрадыцыйных нормаў паводзін. Зыходзячы з таго, што вязні знаходзяцца ў ненармальных умовах, самым недарэчным было б пытанне аб спосабах задавальнення імі сваіх сексуальных

патрэб. Берагодна, такое пытанне большасцю распандэнтаў было б успрыніта як натуральны здзек. А гэта ў непазбежжна прывяло да скажэння атрыманай інфармацыі, прыдатнай хіба што для жоўтай прэсы, якая б са спасылкай на дадзены аўтарытэтны сацыялагічнай службі (не самі выдумалі!) давяла б сваім даверливым чытчам, што айчынныя вязні, у адзрененні ад амерыканскіх, спрабаўшы або пераадолець

Хай даруе чытача за нудную прядкову, але многія сацыялагічныя даследаванні ў Беларусі робіцца беспрадметна, гэта значыць — ненавукова. Але іх дадзенна друкуюцца ў СМІ як наўкукова дакладныя.

Прыкладам, на дніях БелТА паведаміла, са спасылкай на апытаціе Аналітычнага цэнтра *EcooM*, праведзена ім па тэме «Год якасці», што беларускія пакупнікі аддаюць перавагу айчыннаму харчаванню перад імпартным. Відавочна, што апытаціе заказное, прафісанаванае нейкай дзяржаўнай установай, з мэтай вызначэння дамінуючых спажывецкіх настроў грамадзян.

Вынік — як і належыць: якасць беларускага харчавання добрая, таму беларусы з'яўляюцца патрыётамі ў спажыванні. Прывчым спажывецкія настроі вызначаны з дакладнасцю да дзесятых працінта. У ліпенскім апытаці *EcooM*, як сведчыць БелТА, прынялі ўдзел 1498 грамадзян. Беларусі ў ўзроўні ад 18 гадоў, сярод якіх айчынныя харчаванні аддадзілі перавагу 43,2% апытаціх, імпартнаму — 12,9%. І пры гэтым, як вызначылі сацыялагі, 24,8% грамадзян рабіць свой выбар па прынцыпу «гледзячы, які тавар». Маўліць, мы не такія багатыя, каб купіць танкія рошы!

Калі што лепшае, то і пераплацимось. Всё як гэта максіма спажывецкіх паводзін беларусаў выглядзе ў выкананні сацыялагі: «Галоўнае — якасць», — так лічіць 34% грамадзян. За баланс судадносін кошту і якасці выступаюць 45,9% апытаціх. Кошт дамінует над якасцю толькі ва ўяўленні 3,1% рэспандэнтаў.

Атрымлівацца, беларусы цалкам аддактывныя спажывцы і абы якое харчаванне купіць не забіраюцца. Уласна, ведаюць гэта мы і без сацыялагі. Увогуле, нікай проблемнай сітуацыі тут няма, як

няма і сацыяльной супіречнасці, якую трэба пераадольваць з дапамогай атрыманай інфармацыі. Бо на самай справе гэта даследаванне (апытаціе) не мае ні аўтэкта, ні прадмета даследавання. Найперш тому, што сярднестатыстычны беларускі пакупнік (а менавіта яго паводзіны вывучае сацыялагі) не мае праблемы выбара паміж сваім і заморскім па прычыне амаль поўнай адсутнасці імпартнага асартыменту ў рознічным гандлі.

Весь як выглядае крамы рознічны гандаль, паводле дадзеных афіцыйнай статыстыкі. У агульным памеры рэалізацыі міса і пітчукі доля імпарту складае 0,5%, каўбасныя вырабы — 0,1%, кансерваў мясных — 2,8%, масла жывёльнага — 0,5%, сыр — 2,4%, цукру — 0,2%. Крыху больш імпарту па артыкулах «безалагольныя напоі» (5,7%), «кандытарскія вырабы» (16,1%), «сокі» (28%).

У наступнай ступені пра магчымасць выбара можна гаварыць толькі адносна апошніх трох пазіцый, а таксама адносна рыбы і морепрадуктаў (Беларусь сваіх не мае), круп ды макаронных вырабаў, удзельная вага якіх у агульным аўтэксте таваразаратуры складае ад 40 да 60%. Але гэта таксама адносны выбар, бо як бы ні карцела беларускаму пакупніку паласавацца айчыннымі свежазамарожанымі мінтаем або хекам, ні ў Дніпро, ні ў Сvislachi гэта рыба не водзіцца.

Ёсць яшчэ «каланіяльныя тавары», як кава, гарбата, трапічныя фрукты ды прысмакі, неінвастрастная заменай якім могуць быць толькі айчынныя суратага. Кшталту жалудовых кафейных напоіў або кавы з цыкорыям. А цытрусавых у Беларусі пакуль што не вырошчваюць.

Ну дык што, зойдзем у карму і пачнём выбіраць? Хоць у сельце,

хочуць у супермаркет — прынцыпавай розніцы няма. Малако з кефірам — з бліжэйшага малакаводства, пітчук — са Смалавіцкай або Слуцкай пітчукабарыкі, ялавічына або свініна (якія, калі ёсць, можна выбіраць усяго з двух гатункаў — першага або другога), каўбасы — тут цэлае спіс шыкоўных называў, пры уніфікованым «гостамі» якасным складзе. Дзе буйней соі, дзе меней, а мясам ніводная «палка» нават і не пахне.

Такім чынам, нікто нам нічога з пaryжкай не завозіць, і насы партман заморскімі смакотамі не спакуша. Но ўстаноўка была дадзена давесці долю беларускага харчавання ў асартыменте «да 100 і болей працэнтаў».

З якімі гэта ўжо амаль атрымалася — у аўтэкце іх рэалізацыі доля імпартных складае 0,01%. Каля мы не памылімся ў разліках, з кожных 10 000 яек, якія прадаюцца ў нашых крамах, — 9 999 айчынных, і толькі адно імпортнае. Жывы дўгі і щасліва, а гэта вось яйка не то што купіць, але, магчыма, і пабачыць на прылаўку не давядзенца. Каля няма добрай знаёймай сирод гандляру на высокіх пасадах.

А сацыялагі нам даводзяць пра сотні тысяч пакупнікоў, якія сядома выбіраюць імпартнае, і мільёны, якія сядома «куплюць беларуское».

Першое, што хочацца сказаць, — гэткія вось даследаванні не каштуюць ні выедзенага яйка, ні тых грошай, якія выдатковала на іх нейкай дзяржаўнай ідэалагічнай ўстанове. Але хутка разумееш, што сацыялагі вырашалі зусім іншую праблемную сітуацыю. Ім трэба было ў наўкувой форме паказаць, як беларусы робяць найлепшыя выбары ва ўмовах адсутнасці выбару.

І не толькі ў краме, але і на выбарчым участку. Пра гэта паразважаем пры першай нагодзе.

ПАДРАБЯЗНАСЦІ

ТРАГЕДЫЯ ПА-БЕЛАРУСКУ

Аляксандр ШПАКОЎСКИ

Вечарам «у выніку бойкі, якай адбылася паміж маладымі людзьмі 21 жніўня ў Мінску, адзін чалавек забіты і адзін паранены». Я ведаю гэтых хлопцоў, іх сем'і і абставіны трагедыі, якія абыходзяцца ў афіцыйных паведамленнях.

Цела забітага было знойдзена позна вечарам. Другі пацярпелы быў дастаўлены ў лікарню з нажавым раненым жыватам. Высветлілася, што гэтыя двое прысталі да трэцяга хлопца, які спачатку спрабаваў ды іх учыць, а затым аказаў актыўныя супраціўніцтва.

Малады чалавек затрыманы. На яго заведзена крымінальная справа па ч.1 арт. 139 КБеларусі («Забойства»). Аднак у працах хоўных органах не выключаюць, што дзеянні хлопца могучы быць расцэненіем як неабходная абаро-

мі не спраўлялася, тады дырэктар «Праграсу», дзяліць Мінгарасавета і Міністэрства ўнутраных спраў і афіорміць інваліднасць, адпаведную пенсію і звольніцца, а дзяржава стала атрымліваць кампенсацыю з уласных грошай.

Яўген быў непаспяховым вучнем і ў школу хадзіць не любіў. У тыхкіх жа асацыяльных умовах жыў і яго сябар Аляксандр. Магу сказаць з узуёненасцю былога сацыяльнага педагога, кандыдата дзярэпоты, што балатаваўся на гэтым участку і ведаў кожную сям'ю: токіх дзеяцей там некалькі з уласных грошай.

Некаторыя мае быўлых калегі гаворачыць, што хлопцам гэта — Божая кара. Справа вось у чым. У 2007 годзе Мінск узбудзіўся разанансам здаражненіем. Трох навучэнцаў адной з сяродняшніх школ на будоўлі ў Кунцаўшчыне «звалілі» ў вычварнай аральской форме маладзетнага вучня 5-га класа, запісалі свае дзеянні на камеру мабільнага тэлефона і распаўсюдзілі запіс з камен-

тарамі ў інтэрнэце. Сярод гвалтавінкі быўт Яўген і Аляксандр. Малалетні пацярпелы III. пазней матываваў сваю згоду на ўдзел у выважарэннях жаданні пагулянца з мабільным тэлефонам, а таксама тым, што «старышия хлопцы» аблічылі яго пакарніць! Маці III, алкагалічка і місцовая прастытуутка, за атрыманыя ад бацькоў злачынцаў 300 тысяч рублей пагадзілася не звяртацца ў мільёну. Праваахоўныя органы самі завялі крымінальную справу па факце выяўленага відзапазіцыі. Маці III, дзярэчы, трахі дзяцей» была пазбаўлена бацькоўскіх правоў, пацярпелая III, і іншых дзеяцей забралі з сям'і, а Яўген і Аляксандр пазбеглі крымінальнай адказнасці, бо не дасягнулі ўзросту.

У школу прыехала праверка, праверылі тачкі выхаванчай працы, пазбавілі прэмій дырэктара, а на ўскрайке беларускай стаўлы ў XXI стагоддзі па-ранейшаму галадалі дзеці! Набожчык-мэр Паўлючаў пабудаваў на гэтым вышыдзку тээзісівай дакладай аблічах праblemach, гнеўна надзімаў шчокі, даваў праучуханцу дырэктарам школаў і намеснік кіраўніка ад-

міністэрства Фрунзенскага раёна Георгій Козел.

Яўген і Аляксандр не сталі на шляху выпраўлення. Іх нікто не каштуюць ніх не распавядала пра «мощную і квітнекуючу Беларусь». Ім хацелася выпіць, бо тады класна, тады ты круты. У той вечар яны, хутчэй за ўсё, ішлі «на справу», махнуўшы перад гэтым па шклянцы «быўла».

Колькі лёсаў ужо зламана і колькі траба яшчэ зламаць, каб людзі ад улады звярнулі ўлагу на гэтыя няшчасныя раён. Кунцаўшчына — не адна ў Беларусі. Яўген Р. не мог стаць годным чалавекам. Но «быўці» вызначае сядомасцю». А «быўці» нябожчыкі мочна дроўніваліся ад таго, што паказваюць у рэпартажах па тэлебачанні.

Зараз школу № 12 чакае чарговая праца, кагосыі пазбавяць прэміі, на кагосыі накрычаць, нехта зробіць сабе на трагедыі кар'еры плюс, хтось заплача ад незаслужанай крываўды, а ў Кунцаўшчыне працягненіе жыцця з дэбшамі, мапкамі і п'янкамі.

P.S. Выказваю спачуванні сваякам загінулага, усім пацярпелым у гэты гісторыі, іх родным і блізкім.

ГРАМАДСТВА

6

▶ ТУРЫЗМ

ПОЛАЦКІ СТОЎНХЭНДЖ

Вольга ХВОІН

**Беларусь можа стварыць
сабе візітуку на манер
Брытаніі. Калі спалучыць
фантазію, навуку і якасны PR,
то пазнавальнімі і вядомымі
могуць быць не толькі
цяпрашні кіраунік дзяржавы
ці Мірскі замак, але і помнікі
лаганскіх часоў, старажытныя
абсерваторы. Тым больш, што
наши далёкія праdkі пакінулі
нам эксклюзіўныя пляцоўкі
для рэалізацыі падобных ідей.**

Каменную таямніцу знайшлі на Полаччыне. Бліжэйшым часам гэта змянія да свайго background — калькіскі беларускай дзяржаўнасці — мае шанцы дадаць і астронамічную абсерваторыю з мегалітамі. Месяціца яна недалёка ад Полацка, побач з вёскай Бікульничні на беразе возера Янава. Як мяркуюць даследчыкі, культивавы камяні звязаны з прыгожым і знакамітым аўтам падъночнага неба — сузор'ем Арыён. Група камянёў выкладзеная ў выглядзе квадрата, а яго грані размешчаны такім чынам, што на працягу года паказваюць на месцы заходу Сонца ў найбольш важных крапках яго нябеснага руху: дні зімнага і летняга сонцестаяння, вясновага і восенскага раўнадзенства. Усе камяні аднаго чырванаватага колеру, выкладзені

Камяні Палацкага Стоўнхэнджа

ны ў выглядзе літары «П» і павернутыя ў бок гары Валатоўкі побач з Янавым возерам.

Асаблівасць гэтага комплексу ў тым, што ў яго уваходзіць не толькі мноства камянёў са слідамі ручнай апрацоўкі, але і прыродных аўтакты — група азёраў, звязаных у адзіны водны ланцуг пратокамі, на берагах якіх размешчаны камяні. У гэтым ланцугу ёсць тры возеры, абрывы якіх супадаюць з малонкамі трох сузор'ў на старажытных зорных картах у вобласці сузор'я Арыён.

Возера Янава падобна на чалавека, які ідзе, і на малонак сузор'я Арыён. Возера Гомель — на сабаку і на малонак сузор'я Вялікі Сабака. Возера Паўльскае падобна на пярэднюю частку буйной жывёлі-

ны і на малонак сузор'я Цяльцоў. Цікава, што тут супрады супадаюць не толькі абрывы азёраў і малонкі зорных малаў, але і ўзаемнае размішчэнне азёраў і сузор'яў. Каб у гэтым упэўніцца, дастаткова папросту парадынца карту азёраў з малай зорнага неба, кажуць даследчыкі. Як гэта падабенства пабачылі будаўнікі мегалітчнага комплексу, калі яго можна заўважыць толькі звышнімі птушынага палёту, невядома.

Але мясцовыя краязнаўцы ды наўкоўцы, якія даследавалі гэты комплекс, не схільныя бачыць тут простае супадзенне. Астрономія і культ — вось прызначэнне Палацкага Стоўнхэнджа. Першаадкрыўальнікамі гэтага комплексу камянёў можна

лічыць беларускага наўкоўца Эрнэста Ляўкова, які яшчэ ў 1987 годзе зварнуў увагу, што камяні ляжачь не хацятыча, а з поўнай арыентантычнай па баках свету ды яшчэ і ў поўнай кампазіцыі.

Як не багатыя ліпіцы, так і помнікі стражніцасці знаходзяць да апікуючыя імі звязычныя людзі. Палацкі каменным комплексам зацікаўліся мясцовыя краязнаўцы і настручнікі. Напісані адпаведныя праект і атрымалі сёлета фінансавую падтрымку ў рамках сумеснага праекту Еўрапейскага саюза і Программы развіцця ААН «Устойлівае развіціе на мясцовым узроўні». Цэнтр пазашкольнай працы Наваполацку заняўся добраўпрадаваннем і выведкай старажытнага мегалітчнага комплексу, каб стварыць злёны маршрут «Зорная дыядома Полаччыны». Напрыканцы ліпеня Палацкі Стоўнхэндзік ужо наведала група еўрапейскіх журналісташт. У вэрасні пешаходны і веласіпедны туры па гісторыка-культурнай спадчыне будуть прапанаваны беларусам праз турагенцтва Цэнтра пазашкольнай працы, далучайць да злёнага турызму і грамадскіх арганізацій.

Агулам Беларусь багатая на каменныя помнікі часу паганства да ранняга хрысціянства. Многія камяні бы мохам абрасті легендамі, а некаторыя да гэтага часу ў пашане мясцовага люду. Да такіх камянёў на раблігійныя святы прыходзяць як да святыні.

Папулярны ў краіне паданні, звязаныя з «чортавымі камянімі», скамяльнымі вяселіямі, нешчаслівымі дзеўчынамі, людзьмі, што азірнуліся, ці сковамі кладаў. Пад алтаром у царкве

Жыровіцкага манастыра, што на Слонімшчыне, ёсць камень з адбіткам, які лічачь следам руکі Божай Маці. Царква ў імя Нараджэння Прасвятой Багародзіцы пабудавана на тым месцы, дзе святая Марыя з'явілася на камяні пасля пажару голоўнай царквы ў 1520 годзе. Знакамітый ў Беларусі і Тураўскі каменны крыж, які сведчаць аб першых часах хрысціянства на Беларусі. Як гаворыцца ў легендзе, гэты крыж даўжыней больш за два метры самі прыплыў з Кіева, па Дніпры і Прывіпу, супраць іх плыні, каб засцерагаць тураўцаў ад бед і хваробаў. На свята Узвышэння Крыжа ля камяні збраліся палешукі, бо крыж лічыліся ў народзе лекавымі. Агулам каменная спадчына Беларусі налічвае тысячы экземпляраў, коханыя з якіх варты ўвагі.

Яшчэ з савецкім часам на гэта зварнулі ўвагу ў Інстытуце геалагічных наукаў Национальнай акадэміі наукаў Беларусі. Наўкоўцы стварылі незвычайні музеі валуноў пад адкрытым небам. На плошчы калія 6,5 гектараў ў сталічны мікрараёне на месцы былога балота месціцца ўнікальная коллекцыя камянёў пад афішай назвай «Эксперыментальная база ледавіковых валуноў». Больш за дзве тысячы камянёў скампанаваныя ў тэматычныя экспазіцыі, у аснове якіх даследчая праца ў тым ліку і вядомага акадэміка Гаўрылы Гарэцкага.

Цікава, што вілізанные валуны — не карэнныя «жыхары» нашай краіны, усе яны былі прынесены сюды мацерыковымі ледавікамі. І ўжо насы прыдлістасцю «эмігрантаў» да сваіх патрэбаў. Правда, сёньня мата які камень вылікае такія трапляткі пачучці. Эпоха прагматыкай не разумее сенсу ў пакланенні камяніям, што бы былі сведкамі гістарычных і культурных з'яўў мінулага.

У згаданым музеі найбольш аўтэнтык — экспазіцыя «Карта Беларусі». На плошчы каля 4,5 гектараў створана мадэль карты краіны, на ёй размешчаныя больш за пяццісці валуноў. Карта арыентаваная на краінах свету, на ёй у выглядзе насыпных узгоркаў адлюстраваны асноўныя элементы рэльефу Беларусі — узвышшы і грады. Сігнікі імітуюць ракі, два невялікія штучныя вадаёмы адлюструваюць возера Нарач і Мінскае мора. У разміцэнні валуноў захаваны прыродна-геаграфічныя прынцыпы, то бок кожны валун на карце знаходзіцца на сваім месцы.

Каменны вал

▶ МЕРКАВАННЕ

МУЗЕЙ ЁСЦЬ — ГАСПАДАРА НЯМА

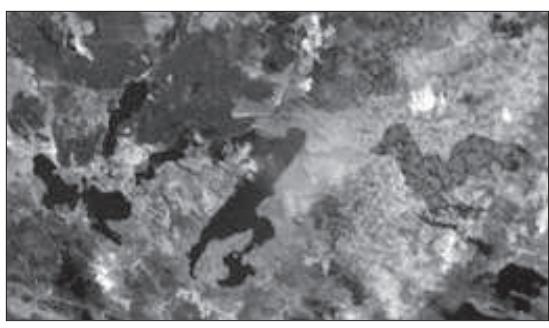
Акадэмік НАН Беларусі Радзім Гаўрылавіч Гарэцкі прымай удзел у стварэнні Музею камянёў. Але цяпер з жалем гаворыць, што распачатую працу так і не атрымалася давесці да лагічнага выніку. Музей валуноў у заняпадзе.

— Музей мы стварылі, але, на жаль, ім па сапраўднаму ніхто ціпер не займаецца. Добра, што гарадзкія ўлады ўзялі на сябе хачыць абавязак сачыць за парадкам на тэрыторыі музею.

Ціпер туды ходзяць школьнікі, студэнты. Наш Інстытут геалогіі закрылі, і атрымалася, што музеем няму каму займіцца, вось ён і знаходзіцца ў падвешаным стаНЕ. Многіх звольнілі, дык ціпер дзесятак пажыхальных людзей робіць геалогію.

А ў нас ёсць матэрыйял, каб давесці Музей валуноў да разуму. Мы хадзелі калі кожнага валуна змясціць інфармацыю, адкупіць ён, што за гісторыя з ім звязаная. У часы ледніковага перыяду, калі на тэрыторыю Беларусі трапілі камяні, тут было ўсё іншае. Планавалі паказаць

жывёл, якія тут жылі, побыт людзей падрабязна апісаць. Ды не атрымалася. І гроши скончыліся, і людзі па-вандальску ставіліся да гэтага месца: ламалі, абмалёўвалі плакаты. Да нас нават прыязджаў наукоўцевец Шыбрала з Парыжу, з дзяржавнага юніверситета. Ён быў уражаны працай, і музей маглі бы узяць пад эгіду ЮНЕСКА. Дарэчы, і кірауніцтва наша не надта разумела сэнс гэтай экспазіцыі. Міне з-за музею ледзь не выгналі з парты. Маўляю, «наваліў тут Гарэцкі камянёў».

Азёры Гомель, Янава, Паўльскае на здымку са спадарожніка

30 ЖНІЎНА, ПАНЯДЗЕЛАК

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.55 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніца», Беларусь!,
07.05, 08.10 Зона X.
07.30, 08.25, 11.50 Дзялапое жыццё.
08.30 Хранікальна-документальны фільм «Інтэрнацыянальная аваізация» цыклу «У інтэрсах нацыянальная бяспекі».
09.05 Серыя «Сімейны дом» (Расія).
10.05 Жаноче ток-шоу «Жыццё як жыццё».
11.00 Серыя «Заўседы какы «зайсёды»-5».
12.10 Народная камедыя «Беляя Рось».
13.50 «OFF STAGE LIFE».
14.05 Документальная-біографічны цыкл «Мяя прауда» (Україна).
15.15, 19.15 Навіны рэгіёна.
15.25 Камедыйны серыя «Ажаніць Казанову» (Расія), 2-я серыя.
16.25 Серыя «Спальны раён» (Расія).
17.25 Серыя «Заўседы какы «зайсёды»-5».
18.25 Відэофільм АТН «Грабач мяне».
18.50, 00.30: «Зона X», Крымінальная хроніка.
19.25 «КЕНО».
19.30 «Арэна». Програма аб спорце.
19.55 Серыя «Сімейны дом» (Расія).
21.00 Панарама.
21.55 Баявік «Снайпер. Зброя адплаты» (беларусь-Расія). 1-я, 2-я серыі.
23.35 Фантастичны серыял «Герой-3» (ЗША).
00.35 Дзень спорту.

13.10 «Малахай +».
14.10 «Модны прысуд».
15.10 «Мae сібры. Тыгура і Віні».
15.30 «Хачу ведаць».
16.00 Навіны навіны.
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны пярсцэнак». Шматсерыны фільм.
18.00 Навіны навіны.
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Шаслівая разам». Серыял.
19.00 Чакай мяне.
20.00 Час.
20.30 Нашы навіны.
21.00 Навіны спорту.
21.05 АНТ прадстаўляе: Ток-шоу «Выбар».
22.10 «Застацца ў жыцьці». Шматсер.фільм.
23.05 Нашы навіны.
23.20 Навіны спорту.
23.25 «Мотафростайл. Сучасная серыя». 00.25 «Люпамія Раманаўна. Следства вядзе дыльтан». Шматсерыны фільм.
01.10 Нашы навіны.
01.25 Навіны спорту.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Мініччына».
06.20 «Раніца. Студыя добрага настрою». 07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Тыдзень».
09.35 «Вялікі снданак».
10.05 «Асадысты інтэрэс».
10.40 «Анёл-захавальнік». Тэленавэла.
11.40 «Званая вячэрня». 12.35 «Мачаха». Серыял.
13.50 «Вялікі горад». 14.30 Канцэрт М. Задорнова.
15.35 «Зорныя рынкі». 16.50 «Эпэрцерскія гісторыі».
16.50 Навіны навіны.
17.10 «Наша справа». 17.20 «Мініччына».
17.30 «Званая вячэрня». 18.30 «Мачаха». Серыял.
20.00 «Сталічнай падрабязнисці». 20.10 «СТБ-спорт».

20.15 «Добры вечар, майяня». 20.25 Фільм «Паліванне на піранню». Расія, 2006 г.
22.55 «Сталічны футболь». 23.25 Фільм «Сутычка». ЗША, 1995 г.

06.35 Жаночая ліга.
07.00 ЛДАная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).
08.30 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
09.30 Серыял «Хаканне як хаканне» (Расія).
10.35 Сямейная меладрама «Маліяня і Багіс» (ЗША - Харватыя).
12.30 Школа рамонты.
13.35 Серыял «Пакахай мяне зноў». 14.30 Пазакласная гадзіна.
14.45 Тэлебарометр.
15.00 Прастыя практикаванні з Ю.Афанасьевым (Расія).
15.35 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі». 16.25 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
17.30 Жаночая ліга.
18.00 Серыял «Хаканне як хаканне» (Расія).
19.00 Вострасюжэтны дэтэктыў «Права на памілаванне» (Расія - Украіна). 1-я серыя.
19.55 Беларуская часіна.
21.00 Калыханка.
21.20 Тэлебарометр.
21.25 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).
21.55 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі». 22.45 Футбол. Чэмпінат Англіі. Агляд тура.
23.40 Валейбол. Чэмпінат Еўропы. Юніёры. Іспанія - Беларусь.
23.55 Моладзеўы серыял «Школа».

14.25 Міжнародны конкурс дзіцячай песні «Новая хвала» - 2010.
16.00 Прэм'ера. «Справаўдана жыццё». 16.50 Навіны - Беларусь.
17.15 «Кулагін і партнёры». 17.50 Прэм'ера. «Кармеліта. Цыганскі запал». Тэлесерыял. Расія, 2009 г.
18.50 Навіны - Беларусь.
19.25 Прэм'ера. «Ефрасіння». Тэлесерыял.
20.25 Тэлесерыял «Дзіячоўнікі». 22.20 Тэлесерыял «Дворык». 22.55 Тэлесерыял «Каменская». 23.50 «Нічога асабістага».
00.05 Навіны - Беларусь.
00.35 «Генерал Дуглас. Пералынены палёт». Документальны фільм.

14.15 Скачакі на ляхках з трампліна. Летні Гран-пры. НС 131. Хакуба (Японія).
15.45 Веласпорт. Нацыянальны тур Іспаніі. Іспанія. Этап 2.
17.00 Веласпорт. Нацыянальны тур Іспаніі. Іспанія. Этап 3.
18.45 Футбол. Еўрагалі. Часопіс.
19.30, 02.00 Тэніс. Турнір Вялікага шалома. Адкрыты чэмпінат ЗША. Нью-Йорк (ЗША). Дзень 1.

07.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».

07.30 Кулінарны падарожжы Роберта Макловіча: «Балтыйскі смак».

07.55 Басанож паве ў свеце (спазнаваўчая праграма): «Імбы: жыццё без вады».

08.20 Побач з намі (тчлескопіс).

08.40 Документальная гадзінка: «Нармальнае жыццё», маст. фільм, 2003 г., ЗША.

09.55 Вагон.

10.05 «Таяміца крэпасці шыфраў», тэле-серыял: 9 серыя.

10.50 «Загадкі Мірдзака», серыял.

11.35 Фільматацкі майстру: «Разбіраючы Гары», маст. фільм, 1997 г., ЗША.

17.00 Аб'ектуй (аглід падзеіў дні).

17.05 «Патапушка», тэлесерыял.

17.30 «Таяміца крэпасці шыфраў», тэле-серыял: 9 серыя.

18.15 «Вартанне Памяці», дак. фільм, 2009 г., Беларусь.

18.40 «Адскак матывы», дак. фільм, 2008 г., Украіна.

19.10 Прэз-экспрэс (аглід медыяў).

19.30 «Маўрыцы і Гаўранэнк», мультсе-рыйял.

19.40 Еўропа сέння.

20.10 Кулінарны падарожжы Роберта Макловіча: «Берлінскі смак».

20.35 Блізкая гісторыя. Іныя погляд: «Прা-прауду», дак. фільм, Польша-Расія.

21.00 Аб'ектуй (гапоўнае выданне).

21.25 Прыватная калекцыя.

21.50 Фільматацкі майстру: «Разбіраючы Гары», маст. фільм, 1997 г., ЗША.

23.20 Аб'ектуй.

09.30 Ралі. Ралійная серыя IRC. Броно (Чехія). Дзень 2.
10.00 Моластартыўны часопіс.
10.15 Скачакі на ляхках з трампліна. Летні Гран-пры. НС 131. Хакуба (Японія).
10.50 Ралі. Ралійная серыя IRC. Броно (Чехія). Агляд.
12.00 Аб'ектуй (аглід падзеіў дні).

12.20 «Патапушка», тэлесерыял.

13.30 Сінена.

13.55 Моладзеўы серыял «Школа».

14.00 Весткі.

14.25 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.

16.00 Прэм'ера. «Справаўдана жыццё».

16.50 Навіны - Беларусь.

17.00 Весткі.

17.15 «Кулагін і партнёры».

17.50 Прэм'ера. «Кармеліта. Цыганскі запал». Тэлесерыял. Расія, 2009 г.

18.50 Навіны - Беларусь.

19.00 Весткі.

19.25 Прэм'ера. «Ефрасіння». Тэлесерыял.

19.30 Ралі. Ралійная серыя IRC. Броно (Чехія). 2010 г.

20.25 Тэлесерыял «Дзіячоўнікі». Расія, 2010 г.

22.20 Тэлесерыял «Дворык».

22.55 Тэлесерыял «Каменская».

23.50 Навіны - Беларусь.

00.00 «Весткі.ru».

00.20-01.05 Прэм'ера. «Гаспадар, будзе чалавекам! Сабакі».

04.00, 06.00, 08.00, 10.00 Тэніс. Турнір Вялікага шалома. Адкрыты чэмпінат ЗША. Нью-Йорк (ЗША). Дзень 1.
09.30 Тэніс. Гейм, сэт і Матс. Часопіс.

15.30 Тэніс. Гейм, сэт і Матс. Часопіс.

16.00 Ралі. Ралійная серыя IRC. Броно (Чехія). Агляд.

16.30 Веласпорт. Нацыянальны тур Іспаніі. Іспанія. Этап 3.

17.00 Веласпорт. Нацыянальны тур Іспаніі. Іспанія. Этап 4.

18.45, 20.10, 02.00 Тэніс. Турнір Вялікага шалома. Адкрыты чэмпінат ЗША. Нью-Йорк (ЗША). Дзень 2.

20.00 Футбол. Еўрагалі. Навіны.

07.00 Аб'ектуй.

07.20 Еўропа сέння.

07.45 Прыватная калекцыя.

08.10 Прэз-экспрэс (аглід медыяў).

08.25 Кулінарны падарожжы Роберта Макловіча: «Берлінскі смак».

08.50 «Вартанне Памяці», дак. фільм, 2009 г., Беларусь.

09.10 Блізкая гісторыя. Іныя погляд: «Прা-прауду», дак. фільм, Польша-Расія.

09.30 «Патапушка», тэлесерыял.

09.50 «Адскакія матывы», дак. фільм, Украіна.

10.20 «Так змяніца», маст. фільм, 2002 г., Аргентына-Галандыя.

17.00 Аб'ектуй (аглід падзеіў дні).

17.05 «Патапушка», тэлесерыял.

17.30 «Яськонація гісторыя», маст. фільм, 1984 г., ЗША-Германія.

19.00 Госць «Белсату»: Тамара Лісіцкая.

19.20 «Маўрыцы і Гаўранэнк», мультсерыял.

19.30 «Практэк «будучынна».

20.05 Документальная гадзінка: «Дарога праз стэлы між асаізісам», дак. фільм, 2007 г., Японія.

21.00 Аб'ектуй (гапоўнае выданне).

21.25 «Катынь». Прауда і хлусня пра зла-чинства», дак. фільм, 1993 г., Польща.

22.05 Жаўтуха (сатырычная праграма).

22.30 Аб'ектуй.

05.55 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».

08.40 Крымінальная меладрама «Шлюбны контракт».

09.30 «Агляд. Надзвычайнай здарэнне».

10.00 Сінена.

10.20 «Вартанне пытнанне».

11.20 «Жаночы погляд».

12.05 Дэтэктыўны серыял «Угро».

13.00 Сінена.

13.30 Прэм'ера. Дэтэктыўны серыял «Закон і парадак».

15.05 «Надзвычайнай здарэнне. Расследование».

15.35 «Агляд. Надзвычайнай здарэнне».

16.00 Сінена.

16.30 Дэтэктыўны серыял «Вартанне Мухтара».

18.30 «Агляд. Надзвычайнай здарэнне».

19.00 Сінена.

19.25 Вострасюжэтны дэтэктыў «Правда на памілаванне» (Расія - Украіна). 2-я серыя.

20.00 «Агляд. Надзвычайнай здарэнне».

21.25 Дэтэктыўны серыял «Глушэц. Праца».

21.40 Тэлесерыял «Дзяячоўнікі». Расія, 2010 г.

21.50 «Нічога асабістага». Інфармацыйна-сатырычная праграма.

21.50 Тэлесерыял «Дзяячоўнікі». Расія, 2010 г.

21.50 Прэм'ера. Моладзеўы серыял «Школа».

13.50 Навіны - Беларусь.

14.25 Міжнародны конкурс дзіцячай песні «Новая хвала» - 2010.

16.00 Прэм'ера. «Справаўдана жыццё».

16.50 Навіны - Беларусь.

17.15 «Кулагін і партнёры».

17.50 Прэм'ера. «Кармеліта. Цыганскі запал».

18.50 Навіны - Беларусь.

19.25 Прэм'ера. «Ефрасіння». Тэлесерыял.

20.25 «Ліст да сябе».

21.00 «Аб'ектуй» (аглід падзеіў дні).

21.25 «Патапушка», тэлесерыял.

21.50 «Дзяячоўнікі».

22.05 Жаўтуха (сатыричная праграма).

22.30 Аб'ектуй.

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.55 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніца», Беларусь!,
07.05, 08.10 Зона X.
07.30, 08.25, 11.50 Дзялапое жыццё.
08.30 Хранікальна-документальны фільм «Інтэрнацыянальная аваізация» цыклу «У інтэрсах нацыянальная бяспека».
09.05 Серыя «Сімейны дом» (Расія).
10.05 Жаноче ток-шоу «Жыццё як жыццё».
11.00 Серыя «Заўседы какы «зайсёды»-5».
12.10 Народная камедыя «Беляя Рось».
13.50 «OFF STAGE LIFE».
14.05 Документальная-біографічны цыкл «Мяя прауда» (Україна).
15.15, 19.15 Навіны рэгіёна.
15.25 Камедыйны серыя «Ажаніць Казанову» (Расія), 2-я серыя.
16.25 Серыя «Спальны раён» (Расія).
17.25 Серыя «Заўседы какы «зайсёды»-5».
18.25 Відэофільм АТН «Грабач мяне».
18.50, 00.30: «Зона X», Крымінальная хроніка.
19.25 «КЕНО».
19.30 «Арэна». Програма аб спорце.
19.55 Серыя «Сімейны дом» (Расія).
21.00 Панарама.
21.55 Баявік «Снайпер. Зброя адплаты» (беларусь-Расія). 3-я, 4-я серыі, закл.
23.35 Фантастичны серыял «Герой-3» (ЗША).
00.35 Дзень спорту.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».

06.10 «Мініччына».

06.20 «Раніца. Студыя добрага настрою».

07.40 «СТБ-спорт».

08.30 «Тыдзень».

09.35 «Вялікі снданак».

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

8

1 ВЕРАСНЯ, СЕРДА

- 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.55 Навіны.
06.05 Дзень спорту.
06.10, 07.10, 08.15 «Добрай раніца, беларусь!».
07.05, 08.10 Зона Х.
07.30, 11.55 Дзялівое жыцце.
08.35 Сфера інтэрсай.
09.05 Серыя «Сімейны дом» (Расія).
10.00 Серыя «Сталны рэён» (Расія).
11.00 Серыя «Заўсёды какі «зайсёды»-5».
12.10 Баявік «Снайпер. Зброя аддаты» (беларус-Расія). 3-я серыя, заканч.
13.45 Відэафіlm АТН «Карпіцкі скрыжавані» цыкл «Зямля беларуская».
14.05 Здароўе.
14.30 Дакументальна-гістарычны цыкл «У пошуках ісціны» (Украіна).
15.15, 19.15 Навіны рэгіёна.
15.25 Відэафіlm АТН «Беларусki fashion. Galeries Royales: на боку карала».
15.55 Камедыйны серыя «Ажаніц Казанову» (Расія). 4-я серыя.
16.50 Серыя «Сталны рэён» (Расія).
17.50 Серыя «Заўсёды какі «зайсёды»-5».
18.50, 00.30 «Зона Х». Крымінальная хроніка.
19.25 «Спортлат 5 з 36». Забаўляльнае шоу.
19.30 «КЕНО».
19.35 Змяшельнае пытанне.
19.55 Серыя «Сімейны дом» (Расія).
21.00 Панарама.
21.55 Біографічная драма «Міс Потэр» (ЗША-Вялікабрытанія).
23.40 Фантастычны серыял «Герой-3» (ЗША).
00.35 Дзень спорту.

- 11.05 Навіны спорту.
11.10 «Жыць здорава!».
12.15 «Зразумець. Прабачыць».
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Малахай +».
14.10 «Модны прысуд».
15.10 «Мае сібры. Тыгура і Віні».
15.30 «Хачу ведаць».
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручніцы пярсцінак». Шматэрны фільм.
17.05 «Хай кацуць».
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Ціаслівая разам». Серыял.
19.00 «Слова жанчыне». Шматэр. фільм.
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 «Алантыны». Шматэрны фільм.
22.15 Прэм'ера! «Хімік». Шматэр. фільм.
23.35 Навіны спорту.
23.40 Асяроддзе пасленення.
00.40 «Люламія Раманава. Следства вядзе дылетант». Шматэрны фільм.
01.40 Навіны спорту.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Мініччына».
06.20 «Раніца. Студыя добрага настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Салдаты. Дзембель непазбежны!». Серыял.
09.30 «Аўтапанарама».
10.00 «П'яз гісторыя».
10.40 «Анёл-захавальнік». Тэленавэла. Заключальная серыя.
11.30 «Далёкая святыя».
11.40 «Званая вічара».
12.35 «Мачаха». Серыял.
13.50 «Дээткітыўныя гісторыі».
14.40 «Next ». Серыял.
15.35 «Чаркізона. Аднаразовыя людзі».
Серыял.
16.20 «Раніца Расія».
16.50 «Новыя падарожы дылетанта».
17.20 «Мініччына».
17.30 «Званая вічара».
18.30 «Мачаха». Серыял.
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».

- 20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добрая вечар, магляня».
20.25 Прэм'ера! «Салдаты. Дзембель непазбежны!». Серыял.
21.30 Прэм'ера! «Чаркізона. Аднаразовыя людзі». Серыял.
22.55 «Дабро пажаліца».
23.20 Серыял.

- 06.35 Жаночая ліга.
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
08.30 Гадзіна суду. Справы сіамейныя.
09.30 Серыял «Хачанне як хачанне» (Расія).
10.35 Вострасюжтыні дэзткітыў «Права на памілаванне» (Расія - Украіна). 2-я серыя.
11.30 Эрлапэр «Беларускі часіны».
12.15 Фантастычны серыял «Прыгоды Электронікі» (СССР). 2-я серыя.
13.25 Серыял «Пакахай мяне зноў».
14.20 Дац. фільм «Дзень настайніка» (БТ).
14.50 Пазакласная гадзіна.
15.00 Простыя практикавані з Ю.Афанасьевым (Расія).
15.35 Дээткітыўныя серыяя «Налётчыкі».
16.25 Гадзіна суду. Справы сіамейныя.
17.30 Жаночая ліга.
18.00 Серыял «Хачанне як хачанне» (Расія).
19.00 Вострасюжтыні дэзткітыў «Права на памілаванне» (Расія - Украіна). 3-я серыя.
20.00 Беларускі часіны.
21.05 Калыханка.
21.20 Тэлебарометр.
21.25 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
22.00 Дээткітыўныя серыяя «Налётчыкі».
22.50 Крымінальная драма «У блягах».
00.30 Валеібл. Чэмпіянат Еўропы. Юніёры. Беларусь-Італія.
11.00 Весткі.

- 11.25 «Кулагін і партнёры».
- 07.00 «Раніца Расія».
09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
10.10 «Алерпачыя «Вай». Як пачалася Другая световая». Дакументальны фільм.
11.00 Весткі.
11.25 «Кулагін і партнёры».

- 11.55 Тэлесерыял «Дзяячоўнік».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.00 Весткі.
14.25 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
16.00 Прэм'ера. «Справадаана жыццё».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.00 Весткі.
17.15 «Кулагін і партнёры».
17.50 Прэм'ера. «Кармеліта. Цыганскі запал». Тэлесерыял. Расія, 2009 г.
18.50 Навіны - Беларусь.
19.00 Весткі.
19.25 Прэм'ера. «Ефрасіння». Тэлесерыял.
20.25 Тэлесерыял «Дзяячоўнік».
22.20 Тэлесерыял «Ворыкі».
22.55 Тэлесерыял «Каменская».
23.50 Навіны - Беларусь.
00.00 «Весткі.ru».
00.20 «Адчай пасля трымуфу. Э.Кесаян». Дакументальны фільм.

- 07.00 Аб'ектыў.
07.20 Праект «Будучыня».
07.50 Госць «белату». Тамара Лісіцкая.
08.10 Дац. гадзіна: «Драга пра эты між азісаў», дак. фільм, 2007 г., Японія.
09.00 «Катынь». Праўда і слухі пра злачынства», дак. фільм, 1993 г., Польшча.
09.40 «Папялушка», тэлесерыял.
10.05 Жэўтуха (сатырычная праграма).
10.30 «Бясякоцная гісторыя», маст. фільм, 1984 г., ЗША-Германія.
17.05 Аб'ектыў (агляд падзенія дня).
17.05 «Папялушка», тэлесерыял.
17.30 «Катынь». Праўда і слухі пра злачынства», дак. фільм, 1993 г., Польшча.
18.15 Невядомая Беларусь: «Берасцейская крэпасць - дзе абаронцы», дак. фільм, 2009 г., Беларусь.
18.40 Мойнік (лінгвістычная праграма).
18.55 «Бульбаны», мультсерыял: «Лячэнне голадам».
19.05 «Першы дзень», дак. фільм, Польшча.
19.30 «Маўрыцы і Гаўранек», мультсерыял.
19.40 На колах.
20.05 Прыватная калекцыя.
20.35 Гісторыя пад знакам Пагоні: «Кім быў Кірыла Турдаўскі?»
20.40 Побач з намі (тэлескопіс).
21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).
21.25 «Апошнія дні Сафі Шоль», маст. фільм, 2005 г., Германія.
23.20 «Калыханка» ад Сашы і Срэжоў (сатырычная праграма): «Маскічы».
23.30 Аб'ектыў.

10.00 Тэніс. Турнір Вялікага шалома. Адкрыты чэмпіянат ЗША. Нью-Йорк (ЗША). Дзень 2.

15.30 Тэніс. Гейм, сэт і Матс. Часопіс.

16.00 Алімпійскі часопіс.

16.30 Веласпорт. Нацыянальны тур Іспаніі. Іспанія. Этап 4.

17.00 Веласпорт. Нацыянальны тур Іспаніі. Іспанія. Этап 5.

18.45 Тэніс. Турнір Вялікага шалома. Адкрыты чэмпіянат ЗША. Нью-Йорк (ЗША). Дзень 3.

20.00 Футбол. Ёўрагалі. Навіны.

БЕЛСАТ BELSAT

- 07.00 Аб'ектыў.
07.20 Праект «Будучыня».

07.50 Госць «белату». Тамара Лісіцкая.

08.10 Дац. гадзіна: «Драга пра эты між азісаў», дак. фільм, 2007 г., Японія.

09.00 «Катынь». Праўда і слухі пра злачынства», дак. фільм, 1993 г., Польшча.

09.40 «Папялушка», тэлесерыял.

10.05 Жэўтуха (сатырычная праграма).

10.30 «Бясякоцная гісторыя», маст. фільм, 1984 г., ЗША-Германія.

17.05 Аб'ектыў (агляд падзенія дня).

17.05 «Папялушка», тэлесерыял.

17.30 «Катынь». Праўда і слухі пра злачынства», дак. фільм, 1993 г., Польшча.

18.15 Невядомая Беларусь: «Берасцейская крэпасць - дзе абаронцы», дак. фільм, 2009 г., Беларусь.

18.40 Мойнік (лінгвістычная праграма).

18.55 «Бульбаны», мультсерыял: «Лячэнне голадам».

19.05 «Першы дзень», дак. фільм, Польшча.

19.30 «Маўрыцы і Гаўранек», мультсерыял.

19.40 На колах.

20.05 Прыватная калекцыя.

20.35 Гісторыя пад знакам Пагоні: «Кім быў Кірыла Турдаўскі?»

20.40 Побач з намі (тэлескопіс).

21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).

21.25 «Апошнія дні Сафі Шоль», маст. фільм, 2005 г., Германія.

23.20 «Калыханка» ад Сашы і Срэжоў (сатырычная праграма): «Маскічы».

23.30 Аб'ектыў.

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №8 (46)
(жнівень)

www.libel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«ГЛАСЫ»: інтэрв'ю з пэзэтам і перакладчыкам
Дмітрыем ПЛАКСАМ
«ЛАЗІЯ»: вершы Ірыны ХАДАРЭНКА і Усевлада СЦЕБУРАКІ
«ПРОЗА»: «Up into the cherry tree» Алеся Лапіцкай
«ЛАЗІЯ»: вершаваны прысвячені Віктара ЖУКОВІЧА
«ПРОЗА»: алавяднанне «Школыны акварум»
Віктара САЗОНАВА
«СЫВІТАК»: вершы Алены НІЯКОЎСКАЙ і Віктара ВАБІШЧЭВІЧА
«СЛАДЧЫНА»: да 100-годдзя з дня нараджэння Ларысы ГЕНЮШ —
невядомыя эпістоляры
«ПРОЗА»: архіўнае алавяднанне ФУРСЕВІЧА
«ТЭСТАМЕНТ»: «абрысы нясправджаных вершоў» Уладзіміра МАРУКА
«ПЛАНТАК»: навальні Алеся ГІЗУНА
«ЗАПІСЫ»: «Сілуаты» ад Ніла ГІЛЕВІЧА
«ВАНДРÓУКА»: «куортнае» эзз Алеся СКРЫДЛЕНСКАГА

TRYBUNA

АГУЛ

Аляксей РАГУЛА

Вялікае, кажуць мудрыя,
бачыцца на адлегласці.
Часцей за ўсё — на адлегласці
часу. А калі больш дакладна
— дык «па часе», запознена.
Ці не тое ж адбылося з
нацыянальным адраджэнскім
рухам у XX стагоддзі? Найужо
сусветная войны, сатанінскія
сацыяльныя эксперыменты,
фабрыкі смерці, тэрарызм,
глабальнае спустошашнне
жыццёвай прасторы
з'яўляюцца ававязковай
заканамернасцю эвалюцыі
чалавека разумнага?

І чаму б, хоць і па часе, сучаснаму чалавеку не задумаша над пытаннем: якім шляхам магла б пайсці еўрапейская гісторыя ў залітым крывіёю XX стагоддзі, калі б будучыню планаваў, кажучы словамі Я. Купалы: «вялікі сход», агул суверенных народоў, а не тайніх змовы Вялікага інквізітара з Вялікім злодзеем? Два апошнія — гэта з маставікі твораў, адпаведна Ф. Дастанеўскага і К. Чорнага. Калі ж заглянуць у генезіс глыбей, дык убачым папраджанні па пагрозе, пакінутае напачадкам продкамі з таго далёкага часу, калі ўся чалавечая культура была чалавеку роднай, па-циперашинму — народнай. Вось тады супольны чалавечы розум, які выдатны філософы пазней справядліва назвалі Абсалютным духам, убачыў страшную пагрозу на гісторычнай дарозе чалавека — вялікага Змея-злодзея. Было гэта ў часы, якіх вучоныя абазначылі як эпоху неалітычнай аграрнай рэвалюцыі. Рэвалюцыя цягнулася на працігу тысячагоддзяў. Відань, ёсьць больш падстаду для таго, каб эпоху фарміравання земляробчага календара назваць эпохай эстэтычнай эвалюцыі чалавека. Тады якраз Зямелька-манц ўскарміла чалавека і дала яго зроку і слыху новыя сілы, каб бачыць і чуць характеристы зямнога быцця. Тады і сфарміраваліся асновы фальклорнай «рэчавай» эстэтыкі. Сёння вучоныя людзі яе нанова адкрываюць — ужо як эстэтыку феноменалагічную.

Пройдзе наўшмат часу, і вучоныя прызнаюць, што гуманістычны прагрэс знаходзіцца ў непасрэднай залежнасці ад узроўню фальклорызацыі культуры. Не ўсе плямёны і этнасы пачулі ў свой час «голос Зямлі», не ўсе сталі

творцамі вартых чалавека форм жыцця. Знайшліся такія, што за ўзор існавання выбрали мадэль Цмока — жыць з разбою, жыць вайною. На зары пыўлізацийнага развіцця чалавецтва стаяла на ростках дарог Кайна і Авелі.

У крывавым, паводле дактрыны В. Быкава, тумане XX стагоддзя на кожнаму па сіле убачыць, хто па-сапраўднаму свой чалавек, а хто ў дўвукосі «свой» і ў дўвукосі «чалавек». Знайшліся і «купленыя прарокі», называныя чамусы філософамі, якія высмеялі абласлатуючыя цысціны ідэалаў, маральнасць, характериста і тых, хто намагаеца адшукаць у жыцці нейкі сэнс. А знайсці яго неабходна, бо інакші глабальная катастрофа немінучая. Адшукаць жа чалавека сэнс можна ў кнізе чалавечага быцця — у гісторыі сацыяльгенезу і культурагенезу. Гэты вопыт адлюстраваны ў вялікай Кнізе духоўнага станаўлення — у сукупным тэксле

земляробчага календара. Сёння ён завецца народнай культурой.

У другій палове XX стагоддзя змагла даць нацыі яшчэ адно пакаленне народнай інтэлігэнцыі — настаўніка і творцаў. Гэта праслойка і ўзяла на сібе адказнасць за захаванне, трансляцию і развіціе народнай культуры. Уся праца вядзеца ва ўмовах масіраванай атакі з боку глабализаванай індустрыі маскультуры, больш дакладна — антыкультуры. Тым не менш вопыт праекта «Танцавальны фальклор і дзені», які дзейнічае ў комплексе прынятай «Дзяржжаўнай праграмы па захаванні і падтрымкы народнага мастацтва, народных прымесяў і рамёств» у Распубліцы Беларусь, павінен быць ацэнены і асансаваны па магчымасці не «па часе», а сёння. Гэты вопыт разніволюцій і скіраваў на шлях творчасці і з'яднаў у адзін агул усіх удзель-

нікаў працэсу — настаўнікаў, вучняў, даследчыкаў. Перад намі

жывы ўзор творчага плéну працы акадэмічнага Інстытута мастацтвазнаўства, этнографіі і фальклору, БДУ культуры і мастацтваў, настаўніцай школ і кіраўніцтва ў галіне адукцыі тых рабіц, у якіх адміністрацыя паставіліся прыхільніца да эксперыменту. Мы тут маєм справу з вопытам, значэнне якога выхадзіць за межы нацыянальнай адукцыі. Людзей нашага часу аўбяднае ў новы чалавецтва не т.зв. «папас», на якую сёня працуе магутная індустрыя абяспечаньня, а агульначалавечыя каштоўнасці народнай культуры. Аўтар праекта Мікола Козенка выхадзіць у сваёй працы з атрыбутычнай уласцівасці беларускага танца: пры наяўніці адцэнтрабежнай і дыацэнтрабежнай дынамікі перавагу мае другая. Такая паэтыка адлюстроўвае складнацыянальнай ментальнас-

ці: праграма паводзінаў беларуса «гарантует стабільнасць, устойлівасць, душэўную рэйнагавагу, разам з тым і жыццёўы дабрабыт». Музыка і матрыцы беларускага народнага танца фармуе пачучё ўпэўненасці асобы ў грамадскім прызнанні як годнасці, непаўторнай каштоўнасці і неабходнасці ў структуры сонцума. Дынаміка танца, пачынаючы з інтэнцыі, закладзенай у строях, сінхронізуе ідэю невычэрпнасці магчымасці духу, далучанага да таяніцы касмічнага быцця. На фоне пранавананага М. Козенкам варыянта фальклорнай харэаграфіі для дзяяція юнацтва асабліва выразна бачыцца брутальны індывідуалізм г.зв. «сучаснага» масавага танца.

Прынцып «чалавек — гэта цэлы свет», харacterны для народнай культуры, вызначыў гуманістычны напрамак духоўнага жыцця беларускай нацыі ў XX стагоддзі. Наібольш плéнна гэты падыход сёня дзейнічае ў мастацкай літаратуры, бо сама беларуская мова з'яўляеца носьбітам людскасці ў краі. Выхаваная ў духу народнага халістычнага (цэласнага) светаўспрымання педагогічнай інтэлігэнцыі правіла сваю самастойнасцю з здолнасцю актыўнага непрынікніці доказанствыўому. Мусіраванне афіцыйнай педагогікай пагоні за наўштыўшымі «тэхнолагіямі» занадта часта канчается нівеліроўкай, а то і перакрэслівнем асобы педагога, пазбаўленага грунту, на якім будзеца духоўная павязь з выхаванцамі. У выніку ў сёняшнім пакаленні маладых настаўнікаў ёсць нямала такіх, што не валодаюць культурай зносін з вучнімі.

Патрэба ў смелым звароце да гісторыка-культурнай реальнасці і разрывы з афіцыйнымі канцепцыямі народнай культуры ўжо даўно адчуваеца ў працах У. Конана. У апошні час філософ розкарытыкуе «магілышчыкаў» — заснавальнікаў канцепцыі адмірання фальклору. У працы «Беларускі фальклор як мастацкая сістэма: праблемы актуалізацыі, эстэтыкі і паэтыкі» звыходны тэзіс даследчыка можа быць узяты як прынцып сучаснай комплекснай даследавання: «Адбываючы ўзаемадзеяніе і ўзаемапранікненне фальклору і прафесійнай мастацкай творчасці».

Беларускі фальклор — народная мудрасць — сёня жыве ў лепшых дасягненнях найноўшага часу. Зрэшты, «нефармальны» педагог і творцы ніколі не супротыўнастаяўлялі супрадуктивнай народнай культуры у фальклоры і прафесійнай творчасці ды ніколі не прымалі г.зв. «фіційную народнасць» і г.зв. «культуру для народа».

... Так узрастыла духоўная сіла нацыі, здольнай уплываць на станаўленне чалавечага агулу ў культурным рэгіёне.

ИНТЕРВЮ

Дзмітры Плакс: «РЫТМ — АСНОВА СВЕТУ І ЛІТАРАТУРЫ»

Летам адзінчы ёўсаё
40-годзе пісьменнік і мастак
Дзмітры Плакс. Унікальны,
нестандартны, вынахода,
здзіўляльны... Вельмі вялікая
верагоднасць памыліца,
выбіраючы эпітэты да
творчай дзеянасці Дзмітрыя.
Нашая гутарка разгарнулася
на прасторах родных Мінска
і Пінска яшчэ год таму,
доўжылася ў Стакольме, а
скончылася паміж Берлінам і
Нью-Ёркам...

Валерый КУСТАВА: — Дзі-
ма, табе споўнілася 40. А коль-
кі гадоў тваёй душы?

Дзмітры ПЛАКС: — Не маю
ўяўлення. Душа ж не мая ўлас-
насць.

— Ты і пішаши на трох мовах. Як абдываеца выбар, на якой мове будзе той ці іншы твор?

— Тут ёсьць розныя аспекты. Калі, скажам, я пішу з нейкай «мэтай» — прыкладам, выдаць книжку, ці мо на чыслосці замову — дык тут, відома, мова вызнанчаеца менавіта гэтай самай мэтай. Калі я прости нешта шукаю, ці спрабую нешта дафінаваць для сябе самога, дык мова сама неік прыходзіць, у залежнасці ад кірунку пошуку. Але, з другога боку, бывае і так, што я пішу нейкія кавалкі на адной мове, потым на другой, а потым і на трэцій. Пра гата, часткова, мой праект «Дэйнікі. Сая Тумблі», які, спадзяюся, неўзабаве выйдзе ў ю беларускім варыянце. Увогуле, мова — гэта, відома, інструмент, але і мэта таксама. Чыста інструментальны падыход у мене толькі да чацвёртай мовы, якой я карыстаюся ў штодзённасці — ангельскай. Па-ангельску я пішу выключна артыкулы, лісты, выступы, калі патрэбна... Хаця пару разоў нешта спрабаваў рабіц і для самой мовы. Мовы як мэты... Але ўзмаеднасці аўтара і мовы — гэта тэма складаная і вялікая. Некалі мне здавалася, што гэта я фармую свою мову. Цяпер я амаль упэўнены, што гэта мова фармуе мене...

— Хто ёсьць тваёй чытальнік аўдыторыяй? Як маркуеш, ці ёсьць яна ўвогуле?

— Не ведаю. Думаю, што калі і ёсьць, то складаеца яна амаль выключна з прафесіяналам — мастакоў, пісьменнікаў, крытыкаў — тых, каго так ці інакш хвалююць тэарэтычныя пытанні таго, чым яны займаюцца, і каму патрабніцы прыклады, каб паверзіці ці наядворткі аспрэччыць уласныя здагадкі.

— Як паўстала тваёй першай беларускамоўнай кнігай?

— Выпадкова. Эксты з цыклу, частка якога ўйшла ў кніжку, я паказаў галоўнаму рэдактару часопіса «Дзеяслоў» Барысу Пятровічу. Яны яму спадабалі-

Фото Аляксандра Агурко

ся, ён надрукаваў невялічкую падборку, але гаворкі пра кніжку ад пачатку не было. Кніжка неяк «вырасла» з далейшых тэарэтычных размоў і не толькі з Барысам, але і з іншымі людзьмі, меркаванне якіх мне не абыякае. Мне хацелася нейкім чынам прайсторашаць свае пастулаты, давесці пўзныя высновы, да якіх я прыйшоў у час шматгадовай працы. І атрымалася тое, што атрымалася, падкрасло яшчэ раз — у выніку размоў, калекту́йнай працы у якой вялікую ролю адыграла дызайнер кнігі Igor «Miecké» Korzun. Ён вельмі дакладна зразумеў і перадаў тое, што мне важна было паказаць візуальнымі шэрагам, таму яго варта лічыць спраўдным суаўтарам кнігі.

— Шведская мояная кніга «Ом» вышила накладам усяго ў 9 асбінкаў... Хто гэта прыдумаў і для чаго?

— Я прыдумаў зрабіць рукапісную кніжку, а каб было роўна дзеўзія экземпляраў — прапанаваў выдавец, бо ён з'яўляеца аматарам Толкіна. Мне было цікава спраўдзіць некалькі сваіх гіпотэзы, думак, у прыватнасці, я шукаў адказ на пытанне, што такос кніга ў сёняшнім свеце. Стос паперы? Вокладка? Змест? Аўтэк? Усё разам? Гэта не та коек простое пытанне, як можа падацца...

— Увогуле, як мяркуеш, тваёй кнігі карыстаюцца попытам? Калі бэрэзін розныя паказнікі: наклады, тэрміны распаўсюджу, чытальна аўдыторыя...

— Тое, чым я займаюся, інш не разлічана на попыт, наклады, тэрміны распаўсюджу і падобнае. Гэта чысты вады эксперыменты, якія могуць быць некаму цікавыя, а могуць і не, мне гэта не вельмі важна. Я, канечно, пішу і больш «звычайнія», канвен-

цыйнальныя тэксты, але пакуль што праца з мовай, с знакам, даследаванне сувязі паміж вербальным і візуальным захаліе мене больш, чым стварэнне «зласнага мастацкага вобразу» ці напісанне «шырокага жанравага палатна».

— Чаму ты адмаўляеш жанравае вызначэнне верша?

— Я не адмаўляю жанравага вызначэння, праста не лічу свае тэксты вершамі, як і ўвогуле завершанымі творамі, бо яны вымываюць нейкага кшталту інтэрактыўнасці.

— Калі чытаеш твае творы, заўважаеш, што там усё прадумана. Калі ты кажаш, што ў цябе няма нічога выпадковага, што ты маеш на ўвазе? Кожнае слова стаіць на сваіх месцы, кожны твор абдуманы, вывераны і толькі тавы напісаны і атадаўні ў друку? Літаратуру патрэбны выпадковасці... Хіба не? Часта перадусім выпадковое работца літаратурнаю ўдачою.

— Тоё, што я шмат думаю над і часцяком канструую, выбудоўваю свае тэксты, не выключае выпадковасці. Часткова таму, што мае тэксты менавіта так ад пачатку пабудаваны, што іх можна чытаць (гледзець) сотняй розных способаў, а часткова таму, што я не Гасподз Бог, і нават там, дзе, як мне падаецца, я прадумаў і прадугледзэў усё магчымае, могуць праглядзіць цалкам выпадковыя рэчы, пра якія мне не хапіла мазгой ці ведаў падумы.

— Столыкі часу ты пленна працуеш за мяжой... Есць некалькі версій твойго ад'езду. Першая — асбалютна палітычная — што ты як свободны журналіст быў пабудзены магчымасці самавыяўлення пасля асабістага

«выгавару» ад прэзідэнта? I самая неверагодная версія — што ты з'ехаў па хаканні... Што з таго прайдоў?

— Нават цікава, адкуль ты ведаеш пра першую версію? Гэта было ў часы, калі ты хадзіла ў пачатковую школу, і газет, я думаю, не чытала. Тады нат інтэрнэту было не было, таму і не засталася ад тых падзеяў нічога, акрамя ўспамінаў... Але тады, галава дзяржавы ў той час меў такую манеру — кричаць у прымым эфіры БТ на журналісту. Як памятаю, дасталі тады, напрыклад, Юрась Карманаў, Аляксандр Старыкевіч, нешта не спадабалася і ў адным з майтагачасных «плаксаў», што друкаваліся ў газете «Імі...». Ну, але з'ехаў я не з-за гэтага. З'ехаў, прада, па хаканні.

— Многія беларускія літаратурары, што з'ехаі, амаль зікнілі з даляглядадаў... Тваё ж імя даволі часта гучыць у айчынных СМИ. Ці аছуваш ейкую ізаляванасць ад беларускага культурніцкага кантэксту?

— У першую чаргу я не аছуваю самога беларускага культурніцкага кантэксту. Усё ж такі я не жыву ў Беларусі ўжо вельмі даўно, і мае прыезды не даюць пойнай карынты, толькі фрагменты. У чым, дарачы, ёсьць і перавагі, бо адсутніць кантэксту падштурхнувае да яго стварэння. У мене ёсьць уласны, так бы мовіць, беларускі культурніцкі кантэкст, у якім ёсьць сваі іерархія, ніяк, хутчай за ёсць, не звязаны з рачайнасцю. А можа, якраз і звязаная, але праўнага не выпадає...

— Що ёсьць водгук ад чытачоў, крытыкаў — там, у Швеції? Нейкія заахвочванні, якія ў цябе падтрымліваюць, ад улады, міністэрстваў... У Швеціі нават на грашах пісьменнікі — паказік якой-ніякай цікавасці да гэтай прафесіі...

— Аছування неабходнасці (для других людзей) таго, што я раблю, у мене ніякія. Я не пачуваюся «прарокаам», не могу вырашыць за іншых, што ім траба і не трэба чытаць і разумець, не ўпэўнены ў якісці сваіх тэкстаў і глыбіні пошуку. Той факт, што я не маю магчымасці прысычаныць увесі свой час працы, яку лічу важнай для сябе, таксама не дадае ўпэўненасці, хача тэарэтычна ў Швеціі ёсьць магчымасць быць прафесійным пісьменнікам ці мастаком — з дапамогай рознага кшталту сты- пенікі...

Я таксама неаднаразова атрымліваў такую фінансавую дапамогу і ад Шведскай Акадэміі, і ад Пісьменніцкага фонда, і ад Дзяржаўнай Рады культуры, і ад іншых установ, але мне ўласна сістэма заявак на стыпендіі не вельмі пададзіца. Мне неяк лічыч самому зарабіць неабходныя гроши, скажам, журналісткай працы, чым прасіць дапамогі, ці, дакладней, зрабіць

пошуки стыпендый сістэматычных заняткам.

Шмат хто з маіх саброў мне тут за гэтае «чыстаплюйства» вымушляе, бо выглядае, што такім чынам я прайдзілю пэўную ніудзягніцасць. Справа ўтм, што атрымліваю, напрыклад, гадавую працоўную стыпендыю ад Пісьменніцкага фонда — гэта гонкар. Я атрымліваў такую стыпендыю ў 2006 годзе, і тады, калі не памыліся, працоўных стыпендый давалі 12 штук, а заявак на іх прышло нешта калія васмы сацен. Да таго ж, у склад камісіі, якія размяркоўваюць стыпендыяльную дапамогу, уваходзіць, вядома, не чыноўнікі з міністэрства культуры ці палітыкі, а знатныя крытыкі, пісьменнікі, літаратуразнаўцы. Таму гэта не праста гроши (дарачы, зусім невялікі), а як бы запрашэнне ў цэх, знак таго, што цябе ведаюць і цініць... А я вось ўсё неяк не могу наважыцца зрабіць гэты крок і перайсці ў стан «сябра карпарацыі пісьменнікаў», так бы мовіць... Я ўвогуле не люблю аছуванчаць сябе часткай чагосяці, асабліва, калі гэта «патрэбна толькі мненію»...

Што да ўагі з боку крытыкаў, то яна, якія дзіўна, ёсьць, і нават нашмат большая, чым я, напэўна, заслугоўваю. Напрыклад, кнішка Данііла Хармса, якую я ўкладаў, пераклаў і прайлюстраваў і якая выйшла ў 2005 годзе, трапіла тады ў спіс «Кніг года», што традыцыйна ўкалідны час складаюць крытыкі буйнейшай штодзённай газеты «Лагенс Нюхетэр». Менавіта з гэтай кніжкай звязаны і вельмі важны для мене чытаткі водгук: мой выдавец даслаў мне спасылку на блог, аўтар якога распавідаў пра тое, як набыў і падараў Хармса свайму смяротна хворому тату. Дзякуючы Хармсу тата смяяўся і нават рагатаў апошні дні свайго жыцця... Калі чуеш такое, з'яўляеца аছуванчаць, што нешта тады ўсё ж зрабіў, нават хочацца неяк на пенсію выйсці...

— У Швеціі якасны, высокі ўзровень жыцця, але там мала сяяла і бульба кардонная. Свабода кампенсуе ўсё астматияе? Ці спраўды ты можаш рабіць ўсё, што захочаш? Ці дранікаў і глязіраваных сыркоў ўсё ж не стае настолькі, што шукаеш нагоду для вяртнання?

— Свабода, ёсьць ж, паняще не адназначнае, то бок, не аднароднае, не балванка літога чыгуны... Аднойнай палітычнай свабоды, напэўна, не хапае для панавартасці творчасці, тым больш, што вось напрыклад Андрай Сіняўскі увогуле адмаўляў карыснасць свабоды слова для пісьменніка...

З большага, я раблю тое, што мне хочацца. Але, не толькі, канечне, бо я чалавек адказны, больш-менш, прынамсі, у мене ёсьць і звычайні, пабывтовыя бок жыцця...

ВЕРШЫ

КРАІНА ТУМАНАЎ

Ірына ХАДАРЭНКА

Загадкавыя, дзіўныя істоты
Жывуць ад Паазер'я да Палесся:
Жытло іх — норы, звязкы стан —
маркота;
Яны — як тролі ў єўрапейскім лесе.
Халодна ў норах, цяжка дыхаць звонку,
Крываы листры замяніяюць неба.
Стварэнні ж церпяць і пад час гамонкі
Сябе пытаюць: «Моэка, так і трэбада?»

Кошка

Мая найлепшая сяброўка
З вачымі колеру бурштыну!..
Твая прынада — мыш-палёўка,
І цеплы кут — твая Айвіна.
Ты маеш трапіткое сэрца
І на свой лёс не наракаеш.
Зачаравана праз ажакена
За плюмным светам назіраеш.
Вунь птушкі гойсаноць па дрэвах
І дзе з кабеты точачь ласы;
Аўтамабілі — справа, злева —
Бясконца сноўдаюць па трасе.
А ты сядзіш, нібыта Буда,
Накіраваўшы вусы ў вечнасць,
І падаеш міне больш мудрай
За ѡзлы статак чалавечы.

Халоднае лязо вайны
На юхні часу...
Радзімы лепітныя сыны
Ідуць на мяса.
Нязгасна палымнене кроў
На ратнай ніве,

Бо апетыт уладароў
Звичайна хіцы.
У варыве людскіх пакут —
Лёс Беларусі.
Ты знў запожнік, родны кут,
Чужкіх хаўрусаў.
Закрылі сонца крумкачы —
Нібы часова, —
І гучна адусоль гучыцы
Чужкала мова.

Гісторыі гаркавы дым
Нам засціц вочы.
Хіба мы марылі аб tym,

Каб гніць на ўзбочы?
Хіба жадалі мы таго,
Каб страціць годнасць?
І каб адказам быў агонь
Нам за лагоднасць?
Нас абняжарыла вайна
Свямі аброкам.
І мы жывем, нібы яна
Заўжды пад бокам.
У пекла пальціць «герой»,
Што смерці служыць.
Але прыклятвы двойчы той,
Хто гвалтіць душы...

Краіна туманаў! Твае краявіды
Кранаюць мне сэруца шчымліваў тугой.
Ты трапіла ў нерат няўмольнай
планіды,
Што ў бездань нябуты вядзе за сабой.
Твой крыж — памяркоўнасць.
Ты надта рахмана
Суседзям раздорвала скарбы свае.
І ззяе ў душы незагойная рана:
Чаму ж сілі волі табе не стае?..

Маналог абыўвачеля

Якая розніца, якое згутра свята,
Іхто яго прыдумаў, і калі?..
Галоўнае — каб выдалі зарплату
І раз у тыйдэн выспацца дали.
Якая розніца, якім народам званица
І для каго служыць, як батракі,
Калі расціць лядовыя палацы,
Свінарнікі і аграгарадкі?
Якая розніца, хто праўціц баль ва ѥладзе,
Сляды злачынстваў точычы ў імgle?
Жывем мы тут зусім няблага, браце,
Бо чарка ёсьць і шкварка на стале.
Якая розніца, хто трапіў зноў за краты?

ПРАГА СВАБОДЫ

Усевалад ЦІБУРАКА

Я не мару — не той узрост,
не бялю — не тая цемра.
Падымамося ў поўны рост —
не пабачыць пакоры хеўра.

Хай паўсюль цікуюць віксы:
не маўчу і тримаю слова,
бо за мною — мае крыксы
і мая ўкрыжаваная мова.

Не славай стаю ў чарзе,
не прыспешаю рух падзеяў,
толькі праўда ѹ тады жыве,
калі даўна няма надзеяў.

Толькі б тут на зямлі датрываць,
а пасля адпрашуся і ў Бога —
буду ѹ мёртвы ў шынхце стаць
не слабей за сібі жывога.

Не горши час, не горши лёс,
і ёсьць свабода ў межах гета.
Кладзеца на рабро манета,
і слёз тваіх шкада да слёз.

Тут разумееш усур ёз,
як цяжка жыць без пісталета,
дзе ўсё, што не табу, дык вета,
ци кората, ці навырост.

А Той, хто некалі ўваскрас,
больш не адказае за гэтага.

Уесь свет за твайлі дзвярыма:
дорогі да Рыма,
за солю до Крыма...
Табе ж эта ўсё хоць бы хны —
ты ў хадзе, ты невыездны!

Я жыву нібы ў стужках Таркоўскага.
Вар'яцю — і што тут та��іўсага,
што со мной у філіяле дурдома
неспакой і татальнай стома?

Што іду, парушаючи межы,
той прасторы, які не належу?

Бач, вышуканаўшы нейкі грамацей!
Каб толькі не чапалі маю хату
Ды не краналі родных і дзяцей...
Наперад бацькі з лыжкай нельга лезі.
А лепі схавацца ў бульбу да пары.
Дай, Божа, моцы перакіцца нашіцу,
Астматык ўсё — гарам хай гарыць!

Парада

Паслухмияныя парламентары —
Быццам нішы ў пустым калумбары.
Як дарма сувіраць
Іх абрывалі раш —
Лепей з'есці сырок з ламінарыяй.

Адмова

Ён больш не фараон, ён — манекен,
Даступны ўсім і кожнаму міжволі.
Хацела б я аддаць жыццё ўзамен
Бяксмеры гэткага? Ды не, ніколі.
Ты больш не чалавек, ты — уладар,
Які паўстаў аднойчы з гразі ў кнізі.
Вісіць паўходна твой нахабны твар...
Служыць такім, як ты? Ни ў якім разе.

Свядомаграфія

Мы існум, нібыта карты ў рыбнай
раме,
Пакуль не ўзнятыхі смяротнымі
сачкамі.
А што да Бога — ён таксама пакараны
І буйтаеца ў паццы разам з намі.
Залураваныя ва ўласнай несвабодзе,
Зачараваныя сляпой надзеі плямай;
Нямыя рты хацелі б кръкнучы «Где!»,
Ды хто пачуе той дарэмны лямант?..

МУЗЫКА

Можа быць марай,
можа быць мрояй,
стаць аўбрэзам
ці нават зброяй,
моцнай атрутай,
сілай гаючай,
шляхам у пекла
ці ў неўміручасць...

Што змяняю сумніўную рацыю
на унутраную эміграцыю?

Што ўвес скарб мой — памылкі і памяць?
і сумненне, што больш не запламіць?
Што самотных ужо не хвалюе,
На каго адзінота палие?..

Так жыву, нібы Дракула ў Стокера,
нібы джокер у партыйнага покера,
нібы маты ў песенках Летава...
Я жыву — мне ўсё фіялетава!!!

Давай падлічым pro et contra,
свято і цень.
скрэз згліфінальнага акорда
цячэм слязой па джалу корда
і нач і дзен...

Давай зусім без дэкараций?
Спектакль — увох.
Без воплескай і без авацый,
без бліскавай папарацы.
Хай чуе Бог...

Давай пасля забудзем словы
восі так — знарок!
Уесь свет маўчыць. І адмыслова
жыццё сваё пачнем начова
і зробім крок!

І ўсё зусім не так дрэнна,
як ёсьць вераснёўскае сонца.
На лёс наракаць дарзмана,
хоць скардзіца можна бясконца.
Але не даю парадаў —
усе крочаць сваімі шляхамі.
Я проста іду і рады,
Што ёсьць зямля пад нагамі.

▶ ПРЫСВЯЧЕННІ

МАЁ ВЯСНОВАЕ ЗАМЕЖЖА

Васіль ЖУКОВІЧ

НА ЗЯМЛІ САДОЎНІКА

Цыкл, прысвячаны
Карлу Піфаничілю

Райскі край
працітае пад сонцам на свеце:
Там нідзе не валяеца смеце.

Не адвесці вачай ад вясновага поля —
Поле роўнае ўсё, нібы столік;

Там у норме прыгожыя ўчынкі і рэчы
Незнамага
людзі вітаюць пры стрэчы, —
Гэта ёсьць зямля Хэс с эн.

Там у крамах
не пахне ніякай нястачай —
Мора вонраткі,
гожай і танай,
дзіцячай;

Там у парках — разумныя дзесяткі забавы.
У дарослых — імпэт,
месца першае — справам.

Процыма там і проблем,
грэшным людзям знаёмы.
Падзяліць наискладаней маёмысць.

Гэта ёсьць зямля Хэс с эн.

28-30. 04. 2010

* * *

Я хайдзіў па чароўным садзе,
А быў красавік у разгары,
І якраз прачыналіся кветкі,
О, яны усміхаліся сонцю,
Кожная — запаветным цветат!
Іх было шмат, мілыя бы сціплыя,
Што трываліся маці зямлі.
Я ступаю асціркоўствіа,
Каб, крый Бог, не пакрыўдзіць якую.

Там цвілі экзатычныя дрэвы ѹ кусты —
Ад раскошных японскіх вішняў
Да ружовых і белых магнолій.
Я ѹ тым садзе быў госцем,
Вольна водарам выхаду
Пасля доўгай стамляльнай дарогі.
Калі ўбачыў садоўніка з сынам
За напружанай цяжкаю працай,
Раштам сорамна стала:
Я адчуў сябе трутнем знянаць
Сядроў пчолаў, што мёд здабываюць.

18. 04. 2010

* * *

Колькі дзён мне паказаў садоўнік
Сёе-тое з базациі спадаў —
Свайгі роднай зямлі краявіды,
Поры года ва ўсёй красе фарбаў,
Узрушальная эпізоды.
Не, імгненні з жыцця прыроды:
Краска, грыб, матылек сінякірылы,
Мятлік у фантастычным інеі.

Я цяпер зразумеў, што садоўнік
Нездарма назваў сына: Florian.

18-19. 04. 2010

Фульда

Гід распавеў ласкава мне,
Чым Фульда знакамітая,
Наколькі тутака ў цане
Індустрыйя развітая.
Я чую, пра ўсё як распавеў
Ён з гонарам у голосе,

А сэрцам слухаў салаўёу
Я ѹ індустрыйным горадзе.

20. 04. 2010

* * *

Яблыня ѹ бела-ружовым цвете.
Пакалыхвае ласкавы вецер
Вечіце.
Я прайшоў праехаў многа свету,
Ды нізэ не бачыў столькі цвету.
Цвету.
А яго так шмат, што гнуцца голкі.
Тут шчыруюць чмелікі і пчолкі.
Пчолкі.
У іх зоне столькі мілай моцы!
Як шкада: яго не чуе Моцарт!..
Моцарт.

28.04.2010

* * *

У садоўніка дзень нарадзінау —
Шостага траўня,
Калі ўсё яшчэ процімра работы;
Так зямельку вясна абудзіла,
Што паўходзіла пастеш немачымы,
Памагаць неадкладна траўба
Кветкам, куцікам, дрэвам!
Пляска ѹму, калі ім, жывым, дрэнна.
Не прыномніц садоўнікі старанны,
Калі ён святкаваў сваё свята.
Зрэшты, хто калі бачыў,
Каб святкавала пчала.

27. 04. 2010

* * *

У краме моднае вонраткі
Сімпатычнае немачка,
З якой я разлічваўся
За прыгожыя рэчы,
Так нязмушана весела
Гаварыла па-руску
Свад «До свядчэння»,
Што ѹ мяне слова-ластаўкі
Мігам выраслі:
«Saen Sie bitte: Да пабачэння».
Іяна паўтарыла за мной
Чыста-чысценка: «Да пабачэння»
Ды з такою прыгожай усмешкай,
Што я ледзь не прамовіў:
«Ich will dir küssen!»
Ах, няхай бы прамовіў..
Што б яна адказала?

19. 04. 2010

* * *

Садоўнік сардэчны
Прамовіў адночы:

Праз крылавае стагоддзе
Як ні вёў суровы лёт,
Да радзімай Беларусі
Чалавек любоў пранёс.

У цыкаў ад зла людскага,
Сам ратуючы людзей;
Мае чыстае сумленне:
Шкоды не чыніў нізе.

Бог яго узнагародзіў —
Шлях адкрыў, і волю даў,
І гадоў яму, гадочкай
Больш як ста падараўа.

Не здзіўлюся, калі ўбачу
Веснавым ласкавым днём:
Кім чувствае наўку
Пачуваеца арлом.

Красавік 2010

Жывое ўражанне

Сто перши стрэў гадок
Цудоўны наш Зямляк,
Прывестлівы дзідок,
Рухавы, як юнак.

На міг пакінуў гмах,
Ад радасці цвіце,
Спусціўся, нібы птах, —
Сваіх спаткаць гасцей.
Прыязны, бышцам брат,
Гарыць вачай свято!

Уразіць вас наўрад
Ягонae жытло.

Тут, у зямных вірах,
Хвалюе што каго,
Мяне — ягоне шлях
І кнігі пра яго.

Я з радасцю чытаў
Пра космас адкрыцця,
Якому ён аддаў
Зеніт свайго жыцця.

Радзімы нашай сын,
У сэрцы з ёй жыве.
Калі ён і адзін,
То з ім — вялікі свет.

Успомніць мае што,
Бо не забрала цыма!
Яму гадоў за сто
Далося нездарма.

22-23. 04. 2010

Ён павярнуў свой лёс

У Франкфурце-на-Майнে
Прафесар знаны Кіт жыве,
Вучоны дужа дбайны
І добры чалавек.

Стайць на трох кітох ён —
Сумленні, разуме, любве,
Перад людзьмі нітрах
Душою не крыві.

Як доля ўратавала
Ад смерці у вайну,

Ад стаціскай навалы
Свой лёс ён павярнуў.

Не жоравы, не гусі
Лятуць высокай чарадой:
Пад трыциць год — на Беларусі,
За семдзесят — па-за мяжой.

Ён з навукі донар
Сусветнай — наш Зямляк,
Нам, беларусам, — гонар,
А справе — клічны знак.

19-21. 04. 2010

СУСВЕТНАЯ ЗНАКАМІТАСЦЬ

Барыс Кіт

Да сотых угодкаў
слыннага беларуса

Ведаю Кіта навукі
Акіянскай глыбіні.
А жыве з ім дух свабоды
Светлазорнай вышыні.

АПАВІДАННЯ

ШКОЛЬНЫ АКВАРЫУМ

Віктар САЗОНДАў

на тое, што робяць дарослыя, нечакана не па-дзіцячы пасці-кавілася:

— Мама, а праўда, што ты стала самай галоўнай таму, што некалі падарыла школе акварыум?

— Хто табе гэта сказаў? — збіла-ліла Зінаіда Пятроўна.

— Лівонаў бацька так сказаў. А яшчэ ён гаварыў, што на выбары не пойдзе, бо ў спісах толькі адзін чалавек. Няма з каго выбіраць...

Башкія Лівонаў — гэта было сур'ёзна. Зінаіда Пятроўна ведала яго даўно. Яшчэ з тae пары, як той называў яе проста Зінка. Ён родны брат Валеркі. І хіба што помсіць ёй за брата.

Эх, Валерка, Валерка! Колькі яна праліла праз яго слёзак. Вочки не высыхаюць. Яна, яшчэ маладзенчыкай дзяўчынкай, стаяла ў дверы яго дома, каб нібыта выпадкова сустрэча з хлопцам. А ён такі сур'ёзны, прыгожы і не-дасягальны. Вечна нечым заняты. Прывітаеца і пайшоў, нібыта тут стаіць і плача не яна, а ўсяго толькі яе нікум непатрэбныя цены.

...Яна ведае ўсіх як ablупленых. Многія з іх нават вучыліся ў яе. Як і Дзіма. Толькі цяпер ён ужо даўно не Дзіма, а Дзімітры Іванавіч. Яе былы вучань. І гэта ён сёнянія балатеуша ў парламент. Ён выйграў і будзе дэпутатам. Зінаіда Пятроўна добра ведае. І гэта для яе щасліві дзень.

«Сапраўды так, — думала насташніца. — Гэта сапраўды шчаслівы дзень. Праўда, пачасіе крху сапсавалі. Хто?! Усяго толькі некалькі маладзёнаў з бел-чырвона-белымі значкамі на грудзях, якія размаўлялі па-беларуску. Незалежныя нацыялісты, бачышь ты іх! Сцвярджалі, што выбары фальсіфікуюцца. Нечага там патрабавалі. Хіба што справядлівасці. Але па майм загадзе выбарчую дзяйніцтву міліція хутка ад іх ачысціла, як ад непатрэбной смесі, адразу паказаўши, што тут гаспадар і што тут справядліўся.»

Але, акурат перад нейкімі выбарамі, калі горад быў завешаны партрэтамі тагачаснага кіраўніка камуністычнай партыі і савецкай дзяржавы Мікіты Сяргеевіча Хрушчове, яе выклікалі. Больш што не трэба нічога казаць. Проста выклікалі. І гэтым усё сказана.

— Вы даўно ведаеце Валерью Сініцкага? — сур'ёзна пыгталі яе следчы, на пінжаку якога зіхацеў вайковы орден. Гэты орден прымушаў яе стаіцца да следчага з павагай і казаць толькі праўду.

— Не... Я не ведаю... Не, яго я ведаю... А што?

— А вы ведаеце, якія людзі ў яго збіраюцца? Якія яны спяваваюць песні, млююць карыпцы? Я разумею, што вы маладая — і ні ва ўсім разбіраесяс. Хоць і павінны разбріцаца. Вас жа цэнцьні разбріцаца. Якія яны спяваваюць песні, млююць карыпцы? Наўмыснае. Прызнавайся: што якіе падвучыў?

Яна плацала. Плацала ўзахлеб і нічога не могла сказаць.

— Я не разумею, пра што вы, — спалохана прашантала дзяўчына. — Я не разумею...

— Да вас у нас пакуль няма прэтэнзій, — больш лагодным голосам прыцягваў следчы. — Вы праства забыліся. Маладосць, што зробіш. Хоць у вашыні гады мае аднагодкі смела ішлі ў атаку і добра аръянтаўліся, дзе вораг, а дзе свае... Вы не ведаеце, дзе зараз можа быць Валеры Сініцкі?

— Не. Я бачыла яго некалькі дзён таму, — пра слёзы выдушила дзяўчыну. — Ён больш да мяне не заходзіў.

— Калі з'явіцца, абавязкова скажыце мне, — следчы паклаў

свою вялую руку ён на плячу.

— Мы ў вас верым. Каб не верылі, я на вас час не губліў бы... Нічога не бойцеся. Мы жадаеам вам толькі добра. Таму пра нацшу супстрэчу нікому не паведамім. Ні башкам, ні на вучобу. І вы не рабіце больш у жыцці памылак. Хопіц вам тай памылкі, якую вы зрабілі з акварыумам.

Яна ляцела дахаты куляй і раўла як парапеная ваўчыца, у якой, у дадатак да яе раны, яшчэ пастралялі ўсіх вучытан. Адкуль яны ведаюць пра акварыум? Каб ён згарэў! Каб пабіла на мільёны кавалкі...

Валера спаткаў яе ля дзвярэй пад'езда.

— Што з табой? — спалохаўся ён.

— Што ты тут робіш? — збян-тэжана адказала яна пытаннем на пытанне.

— Да цібе прыйшоў. Мы з сібрамі езділі на некалькі дзён на прыроду. Табе не прапаноўвалі, бо ты вельмі занятая выбарамі.

— Мяне выклікалі, — прашантала яна. — Цябе шукаюць. Не прыходзь больш да мяне. Ніколі не прыходзь.

— Ты што, Зіна, — глынуў ён ў очы. — Што ты гаворыш? Як ты можаш? Мне якія чаго байдзца. Я сам да іх схаджу. Я нічога не зрабіў!

— Я сказала: не прыходзь! — закрычала яна і кінулася да дзвярэй...

* * *

Яна села і стомлена заплюшила вочы. Зінаіда Пятроўна ўбачыла сябе за школьнай партай. На сяці партрэт кіраўніка краіны Іосіфа Сталіна. А перад ёй разгублены і зблізелі твар дырэктара школы Івана Мікалаеўчыка.

— Што ты нарабіла?! — дрыготкім, як шлест асінавага ліста, голасам казаў ён і трох усе падносам скалечана на вайні рукою.

— Навошты разбіла акварыум? Гэта ж школьная маёмаць. А гэта значыць, што маёмаць дзяржайна. Мы такую цяжкую вайну выйграли. Нам краіну падымалі траба. А ты знішчыла дзяржайную маёмаць. Гэта шкодніцтва. Наўмыснае. Прызнавайся: што якіе падвучыў?

Яна плацала. Плацала ўзахлеб і нічога не могла сказаць.

— А пра некалькі дзён яе зноў выклікаў дырэктар.

— Зіначка, — няўпэўнена пачаў ён. — Клімчика арштавалі. Ну, значыць, нашага дзяўчыку Флёрэ. Цыфу т'! Не нашага, а гэнага, што ў нас на школе пекчу палішту. Што акварыум прынёс у школу. І арштавалі яго яшчэ да таго, як ты разбіла той пракляты акварыум. Таму, калі цібе нехта будзе пытаваць, чаму ты пабіла акварыум, ты кажы, што зрабіла гэта наўмыснае. Што нашай школе не патрэбны акварыумы ад быльых фашысцкіх прыхваснікі.

— Не. Я бачыла яго некалькі дзён таму, — пра слёзы выдушила дзяўчыну. — Ён больш да мяне не заходзіў.

— Калі з'явіцца, абавязкова скажыце мне, — следчы паклаў

школьнага пляцу і з гонарами паказваў усім як прыклад савецкага патрытызму і сацыялістычнага сумлення.

— Сфатаграфуйце гэту дзяўчынку і дайце здымак у мясцовую газету, — загадаў некаму пасля лінейкі дзядзькы ў галіфо.

— Трэба падумаць і пра прасу больш высокага рангу. І дайце гэты матэрый у рубрыцы «Справа Паўліка Марозава жыве». Гэты Клімчук — неўкі сваяк Зіне. Парадніце іх яшчэ бліжэй. І матэрый пра яе балькоў... Матэрый да зуяту павінен быць гатовы! — загадаў ён і павярнуўся да дырэктара. — І вось што яшчэ. Трэба ад імя гэтай вайскай Зінаідкі арганізація кампанію на бору грошай на новыя школы акварыум. Маўліў, усім аднакласнікі і аднашкільнікі дачуціся пра патрытызм Зінаіды і збираюць грошы на акварыум. Каб паказаць усім, што ад ворагаў нам нічога не трэба. Мы ѿсё можам самі і нават лепши можам.

* * *

...І яна спрэвіща са сваёй задачай. Зарас за яе прыедзе Дзяніс. Ен міліцыянер. Ен ахоўваў парадак на выбарчай дзяўчынцы. І ён таксама яе вучань. Дзяніс ужо вазаўшы ядзіць пратакол і прывёў па прыесьце назад. Толькі спытаў:

— А чаго вы на ўчастак? Усё ж скончыліся.

— Не ведаю, нешта цягне, — усміхнулася яна.

— Як злачынцу на месца злачынства, — пажартаваў міліцыянер.

Настаўніца напачатку на-сцярожана глянула на яго, а пасля супакоілася. Дзяніс нічога кепскага сказаць не хачеў. Так, ляпніну абы ляпніну. Ну, што зробіш? Ен і ў школе інтэлектам не вылучаўся...

На вуліцы, дзе ліхтары, патухаў, паказаў на тое, што хутка будзе дранак, то там то тут групамі хадзілі людзі. Маладыя ды больш сталагі веку, вышынія і добра залёты да каўчэра.

— Сёня ў нас загад п'яных не чапаць. Зразумела, што калі тыя моцна не хуліганаць, — патумчайцуб' Дзяніс. — Ды і куды іх дзець? Рантам у ізялітары прыйдзеца зачыніць гэных хулігану, што незалежнымі назіральнікамі сябе называюць. Наҳабыны, паскуды. Ты ім загадваеш, каб адышлі, не перашкаджалаць выбарчаму праца. А яны ўсё адно лезуць, як ненормальныя. Зусім абнаглелі. Дык што там Дамітры Іванавіч?

— Я яму яшчэ не званіла, — вяла адказала настаўніца. — Сам ведаеш, заняты ён зараз. Як-нікі будучы дэпутат Палаты Прадстаўнікоў. Глядзіш — і да міністра дарасце. Пазнані звязаўся...

Зінаіда Пятроўна выйшла з машыны і пасунулася ў кватэру. Яна пустая, тая кватэра. Муж ўсё да іншай вайскаве сінія кепскае. Яна па-ранейшаму прыходзіла да свайгі любімай рыбкі і цепышлася яе харастом. А як рыбка вывела яшчэ некалькі маленкіх рыбак, ледзьве было аднагодкі смеца ішлі ў атаку і драўлялі.

дзяўчыночкі маім знаёмствам, ён атрымаў добрую працу і зрабіў пад маім наглядам някепскую кар'еру. Які аказаўся няўдзячны чалавек. Падонак. Таму я правільна з ім абышлася. Сказала каму трэба — і яго выкінулі з працы...

Яна села на крэсла і ўспомніла дачку. Дзе яна цяпер, у тым замежжы? Якія зараз? Што з ёй?.. А яйка была смешная! А пярэзусім іншша. Неяк успомніла выбары брэжнёўскіх часоў і матулыні за-палахванні дэпутатам Антонам. І напісала, што ў Італіі выбіраюць самі людзі. Ніхто ім не указвае. І ніякіх Антонава яны не выбіраюць. І жывуць не горш, а лепши...

* * *

Зінаіда Пятроўна ўключыла тэлевізор і зяяла ў руку кніжку. Нешта з расійскай класікі. З яе любімай. Як хороша ў вершах напісаная пра авабязак, сумленне, праўду... Але нічога вяслага ў галаву не лезла. Наадворт. Не пакідаў думак той пракляты акварыум, які візуальна і чамусці менавіта сінія нагадваў ёё скрынку для блюлетэнія. Ці скрынка для блюлетэнія нагадвала той акварыум Нівакна. І яшчэ наязніліва, як незакліканыя госьці, лез віспаміі стары Флёра.

Флёра жыў непадалёку ад яе. Яго ўсе паважалі, шанавалі, можна сказаць, што ён былі добра. Зычлівы, чуль, чалавек, хоць да раны прыкладвай. Мухі не пакрыўдзіць. Якія пачаліся вайскі, ён уцёк у лес. З які нагоды, ніхто не ведае. Як, з кім і супраць каго ён ваяваў, Зінаіда Пятроўна таксама ніколі не ведала. А калі ѿ што чӯй, то маўчашу. Народ тут такі. Прыўык маўчашу. Праўды ніхто не скажа. Асабіў ўладам. Бо прывыкі за столькі гадоў — што ні ўлада, то чужынская. Дабра ад яе не чакай.

А ўжо ў 1944-м, калі прыйшлі савецкія войскі яшчэ раз, атрад Флёра атрымаў дакумент патрыцізму. І ўпершую ўзнагароду Флёра зяяла дзядзькы з галіфо. Залічаны ў рэгіёніяне савецкое войска ў званні сержанта. Браў Берлін. Прыехаў адтуль пра палявы шпіталь. З медалямі, але ўсё пакалечаны. Уладкаваўся працаўнік у школу і рабіў там розную чорную працу...

Калі арыштавалі Флёру, Зіна не ведала. Ѕыды тады і ў галаву не прыйшло, што здарылася нешта кепскае. Яна па-ранейшаму прыходзіла да свайгі любімай рыбкі і цепышлася яе харастом. А як рыбка вывела яшчэ некалькі маленкіх рыбак, ледзьве было аднагодкі смеца ішлі ў атаку і драўлялі.

Толькі радаваніца ёй давялося не дoughta. Рыбка-мама ўзла і на вачах дзяўчынкі пасла ўсіх сваіх рыбак-дзяцятаў. Дзяўчынка настаўніцы наўмыснае. Яе пасунулася ў кватэру. Яна пустая, тая кватэра. Муж ўсё да іншай вайскаве сінія кепскае. Яна адчыніла вакно, узяла ў руку акварыум і зусім сілы кінула яго на каменны і маўклівый холад брукаванай школьнай дарожкі.

RADKI

ДАРОГА Ў ТРЫ КАЛЯИНЫ

Алена НЯКОЎСКАЯ

*Мае продкі даўнім часам
жылі на Беласточчыне.
Ад той пары засталіся
смутна-чароўныя здымкі
з бабульчынага альбому.*

Гронка бэзу,
Ружанец з бурштыну
Ды карункавы парасон —
Гэта ява, ці гэта сон? —
Нехта гэта ўальтансцы пакінуў.

Не зважай, не зважай на законы,
Польскі szlaban* бела-чырвоны,
Хай пляціц між гранічных слупоў
Цёллы подых — мая любоў.

Дай убачыць, як ліеца крніца,
Пасядзец на траве ля капліцы...
А ўальтансцы нехта пакінуў —
Гэта ява, ці гэта сон? —

Гронку бэзу,
Ружанец з бурштыну
Ды карункавы парасон...
* Szlaban (польск.) — шлагбаум.

Маёй бяссонніцы

У халаце, у кащулі скамечанай
На кожным съходзе дня —
Так прости недарэчы
Прыходзіць толькі радня.

Не выганю цябе з дома я
На вуліцу прыці ночы,
Мне надта добра знаёмыя

Твае хвараўтвячы вочы.
Сядай. Гарбаты напару.
Ты будзеши мне верши даўдоніць.
З бяссонніцю на пару
Аб шклянку грэю далоні.

Апошні журавель

Ляціць над усёй Беларуссю
Ланцуг журавоў калодзежных,
І ведоры слязы-вадзіцы
Нясьцікіны ў дёйдзіх дзюбах.
Заходзіцца з плачу паветра,
Рыпіц драўлянае пер'е...
Апошні жыхар Падкасцельцаў* —
Калодзежны журавель —

Ты рашткі гнізда чалавечага
Туліў скалечаным крыллем.
Не чулі з шашы аўтобусы,
Як ты прасіц іх ратунку.
Заходзіцца з плачу паветра,
Рыпіц драўлянае пер'е...

* Адна з вёсак, на месцы якіх пайстай
Наваполацак.

Памяці маёй сяброўкі Ліды С.

Дарога ў тры калайні...
Як часта цябе ўспамінаю

На ростанях цёмных і страшных.
Аброццо пабразгаваў конік,
Скубай маладзенкаўская жытва,
І воз пралыўваў, нібы човен,
Па жоўтых азёрах сірэзы.
Я бегла і бегла за возам —
Мо недзе ў паску захаваўся
Адбітак пяткі дзіцячай?
Была ты ці не — дарога?
Я помню цябе — ці мару?
Аднак які вон калыхаўся
У эсцута-зялёных разлівах,
І конічак вупражжу бразгаў,
З абочын зрывуючы жыста...

Дык цёплымі калаянамі!
Спаві мне зблалеля ногі!

З Баляслава Лесьмяні

Раз на век цябе ўзяць у раскоши няземнай
Я б хацеў — і дарэмна, дарэмна, дарэмна!
Ты ізноў — не мая, ты глядзіш непротомна;
Вочы слепніць ад шчасця,
Мяне ўжко не помніць!

Тонеш ты ў сваёй цемры. Я шукаю навокал.
Вось пакорнае цела, але цела — бязвоке!..
Ў недасяжным ты свеце. Вар’яцю з адчана.
Мяне не быць там ніколі. Вось тату і кахаю!

З Ежы Лібертара

Адкуль твой голас? І куды
Завеши мяне ў поўнач пеўнеч?
Навошта ў мае куты
Ўваходзіш, перамогі пэўны?

Чаму не ўдзеш, нялюдскі, прэч
Ад маіх справаў чалавечых?
Якую ў іх убачыў раб
Ты, цёмны сэнс Звышэрэчы?

У чорным ты стаіш акне,
Палошыш сны мае глухія...
Чаго ты хочаш ад мяне,
Злавесная стыхія?

СВЕТ ІЛЮЗОРНЫ

Віктар ВАБІШЧЭВІЧ

Быць чалавекам

Цябе збівалі дзіды лёсу,
Лілася кроў, і ўё балела.
Над галавой стаіталі косы.
А ты быў смелы.

Бясконца вылі завірухі,
І свет ад ростачы хістаўся.
Усе былі ў палоне ў скрухі.
А ты трymаўся.

Усё ад цемравы дзічэла,
Жывых труціў паволі стронцый.
Свято ад болю анямела.
А ты быў сонцам.

І ўё тату, што ў свеце гэтым
Ты жыць хайцё не ценем нейкім.
Хацеў ты быць патрэбным свету.
Быць чалавекам.

Парарадкаванне

Дрэвы. Пакуты. Высокі парог.
Трубіць анёл у знявеаны рог.
Моўкі на снезе кананюч чміялі.
Гэткімі будзем. Ці, можа, былі?

Зоры. Аляска. Плача пінгвін.
Ранак. Пустыня. Я ў свеце адзін.
Цені злачыстваў. Атручаны звон.
Трапікі. Холад. Пачварны палон.

Падаюць крылы на мокрае шкло.
Кубу і шару каканне прыйшло.
Грушы растуць на цыбатай вярбе.
Месяц — натоўту. А сонца — Табе.

Недзе растваў на далонах партрэт.
Зерне. Ралля. Вырастает Пазэт.

Неруш у пучы — ззяле неон.
Свет ілюзорны. Не — гэта не сон.

Свет паранены
Сумна пушчай
На ўзбядрэжкі адчайна сеў.
Ты яго пашкадуў, пагушкай,
Правядзі на гаючай расе.

Ты яго прытулі,
Не бойся —
Свет наш кволы, нібы дзіці, —
І ў бязмежных сваім хаосе
Знойдзе ён для сябе працяг.

І ў бязмежнай
Свай прасторы
Свет навекі забудзе страх,
Не скіруеща ўё вчора,
І газзле дабро ў вяках.

І засвеціца ўсходы ішасце:
У вачах,
У жыцці планет.
І яго ўжо нішто не засціц,
Не звядзе да малых манет.

Ты маленькі,
А свет — бясконцы.
Вось прамудрасць яго табе:
Зберахты ты яго пад сонцам,
І ўратуе Сусвет цябе.

Далёка,
На ашараҳах,
Не дасяльных
Нават для чалавечых фантазіяў,
Ёсць галактыка,
Якая хоць у нечым адным
Падобная на нашу:
Ёсць зорка,

Якай хоць неяк
Напамінае наша Сонца;
Ёсць планета,
На якой існуе
Разумнае жысці
Накшталт нашага.
Ніжэць і туды быў пасланы
З выратавальнай місіі
Сын Божы?

Мне ў лесе дрэвы шэпчуць слоўы
Пра вечны бег сваіго жыцця,
І той аповед адмысловы
Знаходзіць недзе свай працяг.

Мне дрэвы шчыра расказалі
Пра свой зямны, звычайны лёс,
Пра спел жыцця і момант жалю,
Пра ўсё, што дзень з сабой прынёс.

У тых прызнаннях прафу ўбачыў
І навучыўся разумець
Цану і радасці, і плачу,
І светлых дзён шчаслівых рэдзь.

Я навучыўся ў дрэве мудрых
Прымац нядобрае ў жыцці —
Праз цемру зла і холад тундры
Умець разважліва прайсці.

Мне шчыра дрэвы шэпчуць слоўы
Пра бег дзівоснага жыцця —
Аповед мудры, адмысловы
У вершах знойдзе свой працяг.

Па зямлі ступаеш басанож,
Па жыцці имчыши бескапотна.
Не згубіс ў свеце, не здарое,
З прагнасцю выхуваіся ахвотна.

Колькі дыяментай на зямлі,
Колькі асалодаў існавання!
Годнымі вякоў няянакі былі
Людзі ў сваім клопатным чуванні.

Сохамі распісвалі палі,
Ведалі: вясною ўсё ўваскресне.
Кветкі распускаліся, цвілі.
А найперш любілі людзі песні.

Нібы продкі, кроучы ў вяках,
А вакол машины і ракеты.
Каб цыкла заізды жыцця рака,
Трэба быць ва ўсім найперш пазтам.

Новы таіцянскі сон

Мне зноў прысніўся востраў мой — Тайці.
Ужо даўно не сніўся перад гэтым.
Зусім не так прысніўся, як звычайна.
Зусім не гэткім ведаў я той востраў.
Чаму Тайці ўбачыў я інакім?
Мачымы, вінаваты ў гэтым
Наш пазэт і мой стаілін сібар
Далытлівы Міхась, цікаўны Скобла.
Свай пытнінem,
Што па радыё гучала,
Ён мне напомніў пра Тайці.
І развязрэзіў мне душу.
У сне я дойга бегаў на дарогах:
Усё шукаў знаёмыя пейзажы,
Усё шукаў,
Шукаў і не знаходзіў.
Не бачыў я знаёмых цікіжак,
Знаёмых ручай,
Лясоў знаёмых.
Мне супракаліся
Зусім не тыя людзі,
Якіх я бачыў
З самага дзяцінства.
Тайці быў зусім інакім.
Ён быў зусім не мой.
Былі перад вачыма
Нейкія кавярні
І разстаранчыкі, і нейкія гатэлі.
І пальмам
Было млюсна ад асфальту,
І плакалі інны.
А з імі разам —
Я таксама плакаў.
Я дойга-доўга плакаў на той высле.
Я ўпершина заплакаў на Тайці.
У сне было такое ўпершины.

► ЭПІСТАЛЯРЫЙ

ДУМАЮ, ШТО Я З КАМЕНЯ

ЛІСТЫ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ ДА ЯЗЭПА НАЙДЗЮКА

Гэтыя лісты захоўваюцца ў мастака Міколы Давідзюка ў Лодзе, ён атрымаў іх падчас апошніх сустэрэны з дзядзькам Язэмам недзе за месяц да смерці таго. Згодны на публіканне іх.

Відавочна, перапіска пачалася ў 1979 годзе. Язэп Найдзюк на гэты час жыў пад прозвішчам Александровіч, але Л. Геніюш добра ведала, з кім перапісваеца (сумеснае падарожжа 1944 года згадваеца ў «Споведзі» паэтэсы)...

Валянціна ТРЫГУБОВІЧ

Зэльва, 25/I, 79 г.

Паважаны і дарагі сябра
Язэп!

Дзяякі Вам за ліста, за цёплыя,
дарагія братнія слова спагады і
разуменьня.

За вокнамі сеецца нейкія дробныя, густыя сънегі. Муж крыху застануў. Выварваю шырэды для ўколаў, якія яму робяць штодённа, і пішу Вам. Баялюсі нават парушыца, каб яго не збудзіць. Стогне прасон. Ноч была вельмі цяжкая, часам здавалася — апошнія... Страшна труднева. Але ўсё ж папытваўся — катарога сіння? Гэтыя так чакаю на сіння, які верненча толькі ў лютым... Вельмі злуещца на яго, але чакае начыму хоць весткі ад іх. Сын абяцяў пісаць з дарогі. Не напісаў ні разу! А можа, праста не пусцілі лістоў. Такое бывае. «Ласкаўая» нявестка «дзяліктнай» напісала, што Алеся не можа пісаць дзеду, бо мусіць вучыцца сініх. Міхась пісаў іх, а вось цяпер, перад сімёрою калі дзед бедны чакае ад іх слоўца [Гаворка пра ўнуку] Л.Геніюш. — Рэд.]... Не не буду пісаць пра гэта. Алеся аднак напісаў пару слоў, нехта падскажаў иму відаць, бо ліст з русыцімі, але гэта нічога. Ніхайні Бог благаславіць яго, гэтага малога, сардечнага хлопчыка. Міхась 10 днёў быў у дома і не знайшоў хвілінкі напісаць дзеду. Тут усім камандуе жонка. Яна некалі жывучы ў нас сказала мужу — Вы некалі ракам будзеце падзіці, каб я дала вам кусок хлеба на старасць... Я какі ёй: можа і будзем, не заракаемся, але да сіння, не да цібе, а ў сіння адзін башкь, а з жонкамі бывае розна. Тата табе столькі добра грабіць, кажу, і на працу ўладаваў, а ты, пры сваім харктарам, нават вады не падала б яму, каб уміраў. «А вы на гэта не заслужылі! Трэба заслужыць на то, каб вады падана перад сімёрою».

Калі я была ў іх у Польшчы, дык праўбыванне маё там было пакутаю... Найбольшай ахвярніццаю і дабрыней мы ўсе зъменілі. Яна с зяля побач. Яе башка быў санітарам у ветэр'янерным пункце, вось яна і загадала, каб Міхась быў не лекарам, як башка і дзед, а ветэрніарам. Якое грамадзянства мае Міхась, нават не ведаем, бо яна ўсё хацела, каб меў такое, як яна, бо ён туці радзіўся. Я лічыла сваімі абавязкамі напісаць Вам гэта, але гэта яшчэ кропля ў моры. Сын мае крыху сумлення, якое захавалася ў яго з дзяцінства, але яно толькі прачынаеца часам, інайчэ ён пад яе ўплывам. Я думаю, што Вы шмат разумееце. Здаеца, разумеюць ужо і

хлопцы. Прыйтым яна балтыстка, і як гэта ўсё разам спалучыць — проста не разумею.

Тут Міхась пасябраваў з адной дзяўчынай, але яна напала на яго пры нас і заяўляла, што ён павінен жаніцца толькі з балтысткаю... Якай несусправднась... Сын ведаў аб цікімі стане здароўя башкі і мог пачакаць са сваім падарожжам, альбо не паехаць зусім! Не думайце, што сын ішодры. Ён наўрат лекаў не прывёў хворому тату, а гроши прысланыя для нас сябрамі пакінуў сабою ўжо не першы раз. Гэтак было і з падаркам ад Вас. Яны яго «забыліся» спачатку, даслалі пасып пра свяячку, якай сюды ехала. Але мы вельмі хацелі б, каб вы ў іх бываў, каб навучылі, падсказалі, як жыць з людьмі! Каб крыху стрымлілі Юрку [сіння... — Рэд.] ад чаркі. Яго распайлі. Тут шмат што можна сказаць, але Вы самыя ўмееце думачы. Сына да болі мне жаль, і гэта не адвара ў яго! Ен, бедны, трусыліў ў супраудніццаў. Гэта нейкай «бравада», але каму гэта патрэбна? Пішу Вам, як роднаму, бо трэба людзей ратаваць. Адночы мне тут сказаці: «А сін ваш уже не чалавек, и вы не можете расчытываць на него»... — А якажу: «Сын мой вучыцца, і Бог яго не пакіне, і будзе ён чалавекам». Вось і трэба дамамагчы чалавеку быць чалавекам, і я Вас аблігую прашу! З нявесткай гэта справа безнадзеяная, паверце мне.

Вось так, дарагі сябра, выглядае раччайсць. А муж ўсё съпіць. Можа, сон яго падкрэпіць. Заўтра ўж 26/I. Сын ёсьць сін, і які ён быў, для башкі ён дарагі. Ніколі так не ўніжай Юрку белага башкы, як апошні раз... Увайшоўшы ў хату, зразу або заяўлі, што каб не мы, дык яны паехаць б на Чарнае мора ў Румынію і г. д. Суіздзі пытала, што вы башкы кам прывезўлі? — А інічога не трэба... Мог башку хоць сыропы ад кашлю прывезьці, хоць нешта ад сірца... А башка лічыць дні да ляготы, ба тады верненча сін, але Богу ведама толькі, ці дачакаеца... Лекары кажуць: можа пажыць яшчэ і да лета, а можа быць дроніна і кожкі дзень... Не адыходжу ад яго нават на хвілінку. Нельга. У большай не хоча, ды і я баюся больніцы. Удома лепей дагледжані. Крыху перастаў стагнаць. Ногі не адыходзіць, яны як падушкі. Сірка працуе драніна, а тут дарагі кожкы дзень яго жывіцца. Мае усё неабходнае. Бога прашу, каб хоць да вясны... Як можаце думачы, дык мы тут адной будзе шмат горай, як яму, калі не дай Бог адышдзе.

Ваша Л [подпіс].

Зэльва, 24/IV, 79 г.

Шчытры паважаныя і дарагі!

Ласкава даруйце, што не прывітаіі Вас з Вялікоднім Святым Хваралем. Аб усім на съвєтзе забылася. Хвараю яшчэ, але спадзеюся, што вясна хоць крыху паставіць міне на ногі. У нядзялю была на маргіліса са свяякамі с. п. Мужа. Была цяжка пакідаць так яго самога... Божа мой, як гэта ўсё ішлі! Пісці Юра, што весілі даўгах, што цоны ў Вас на ўсё шалянья і г. д. Вельмі шкадую, што сіння ўжо дык нічым не могу яму дамамагчы. Бог ведае, як дубта тут будзе, а думаю ўжо, каб хапілі на зіму, якак яшчэ будзе. Так трэба ў нас. Да болі шкада мне сіння. Не ведаю, пі ў яго выратавала б, каб прыхадзіла, ці ён міне даканаў бы гэтай кляткай чарка даэрэнты. Хутчай другое. Усе тут актіўнічаць, каб не ехала з хаты.

Пайшлі ціпер не тыя дзеці, якія некалі даглядалі сваіх башкоў сумленія і з любоўю. Кожны мае сумны ўспаміні аб дзеянях як аб эзайстах ды грубіянах. І што скажаў бы міне мілы мой с. п. Янчака, калі б я тут пакінула яго аднаго? Справа не лёгкая. Пагляніць. Усё трэба абудзіць разумым, усебакова разгледзець. Хоць не будзіце, што я тут галодная. Далёка — не! Апранута добра таксама. Модна, прыйты, бо ўсё добрае і якіснае ад маіх найдарожшых сябров. Абтуку хопіці таксама. Зімовы ўжо схавала. Думаю толькі пра помнік цяпер, але спадзілася, што калі будуць вершы, дык будзе і помнік. А колькі мне тут жыць засталося? А вясна падступае. Міхась зазеленелі тулыпаны, нарцызы. Ружы прымерзлі. «Жонкі» прыхіпала таксама. Лісічкі пажаўцяеца. Але галоўнае — бульба. Яна перазімавала нейк, хоць і крхка саладкай.

Жаль, што так Вы далёка ад нас. Хоць міне плот загарадзілі б. Усе беларусы крыху сталяры, заўсёды мы маем дачыненне з дрэвам. Тут мне зрабілі б ўсё, але

присутнасць. Жаль, да Вас ніяк не могу прыехаць. Я ўжо напісаля Вам, што зусім ніяма ў мене грамадзянства. На такі пашпарт нікуды не пускаюць. Треба мінда

высока прасіць. Ды пашто вам здаўся такі сумны, заплаканы госьць? А чунюю крыху, дык, убачымся...

Сіння крыху прапаліла дровамі. Ціпло ў маій хаце. Чатыры пакой і кухня. Адзін поўнасцю завалены кніжкамі. Апальняю толькі два. Апчаджако дровы. Бог ведае, як дубта тут будзе, а думаю ўжо, каб хапілі на зіму, якак яшчэ будзе. Так трэба ў нас. Да болі шкада мне сіння. Не ведаю, пі ў яго выратавала б, каб прыхадзіла, ці ён міне даканаў бы гэтай кляткай чарка даэрэнты. Хутчай другое. Усе тут актіўнічаць, каб не ехала з хаты.

Пайшлі ціпер не тыя дзеці, якія некалі даглядалі сваіх башкоў сумленія і з любоўю. Кожны мае сумны ўспаміні об дзеянях як аб эзайстах ды грубіянах. І што скажаў бы міне мілы мой с. п. Янчака, калі б я тут пакінула яго аднаго? Справа не лёгкая. Пагляніць. Усё трэба абудзіць разумым, усебакова разгледзець. Хоць не будзіце, што я тут галодная. Далёка — не!

Апранута добра таксама. Модна, прыйты, бо ўсё добрае і якіснае ад маіх найдарожшых сябров.

Дзякую Вам за ўсё, за ўсё. Перадайце сардечную прывітаніні Вашай мілай жонцы.

Надтады не люблю пайць людзей за гэта. Без гарэлкі нават ніяма што думамаць аб нейкай дапамозе...

Як праходзіць Ваша жыўцё? Добра было б, каб пісалі. Маене што скажаць. Хачу, каб Вы крыху «наглядалі» за нашым Юркам, каб раздзілі міне, дапамагалі словам. Ён Вас вельмі шануе.

Некалі с. п. Муж мой так любіў башкы надрукаваныя мае рэчы. Цяпер хто будзе цешыцца ім, для якога міне пісаць? Весь падумы та��ое, і падаюць міне рукі. Дарчы, ці Вы атрымалі кніжкі? Яны высланы Вам ужо даўно. Люблю вясыльнатаць Суродзічам нашыя кніжкі. Гэта мая слабасць. Любіў гэта і дарагі мой с. п. Янчака. Шмат супольнага на ўсім із было і засталося. Калі нешта будзе добрае, дык прышло і Вам.

Жаль, што і Вашы сын выпітае. Гэта трагедыя. Я ніколі ў жыўці сказаць. Сын мой нечыткі імі. Успамінала яго супрацоўніца. Успамінала яго ідэал лекара, як прыклад другім... Жаль, калі такі людзі адхойдзяць ад нас, але добра, што хоць памяць ах і засталася.

Пішэнце мне. Вельмі дарагі міне лісты ад Вас, як успаміны супольнай дарогі пры вільне.

Дзякую Вам за ўсё, за ўсё. Перадайце сардечную прывітаніні Вашай мілай жонцы.

Са шчырасцю і вялікім даверам да Вас Л... [подпіс].

Зэльва, 5/VIII/ 79 г.

Дарагі Язэп!

Цешыць мяне, што Вы праехаліся па Беласточчыне, дыхнулі пахам сваіх зямлі! Род находзіцца з Крынкам, і шмат там у мяне свяякоў. Мой адзін сібров збіраў весткі пра маяго дзеда. Піша, што дзед мой весялі з дзесціні зямлі некалі і вазіў тавары жыдамі на Крынках. Нешта падобнае было, але сумніваюся, што быў ён балаголам. Ведаю,

ЦІ З ЖАЛЕЗА...

што быў у іх участак зямлі на двух братоў. Дзед мой прадаў свой надзел, узяў пазычку ў Віленска-Тульскім банку і купіў Астапкаўшчыну каля Крынкі. Прадаў лес купцам, і той маёнтак амаль акунуў. Купцы пазычалі яму любую суму на слова, без вексалёў. Паслы паўстання 1863 г., каля царскі ўрад канфіскуаў землі ўдзельнікамі паўстання, дык шмат хто купіў іх назад, але на імя мяяго дзеда. Паслы вайны, каля таго паны прадавалі землю, дык заўсёды рабіў гэта мой дзед. Памітаю, Сенег дадаў яму ў падарак кана арабскага за фатыгу, але ў дзеда былі лепшыя коні, бо ён казаў заўсёды: людзі без сала, а коні без аўса ў міне не жывуть... Не ведаў іншыя мовы, акрамя роднай. І мошна лігобіла.

Юра быў тут тыдзень. Было розна. Цік мне быў паднімуся да 195/115. Гэта дранна. Спалахуа, пабег у алтэзку, але пінь не перастаў, на жаль. Пісаны прац усё гэта не хочацца... Ад'яжджаючы, дзені не піў і гутарыў цікава і нармальна. Былі два разы на моліках. Лекаў мне ніякіх не прывёў. Прывёз толькі чамадан рачаў для сваіх чэшчыкі, якія мне трэба было ёй аддаць. Ужо атрымала. Мне пакінуў тое, што не прадаў. Так яно і лижакі. Нічога тут не купіў і гроши павёсіў самому. Свой і мой чамадан бітком набіў рочамі і прадуктамі з хаты. Пытаяўся, праўда, ці можна ўзяць, тое, ці гэта? Я была рада, што гэта будзе ім на карысць. Раніцы з марозікам, дні поўны, халоднага ўжо, сонца.

Я вельмі люблю дом. Кічучу мяні і ў Менск, і ў Вільню, а я стаю на сваім ганачку, дрэзы амаль засланяючы мене ад вуліцы, і здаеща мене, што так мне напінейш.

Вельмі хачу каб Юрка пераслаў мене лекі ад роўматызму. Напомніце, ласкова, яму аб гэтым і пастраўшы, міль Язэп, каб дайшлі яны да маіх рук. Зіма напірайдзі, і добра, калі ёсць дрэзы на зіму, бульба ў склепе ды лекі ў запасе. Крыху звыкалася з адзінцотвім, і начамі ўжо меней бяйосі...

А ў нас усё яшчэ капаюць бульбу. Ціпер у калгасах. Зямелька сипле як селета асабліва шчодра. Капаюць яе ўсе арганізацыі пакрысе. Плаціць, безумоўна, за гэта. Як жаль, што Ва некалі не прыхалі з Байцатай у Гудзевічы, калі гасціца я ў Дзеда ці з «гіг-лямі» — стрыечнымі братамі вудзіла рыбу ў вузенікі речы з дзевадзных лугах, альбо важна на Зельну ѹшла з усімі на фест у старую цэрквачку. Дарэчы, там яшчэ тады была каралеўская грамата на бел[арускай] мове. Ціпер ніяма яе. Добра, што і так мы капісці сутраліса міла і хораша, як два верныя і непахісныя сибры. Успамін ае шляхотным застаўся на ўсё жыццё. Пішу ціпер у вашым святарочку, ён заўсёды неўкі асабліва міла грае мене, можа тому, што сапраўды — сабруўскі. На жонку не гневайшеся за «качаванне», бо і гэта цікава. Не ўсё ж такія, як мы:

Галоўкі. На гародах суцэльнае возера. Ярына сёлета вясла на пядзю, а ципер і «намалоціц» ля дажджком. Тут урад в. стараецца, каб перазімавала жывёла, а там, можа, і пойдзь уражайнія гады. А як у Вас? Як са здоўбум? Часта думаю пра Вас, што столькі ўас талента, здольнасць і энэргія, якіх вы не змаглі аддаць таму, хто іх найблей патрабаваў ад Вас. А Люцінка Ваша задзіўляюча здольная! Дзякую Богу за гэта. Ваша Л... Гподзісі.

[На палах 1-й старонкі:] Ліст мой крху сумбрэны, але ломіць косыці ад такой пагоды і віненца галава. Болей, каб нікіх «святаў»!!! Каля лекаў не дастану, дык напішу Вам і патраплю.

Зэльва, 9/X. 79 г.

Паважаны і дарагі Язэп!

Як жаль, што Вы так далёка і не можаце прыйсці да мяне на абед, ці хоць на вічору. Карміла б Вас бульбаю, напаля б віном з яблыкаў, рознымі кампотамі. Знайшлася б і болей адпаведная чарка для Вас, хоць я то не пію. Гэта сапраўдна жаль, бо мене і паразмаўляць німа з кім. З суседкамі харошымі і мілымі пра літаратуру на пагароўшы, яна ім «да лімпакі». А вонку пад ногі сцелецца лісіца. Раніцы з марозікам, дні поўны, халоднага ўжо, сонца.

Я вельмі люблю дом. Кічучу мяні і ў Менск, і ў Вільню, а я стаю на сваім ганачку, дрэзы амаль засланяючы мене ад вуліцы, і здаеща мене, што так мне напінейш.

Вельмі хачу каб Юрка пераслаў мене лекі ад роўматызму. Напомніце, ласкова, яму аб гэтым і пастраўшы, міль Язэп, каб дайшлі яны да маіх рук. Зіма напірайдзі, і добра, калі ёсць дрэзы на зіму, бульба ў склепе ды лекі ў запасе. Крыху звыкалася з адзінцотвім, і начамі ўжо меней бяйосі...

А ў нас усё яшчэ капаюць бульбу. Ціпер у калгасах. Зямелька сипле як селета асабліва шчодра. Капаюць яе ўсе арганізацыі пакрысе. Плаціць, безумоўна, за гэта. Як жаль, што Ва некалі не прыхалі з Байцатай у Гудзевічы, калі гасціца я ў Дзеда ці з «гіг-лямі» — стрыечнымі братамі вудзіла рыбу ў вузенікі речы з дзевадзных лугах, альбо важна на Зельну ѹшла з усімі на фест у старую цэрквачку. Дарэчы, там яшчэ тады была каралеўская грамата на бел[арускай] мове. Ціпер ніяма яе. Добра, што і так мы капісці сутраліса міла і хораша, як два верныя і непахісныя сибры. Успамін ае шляхотным застаўся на ўсё жыццё. Пішу ціпер у вашым святарочку, ён заўсёды неўкі асабліва міла грае мене, можа тому, што сапраўды — сабруўскі. На жонку не гневайшеся за «качаванне», бо і гэта цікава. Не ўсё ж такія, як мы:

Народ аседлы мы,
не птушкі пералётныя,
і Бацькаўшчына наша не стэл.

Зямелькі орнае, зглубі і потумы,
Так пакахаўшыя касу і серп.

...Мне, дык патраба пакінуць след ад нашай зямлі і жыцця і абычай яе, і таму я «ўрасла» ў

сваю землю. Кожнаму свой шлях і свой лёс. Гэта нам толькі з вами найпрыгажэй свеціц сонца, калі яно ўзыходзіц над Нёманам. Нешта ёсць у гэтым, праўда?

Я хоць і забытых ўсімі, адна,
Дзён лучына маіх дагарое,
Усё жне хочацца выпісваць душу
да дна,
Для цябе, Беларусь дарага.

А дзённіка ніяк весьці не ўмёю. Штучна выхадзіц і нудна. Шырсыць з агенцкамі праబішацца толькі ў вершах. Я ўжо гэта прабавала. Яно цікава было б для другіх гэта праўда.

А ў нас растуць харошыя людзі. Нейкі суседскі хопчик пахалі роварам мне па карасину. Дала ім на кіно, але падышваникі шапталісі нешта і «важна» варнілі міе тын капеікі, мовячы: «Не, не трэба, мы ніколі не восьмезад Вас ніякіх грошай, бо 33 руб. і 75 коп. гэта мала, каб сяння праўжыць»... Я ледзь не заплакала, што растуць нам сапраўдныя людзі. З'ялі мы разом з імі нешта смешнае, і так засталася.

На хале, не ўсё дарослыя дадаюцьца да такога. Есць розная моладзь, безумоўна, як і ўсходы, але калі мене, нейк, такі. Толькі ціпер, на мінультым тыдні, заехаў да нас адзін з рэдактараў у Менск. Паважна і цікава пагутарылі. За 8 месеціў ад съмерці с. п. Менкі, таго нашага племянініка. Нейкі паклалі мы іх усіх у адзін рад. Меншы сын яго ѯдзе ўжо сёлета ў армію. Ужо абрыйлі галоўку, а стары стаў добрым гаспадаром і пасыла працы ўсё нешто строіць, маіструе, дараўляе да новае хаты. У нядзельнікі яны на могілкі. Быў харошы, сонечны дзень, і з горкі відно было і Зэльву, і лясы навокал, і піхія нейкі, старыя сёлы. Занесла я апошнія белыя астры на магілку. Ціпер ужо ўсе памерлі. Поміні схавала. Будзем яго ставіць, калі прывезу агарожу. Колькі будзе каштаваць, не ведаю, бо дала яшчэ толькі задатак. Нарабілі памылкі на бел. мове, і іх не сатрэш на камяні, але нічога тут не парадзіш. На помніку будзе харошы, высокі крыжык з Распіццем. Загародзім, безумоўна, месца і для мяне, каб было побач. Штодня праціпаўлю ў пеўнічы, і з холаду бигуць да мяне суседкі граэнцы, п'ем разам гарбату. Так вось і праходзіць май дзінкі.

А ципер прысаду за работу, каб хоць не горшша ад другіх вышыла кніжка. Але Вам я буду пісаць заўсёды. Чешуцца, што цікава і весела Вам прайшло лета і што ля Ваша ёсць родныя, дарагі. Гэта, бадай, у жыцці нашым саме галоўнае. Удома ў нас была вялікая сям'я і таму я так трагічна адчуваю сіння адзінства.

Не парыўайце, прашу Вас, кантакту з нашым сынам. Яму патрэбны нечылі добры ӯпылуб. Я хоць я, каб ён заняўся зноў, хоць крху, літаратураю. У яго гэта атрымоўваецца. Такая праца дык і развівае і ўшляхотнівае чалавека.

Занудзіла я Вас, дарагі Язэп, сваімі бабскімі клопатамі і справамі. Спадзяюся, даруце мене! Бывайце, мой Друже! Буду чацаць лістоў ад Вас.

Ваша заўсёды Ларыса Г(подпіс)

Зэльва, 12/VIII. 1980 г.

Шчыра паважаны і дарагі Язэп!

Колькі дзён, як у дарозе да Вас і «Польмі» і «Маладасць». Даруице, што крху затрымалісь з лістом. Забегалася, стамілася. З нашых быў толькі Міхасек, які хутка мусіў ад'ехаць. Сыніца заецица. Здаеца міне, што было ў нас в. хораша. Перадусім многа кветак. Букеты пачалі прыносіць яшчэ задоўга да юбілею [На той час Ларыса Антонавна спынілася на 70 годоў]. — Рэд.]. Прыхема многа харошых саброяў. Адзін пакой быў застайны стваламі. Па белых абраўах тканіны насытнія пляскі. Была чарка, было і да чаркі. Міхась казаў — каралеўская гасціна, але яна была толькі — беларускай. Жаль, не было дарагога мяяго с. п. Гаспадара. Сыбры перад застолем адведалі і яго. Хораша прамаўлялі. А якімніку! — «Пад гомані весяль»), дык спыніўся мне дых, бо гэтую песню праз ўсё жыццё піяў. Янчак. Хто не змог прыхема, дык прыслалі падаркі і мілаге віншаванне, размалівае і напісане ў стылі і спосабамі скрипачных друкаванняў. Кожны падарак — прадамуны харошы родны сувенір ці нешта зроблене сваімі рукамі. З цыпельнёю, з любоўю. Калі дали слова Міхасю, дык зумеліся, як талковы, як хораша выступаў ён на роднай мове. Хлапец не п'е. Усім ён в. спадабаўся. Пазэткі Ніну Машын унеслі на руках у хату. У яе хворы ножкі. Маладзенская яшчэ, в. прыгожая. Цудоўна пие, дэклюме. Сястра яе прывезла на сваі «Волзе». Была і мілаге Дануся Бічэль.

«Пазэй — гэта не задзіранне
і не на ізврах веку ізранне —
а самазнішчэнне, самазагаранне.
Ларыса Антонавна —

Вы як ранне»...

Чыталі яна за столом зваротку за зваротка. Хораша, зварушліва ўсе прамаўлялі. Нехта вылез з аўтобуса, каб нараўціць у полі букастільку... Высокія, чырвоныя гладыліўся. Два букеты белых лілій ля іх, адалей ружы, васількі, рамонкі і ўсяго, усяго. Толькі-што блізіліся да Міхася. Был дык зумеліся, як талковы, як хораша выступаў ён на роднай мове. Хлапец не п'е. Усім ён в. спадабаўся. Пазэткі Ніну Машын унеслі на руках у хату. У яе хворы ножкі. Маладзенская яшчэ, в. прыгожая. Цудоўна пие, дэклюме. Сястра яе прывезла на сваі «Волзе». Была і мілаге Дануся Бічэль.

Зытала яна за столом зваротку за зваротка. Хораша, зварушліва ўсе прамаўлялі. Нехта вылез з аўтобуса, каб нараўціць у полі букастільку... Высокія, чырвоныя гладыліўся. Два букеты белых лілій ля іх, адалей ружы, васількі, рамонкі і ўсяго, усяго. Толькі-што блізіліся да Міхася. Был дык зумеліся, як талковы, як хораша выступаў ён на роднай мове. Хлапец не п'е. Усім ён в. спадабаўся, што сын мой місціц п'е. Страшна перажываю, бо і сім'ю яго шкада і ўстыд перад людзьмі. П'яны ён як жывёліна, і міне бярэ жах, што магу яго якім чынам бачыць... У нас ціпер змагаюцца з падобнымі праявамі. Патрабуюць чеснасці і праці.

Юзеняк прасіла ў мене п'ять кніжак. Трэба мне зварнуцца ў Мінскую кітап'ярніцу БССР. Такі ципер парадак. Можа, і дазволіць. Кніжкі для яе маю. Ценішуся, што Ви не адзін. Разом і сівяцікаваць радасна, слухаць сваі кружэлкі. Некалі і міне прыслалі мілыя Данычкі сваю кружэлку. Ці не выдаў ён чаго новага? Надта тут ім цікавіцца.

У нас зіма не зіма. Мест снегу — дажджы. Надвор'е нездарае, асабліва для малянца зірнічнага роўматызму. Я ўжо думала, што не дадам стаць на ногі, але сіння мне крху лепіц. Таму пішу. Сумую вельмі без сваіх унуків, якія пішуць мені і якіх такіх хочацца бачыць. Малюся за ўсіх іх, каб хоць апамятаўся белынік. Альхагалізм п'ячу хваробаю, і выльчицца з яе можна толькі сілаю сваіх волі.

Як развіваецца мілыя Марцінка, ці добра гутарыць? Вітайдзе Юзеняк і ўсю іх дарагую сімейку. Пішце мене. Буду старацца праправіцца крху. Буду чакаць сваіх унуків. Жадаю Вам усім сягнава? Надта тут ім цікавіцца.

Ваша Ларыса.

Друквецца без скорота
у правапісе арыгінала.

▶ АРХІЎ

НАРОДНІК ДВАЦЦАТАГА

НОВАЕ ІМЯ

...Захо́днебелару́ская вё́ска, сялянскай сям'я, нямецкая акупацыя, вучо́ба, пасля доўгага, ажно пяць гадоў, служба ў войску ў самой Маскве, затым — нечаканы аршт, Буты́рка: дзі́кія допыты — каб пацвердзіць тое, што хоча́ ад цябе следчы; нарашце, так званы суд ОСО — «Особое Совещание», які дае яму дванаццаць пяць гадоў турмы і піць высылкі.

Ці думай Іван Фурсовіч, што вернецца на радзіму?..

Большасць яго апавяданняў напісана на цяжкай, балочны скожэты, узятыя з паднівальнага, за калючым дротам, жыцця, дзе аўтару самому давалося праўбіць і пракаўць дойгіх і цяжкіх шэсць гадоў — на «чудоўнай планеце» Калымы.

Аўтару трэба было не толькі праўсці праз усе кругі Калымскага пекла, пе́ражыць ўсё на ўласной скурыве, але і мець адпаведныя вялікай задачы талент, бо без яго атрымалісь бы толькі бледныя копіі таго, што ён перанес сам і яго сабры на долі і народі.

Кніжка апавяданняў Івана Фурсовіча падрыхтаваная да друку і чакае сустэрэны з чытальцом. У ёй пітанцы апавяданняў, розных па аўтэрам: дойгіх і кароткіх, але адноўлена цікавых. Большасць з іх аўтографічныя, тематычна прывязаныя да Калымы, да тысяцінай, дзе аўтару пасля разблігітага і вызвалення давалося жыць, вучыцца і працаўца.

Міне, старому рэдактуру, пашчасціла мечь дачыненне да зборніка, да памагаць аўтару. І скажу шычыра, што я рабіў гэта з прыемнасцю. Чытаючы і перачитываючи апавяданні Івана Фурсовіча, я радаваўся, што адкрываю для сябе і чытчы творцу, які распрацоўва новую, малавідную ящику ў нашай літаратуре тэмі лагернага жыцця — ды хоца пакінуць для нашадкаў — і нас усіх — малионі таго страшнага і жахлівага быцця, каб людзі чыталі і ведалі, што перажылі многіх іх бацькі і дзяды — і рабілі ўсё для таго, каб эпоха гулагаў засталася ў мінульым — назаўсёды.

Р.С. Пакуль гэты рукапіс адліхнуўся ў выдавецтвах, яго аўтар, Іван Фурсовіч, пакінуў нас назаўсёды — 22 лютага 2002 года...

Уладзімір ДАМАШЭВІЧ
(з пасляслова да машинальнай кнігі Івана Фурсовіча
«Калымскі перавал».)

Іван ФУРСЕВІЧ

не для таго садзяць, каб пасля выўспышкі.

Не верылі мы і ў тое, што пры існуючым ладзе мы і наогул вы́дзем на волю. Тут сядзел адны «дальняйбішчкі». Усім было адмерана на поўную катушку — «па дваццаць пяць — па нагах і піць — парагах», што азначала дваццаць пяць гадоў зняволенія ў «папраўчай-працоўных лагерах» і пасля гэтага яшчэ пяць гадоў ссылкі. Ссылка — гэта тое ж «пражыванне» ли таго ж як лагера, праца на тым жа прадпрыемстве, у той жа шахце, з жоўтым, ці, як казалі, «воўчым белатом» заміж пашпартра — тым жа лагеры, толькі без дроту. Ссылны не мей право бы дазволу каманданта выўспышці настав за межы пасёлка. Даўшы ці мог хто-небудзь спадзявацца, што ён вынесе трыцаць гадоў катаргі? Тым больш, што ад «жыцці» ў лагеры мы ўжо сёё-тое ведалі. У камеры былі людзі, якія ўжо пабывалі ў лагеры. А адзін з іх — настав двойчы: у трыцаць сёмы, другі раз — ніяднай. Сюды яго прывезлі ў якасці сведкі панейкай іншай справе.

У камеры было свабодна. Напярэдадні быў этап, і частка здакаў, закончыўшы мукі следства і дачакаўшыся адмойнага адказу на касацыйную скарыту ў Ваенную калегію Вярхоўнага Суда, пайшла ў далёкую вандрайку па этапах і перасылках. Вандрайка гэта паза некалькі месяцаў закончыла дзе-небудзь у Ташэнцкай тайзе, Нарыльскай тундре ці ў нетрапах Калымы. Там, намучыўшыся, нагаладаўшыся, зведаўшыся здзекі, пакуты, цынгу і пелагару, і скончыла яны сваі шляхі пад безъменнай скопака.

Камера бавіла час у чаканні вязары і адбою. Кожны займаўся сваёю справаю. Адны, седзячы за дойгім абездзеніным сталом, што стаяў пасярод камеры, чыталі, іншыя, прысёўшы на голыя ложкі, віля цікую гаворку, хтосьці, пагружаны ў свае невясёлыя думкі, паволынімі крокамі мерадзілі камеру з канца ў канец, робячы сковаслабіўную зарядку.

У камеры было свабодна. Напярэдадні быў этап, і частка здакаў, закончыўшы мукі следства і дачакаўшыся адмойнага адказу на касацыйную скарыту ў Ваенную калегію Вярхоўнага Суда, пайшла ў далёкую вандрайку па этапах і перасылках. Вандрайка гэта паза некалькі месяцаў закончыла дзе-небудзь у Ташэнцкай тайзе, Нарыльскай тундре ці ў нетрапах Калымы. Там, намучыўшыся, нагаладаўшыся, зведаўшыся здзекі, пакуты, цынгу і пелагару, і скончыла яны сваі шляхі пад безъменнай скопака.

Мы ж яшчэ чакалі адказу на свае касацыйныя скарыті, спадзяваліся, па сваіх наіўнасці, што там, у самай высокай інстытуты, дзе пануе Закон і Справядлівасць, разбіралася ў абсурдных аўбінаваўчанініх следчага і фармальны штампоўцы прысуду ў Ваеннае трыбунале Маскоўскай ваеннае акругі ды хоць крыху зменшыць тэрмін зняволення. У адмену прысуду і выхад на волю тут ужо ніхто не вербыў — не памятала Буты́рка такіх выпадкаў. У нас

узважыць шанцы на выжыванне, то нават у шаснаццацігадовага Сашы Шляпнікава іх амаль не было — яго неакрэслы арганізм у лагеры хутчэй за ўсё чакае туберкулёз. Не шмат шанцы было і ў дваццацідзвухгадовага Міхася Валынца — таленавітага заходненікраінскага паэта, які ўжо ў сямнаццаць гадоў выдаў сваю першую і, напэўна, апошнюю кніжку вершоў. Ён быў ужо вельмі змучаны і схудзелі пасля дойгага следства. І ў першыя месяцы працы ў лагеры ён, хутчэй за ўсё, стане дахадзягам. Лагер — не месца для паэтаў. Ну, а сямідзесяцігадовы, высокі і худы, як трэсса, прафесар Мікалай Мікалаевіч Сперанскі, які пасля зачыткі прысуду Ваеннага трыбунала сказаў яго старшыні: «Дзякую вам за тое, што вы дазваляеце дажыць мне да ста гадоў. На волі, са сваім здароўем, зрабіць гэту я б не змог. А тут давядзенца старашы, білы ўздзіні савецкую ўладу не можна, і паміраць, не выкананыя яе волі, таксама». Ён, абытуў ў вярблоджыў шкарэцкі і ўцёплы туфлі, увесі час старэчымі крокамі тупаў па камеры. Дзе ж яму вынесці лагернае жыццё? Ен і дзве этапы не перанясе і хутчэй за ўсё скончыць жыццё ў адным з лазаратоў перасылкі, або і проста ў вагоне, пакінуўшы недажды і неадбытага гады на сумленні савецкай улады.

Амаль усе зняволеныя тут быly масківічы, інтэлігентамі, прызыўчынамі, як цыпличныя квекі, да ўтульнага стаўлічнага жыцця. За вынікам групы геолагаў, тайгы яны ўзўлілі ў выглыядзе Сакольніцкага ці Ізмайліўскага парку. Сібір — па кінафільму «Сказание о земле сибирской», які, дарочы, здымаўся ў ваколішках Масквы; шахта ім уяўлялася ў выглыядзе тунэлю метро з вялікымі «шахцерамі» Алейнікавым. Выжыць у лагеры зможа хіба толькі такі чалавек, як начальнік геолагічнай экспедыціі партыі Грыгор'еў. Ён ужо прасмажыўся ў пустыні Сирэдняй Азіі і прамарозіўся ў тундры. Пौночы, не балсіў нічога. Ён быў заўсёды вясёлы, бадзёры, расказваў змаймальныя прыгоды са сваімі вандрайнага дзяды, якія мы слухаў з захапленнем. Ен не быў хічага нічога.

Раптам цішыню камеры пашыршыў лізагт жалезнага замка, што здымалі з дзвярэй, затым скрэгітанненне ўнутранага дзвярнага замка. Усе настрыжыліся ў тундропілі ў дзвёры — новася пашыршэнне! Яно, як заўсёды, прыбыўала ў гэты час. Людзей прывозілі з трыбуналам. Новенькі, толькі што «спечаныя» «дальняйбішчкі», яшчэ не апамятаўшыся ад кароткага, але важнага прысуду, уваходзілі ў камеру нясмелы, не паслеўшы ўсіх дзяды, пакуль ён не вытрасе ўсе «навіны» гадовай даўніны з волі і ўсе навіны са сваім падарынным замком. А калі на пісціні быў пісцінік, якія мы слухаў з захапленнем. Ен быў хічага нічога.

Новенькі разгублена, скрэз слёзы стаў азірцама. Затым павольна, неяк нясмелы падышоў да першага ж пустога ложка і паклаў туды сваю пасцель.

— А ціпер падхойдзіце да сталя, сядзіце і давайдце знаёміца, — зноў сказаў стараста.

Для зняволеных, замурованых у каменнымі мішкі, кожны новы чалавек — падзесь, глыбокі свежага паветра. Ён на пісціні час становіцца абектам самай пільнай увагі, яго дўгую распытваючы, выпытываючы, пакуль ён не вытрасе ўсе «навіны» гадовай даўніны з волі і ўсе навіны са сваім падарынным замком. А калі на пісціні быў хічага нічога.

Новенькі нясмелы падышоў да сталя і прысіеў на краеck лялкі.

— А ціпер раскажыце аб сабе:

— Хто вы, адкуль, чаму вы плачаче?

— Прапанаваў стараста.

простай рабочай вонраты. Ён у абыдыму трымалі скручены худы турэмны матрац, коўдру, падушку і ручнік. Зверху іх быў яшчэ і невілкі палатняны мішчак са сваім скарбам.

«Не мясцоўся», — адразу рашылі сукамернікі. Мясцоўся з'яўляліся ў камеры з вялікімі мішкамі, дзе быў вонраты, і багто, і прадукты — віданы было, што чалавека збіралі ў дарогу блізкі.

Новенькі нават не прывітаўся. І ён быў падобны да дзіцяці. Усе, пісціні, бачылі плач асуджанага ў гэтай камеры ўпершыню. Калі б гэта быў камера смяротнікаў

— там іншай справа.

А тут ужі нікто не плаціў. А на вінік плацака.

— Што ж вы стаіце? Праходзіце. Выбрайце любое незанятая месца, клацдзе пасцель, — сказаў стараста камеры.

Новенькі разгублена, скрэз слёзы стаў азірцама. Затым павольна, неяк нясмелы падышоў да першага ж пустога ложка і паклаў туды сваю пасцель.

— Гэта ж мне у трыбунале сказалі: дваццаць пяць гадоў ПІЛ і піць гадоў паражэння ў праўсу, — нарашце вымавіў Гаршкоў.

Уся камера дружна зарагатала.

— Дык чаго ж вы плачаче? Тут усе такі.

— Ва ўсіх дваццаць пяць.

— Гэта меней не даюць.

— Уся камера глядзела на яго, нічога не разумеочы.

Да яго падышоў прафесар Барыс Мікалаевіч Сперанскі. Сперанскіх у нас было дзве, і абодва — прафесары. Ён паглядзіў, як дзядзіца, Гаршкова па галаве, і сказаў:

— Супакаўцеся. Зрабіце не-калькі глыбокіх удыхаў паветра — і стане лягчай.

Мы тут усе сае, і нам можна расказаць ўсё. Можа, мы што і парадзім.

— Гэта мене у трыбунале сказалі: дваццаць пяць гадоў ПІЛ і піць гадоў паражэння ў праўсу, — нарашце вымавіў Гаршкоў.

І сапраўды, у той час у Бутырцы вязні з меншымі тэрмінамі амаль не было. Хіба толькі адзінкі, якіх трыбунал не браўся пусціць з-за адсутнасці віны, і ім ОСО давала без суда па дзесяць-пятнадцать. Але гэта было выклочэннем, і кім ОСО давала па дзесяць-пятнадцать. Але гэта было выклочэннем, і кім ОСО давала па дзесяць-пятнадцать.

— Дык чаго ж вы плачаче? Тут усе такі.

— Ва ўсіх дваццаць пяць.

— Гэта меней не даюць.

— А за што гэта вам так

адмералі? — спытаў геолаг Грыгор'еў.

— А за што гэта вам так

адмералі? — спытаў геолаг Грыгор'еў.

СТАГОДДЗЯ

— Ні за што...

— Тутусе — ні за што, — сказаў стараста. — Вы проста рассказыце, хто вы, адкуль, калі з волі, у чым вас авбінавачвалі, — заахвочваў стараста.

— Родам я з Розанскай вобласці, сіла Гарэлага, што недалёка ад станцыі Дзілава.

— О, зямляк Ясеніна, — сказаў Грыгор'еў.

— А хто такі Ясенін? — здзіўлена спытваў Гаршкову.

Тут мы ўсе атрапелі. У камеры прозіпчыца Ясеніна ведалі ўсе.

— Ясеніна не ведаець? Гэта ж ваш вялікі зямляк, родам з Канстанцінавіча, — сказаў Грыгор'еў.

Старышае пакаленне раслін і сапраўды добра ведала і любіла Ясеніна. А і пачуў ям ад намілата нашага эшалона. А пасля, падчас службы ў вучэбцы, быў і нават начаваў у той жа Канстанцінавічу. Бачыў я і хату, дзе жыла сістра пасты Шура, у сяле Кузьмінскім. З таго часу я і папобіў Ясеніну. Пасля прачытаваў нямама яго вершаў. Німала іх вывучаў на памінь. А Гаршкову нават не чуў пра свайго знакамітага земляка!

— Канстанцінавічу я ведаю. Гэта за кіламетраў дзесяць аднас. А я сам яго не ведаю, — сказаў Гаршко.

Пакрыху мы высытлілі, што Гаршкоў родам з глухога разанска-ага села. Усё жыцьцё далей рай-цэнтра не выязджаў. У дзяйністве зваліўся з драва і пашкодзіў грудную клетку. З-за гэтага не ўзялі ў армію. Усю вайну прабыў, як певень у куратніку, адзінным мужыком на ёсю вёску. Працаў у калгасе затычкай па ўсе дзіркі — дзе патрабаваў была мужыцкая рука, туды і пасылаў яго старышніка. І хамуты размантаўца, і косы кляпаў, праўда, акрамя косаў, за вайну скляпіў і траіх дзяцей. Даваенных было двое.

Ціжка жыло ў вайне, не лігчай і пасля яе. Можа, нават цяжэй. Старышае сына, калі ён падрос, адправіў у Маскву, у ФЗУ. А сам стаў прасіцца «прададацельцы» на заробкі. Адпушціла старына — з мужыкамі ў вёсцы стала лігчай: сёй-той вірнічала з фронту.

У Маскве Гаршкоў уладкаваўся на будоўлю, забраўляў як піцціст рублёў, што адпавядала піццідзеніці паслыярформенным рублям.

Дзвесце піццідзесят, а то і трыста адсылаў дамоў. Гэта для сям'і была вялікая падмога. Мы, праўда, не магілі зразумець, як можна было працьца на такіх грошы, працуячы фізічна. Але Гаршкоў не нек жыў.

На Кастрчынскіх святынях паехаў Гаршкоў наведаць свайго сына ў ФЗУ. Сібры сына раз'ехаўся па сваіх, і ён быў адзін у пако.

Збегаў сын у краму, прынёс бутэльку гарэлкі і блізнецан рак-ных кансерваў. Сын не піў зусім. Ды і Гаршкоў выпіў рэдка. Да вайны гарэлка была дарагой, у вайну яе не было зусім. А пасля вайны не было грошей. Хіба калі на вяселі ці на хаўтурах чарка перападала.

Выпіў Гаршкоў шклянку і хутка спіянеў. Прылёг на ложак. Паспаў, прачнуўшыся, дапіў

усё. Для нармальнага мужчыны — паўлітра — і не многа. Але Гаршкоў і на паўмужыка не цягнёт — малы, худы і нештучны.

Пасядзелі яны да позніяга вечара, пагутарылі. Пасля сын правеў яго на аўтобусныя прыпынкі, расказаў, дзе рабіць перасадку.

Перасадку Гаршкоў зрабіў, але сеў не ў «свой» аўтобус. Народу было няшмат. І ёсць святочна аздатыя, у вясёлым настроі вярталіся з гасцей. А Гаршкоў — і зімой і летам — адным цветам, — у яго, акрамя рабочай вітраты, не было нічога. Пасажыры весела размаўлялі аб сваіх спраўах, а Гаршкова разбрала злосць: раз'еліся, расфурыліся, весіляцца. А на яго паглядаюць з пагардай. Ён штосьці сказаў, і сам не памятае, што. А тут сядзела наспрацца кабета:

— Сядзі, «дзяроўня», і маўчи.

Крыўдна стала Гаршкова. Захаплалася иму вільпіц каму-небудзь сваю душу, пагаварыла шчыра — дзеянічала гарэлка. Побач з ім сядзеў маўклівы мужчына. Яму і вікозаў Гаршкоў свае думкі: мы, дзирэўна, пракаўм, кормім іх, а самі галадаем. А гаты барыні яшчэ на нас і глядзяць коса.

У гэтых час яны праезджалі акурат наспрацца Крамля, які, расцвечаны каляровымі ляпінкамі, зіхец, як чароўні замак.

— Вось хто вінаваты ў гэтым нашым жыцці. Бачышь, балююць, весіляцца, як цары, у сваім Крамлі, а мы з голаду пухнем. Бомбы сяды батамную, каб ведалі...

Мужчына слухаў моўчукі, а пасля спытваў, куды ён едзе. Гаршкоў называў адрас.

— Дык вы ж не ў свой аўтобус селі. Вам трэба перасядці. Давайце, я вам пакажу. Выйдзем, і я дапамагу вам сесці, куды трэба, — прапанаваў ён.

Вось добры чалавек, — узрадаўся Гаршкоў. Выйшы. І павёў гэтых жыцці да пакояў.

— А чому народнік? — здзіўляўся Гаршкоў.

— Сотні гадоў назад былі такія маладыя революцыянеры.

Яны ішлі ў народ, у вёску і там агітавалі сялян, заклікалі іх да революцыі. Іх і называлі народнікамі. Але ў дзевяцінаццатым стагоддзі малады ішла агітаваць за революцыю ў вёску, а вы, у дзеяністым, прыехалі агітаваць у горад, — раслічнай Гаршкову прафесар Сперанска.

Усе ўсміхнуліся. Але Гаршкоў таіх жартуў не разумеў. Ён усё ўспыўшыся канкрэтна.

У канцы прысуду было сказана, што ён можа быць абскарданы ў ваенныя калегія Вярхоўнага Суда. Суда ўнесла змяненні ў прысуд Ваеннае трыбуналы: пазбавіла права касаці на артыкулу 58-10. Прысуд пакінула ў сіле. Гаршкоў нічога не зразумеў. Ён моўчукі разпісаўся.

Заставалася яму, як і ўсім нам, адна надзея на смерць Вусатага. Пасля яго павінны ж наступіць нейкія змены

чанне і нешта сказаў. Гаршкова пасадзілі ў камеру. Назаўтра праверылі дакументы, нешта запісалі і выпісці.

А праз месяц прыйшлі супра-щонікі МГБ і павезлі Гаршкова ў турму. Следчы быў таксама чалавеком добрым — не кръчай, не біў. Ён толькі спытваў, ці казаў Гаршкоў гэтыя словаў ад атамнай бомбе, якую траба скінуць на Крэмль. Гаршкоў сказаў, што не памятае, бо быў, маўчи, п'яны, тады следчы пазвяў неікага чалавека.

Ім аказаўся той «добры чалавек», які завеў яго ў міліцыю. Быў ён у форме капітана міліцыі. І напомніў Гаршкову, як яны ехалі ў аўтобусе і як Гаршкоў казваў ад атамнай бомбе, якую траба скінуць на Крэмль.

— Што ў цвярозагаў ў галаве, тое ў п'янага на языку, — сказаў следчы, склаў пратакол вочнай стаўкі, і адправіў Гаршкова ў камеру.

Што ў цвярозагаў ў галаве, тое ў п'янага на языку, — сказаў следчы, склаў пратакол вочнай стаўкі, і адправіў Гаршкова ў камеру.

А яшчэ праз месяц павезлі Гаршкова ў трыбунал. Старшыня трыбуналы зноў спытваў Гаршкова пра атамнou бомбу. Гаршкоў пацвердзіў: ляпніну па п'янаму. Праціў прафесараў, дараваць. Выйшы трыбуналы. А праз мініт пітніцаўшы зайші і сказаў: дваццаць пяць і п'яць.

Гаршкоў паказаў копію прысыду. Там было сказана, што Сцяпан Гаршкоў вёў у гарадскім аўтобусе ў Маскве антысавецкую агітацию і выказаў тэрарыстычныя намеры ў адносінах кіраўнікоў партыі, ураду і асабісту таварышу Сталіна.

Улічыаючы Указ Прэзыдэнта Вярхоўнага Савета ад 26 красавіка 1947 года аб адмене смяротнага пакарання, па артыкуле 58-8 Гаршкоў прыгавораваеца да дваццаці пяці гадоў ППЛ і піці гадоў паражэння ў правах. І па артыкуле 58-10 — да дзесяці гадоў ППЛ і піці гадоў паражэння ў правах.

Гаршкоў ніяк не мог зразумець, што ж яго так суроў пакарали.

— О, баценька, дык вы ў нас народнік, толькі дваццацата гадоў паражэння, — сказаў прафесар Сперанска.

— А чому народнік? — здзіўляўся Гаршкоў.

— Сотні гадоў назад былі такія маладыя революцыянеры. Яны ішлі ў народ, у вёску і там агітавалі сялян, заклікалі іх да революцыі. Іх і называлі народнікамі. Але ў дзевяцінаццатым стагоддзі малады ішла агітаваць за революцыю ў вёску, а вы, у дзеяністым, прыехалі агітаваць у горад, — раслічнай Гаршкову прафесар Сперанска.

Усе ўсміхнуліся. Але Гаршкоў таіх жартуў не разумеў. Ён усё ўспыўшыся канкрэтна.

У канцы прысуду было сказана, што ён можа быць абскарданы ў ваенныя калегія Вярхоўнага Суда. Суда ўнесла змяненні ў прысуд Ваеннае трыбуналы: пазбавіла права касаці на артыкулу 58-10. Прысуд пакінула ў сіле. Гаршкоў нічога не зразумеў. Ён моўчукі разпісаўся.

Заставалася яму, як і ўсім нам, адна надзея на смерць Вусатага. Пасля яго павінны ж наступіць нейкія змены

мерай. Абміяркоўвалася кожнае слова. Гаршкоў сядзеў імянінкам і слухаў спрочкі, стараючыся зразумець іх сэнс. Ён радаваўся, што ўсе сукамернікі біруць такія актыўнасці ўздел у яго лёссе, і час ад часу дзякаваў им.

Да абеду скагу была напісаная. Гаршкоў не падпісаў. Пастукалі ў «кармушки» і аддалі дзіжурнаму наглядчыку.

— Ціпер чакай. Можа, у Вярховым судзе разбіруцца, — сказаў следчы.

Гаршкоў павесілі. У камеры Гаршкова, з лёгкай руки прафесара Сперанска, тады склаў з народнікам дваццацата гадоў паражэння.

Гаршкоў пакрыху стаў ажыцьцем. Ён менш сядзеў, ахрапіўшы галаву рукамі і прыгавораваў:

— «А дзетачкі ж вы мае...». Ён усё часцей стаў падсядаць да людзей, прыслухаўвацца да гутарак.

Калі Гаршкову сказаў, што прафесар Барыс Мікалаевіч Спера-ранскі яшчэ ад царскіх часоў сядзеў у гэтай жа Бутырскай турме, у Гаршкову ах рот адкрыўся ад здзіўлення. Праз некаторы час ён нікем падышоў да прафесара і ціха спытваў, што яго пасадзілі ціпер. Ён жа такі заслужаны чалавек.

— За падпрыжанамічаймагут-насці краіны, — самы сур'ёзным томам адказаў прафесар.

І Гаршкоў успрыняў гэта усур'ё.

— Ну вы — то вы. А я за што?

— І ўжо зноў з'явіліся слёзы.

Тады шла знамактва «Справа геолага», па якой была асуджана добрая сотня геолагаў розных рангаў — ад начальніка геолага-разведчай партыі да прафесара, загадчыка кафедры інтэститута. Іх было такім шмат, што ў Бутырцы не хапала камераў, каб распакіці іх па аднаму — па інструкцыі, якую забараняе садзіць «падзельнікаў» разам. І ў нашай камеры апінулася яшчэ геолаг.

Гаршкоў падышоўшы да Грыгор'ева, спытваў:

— А вак за што?

— За скрыццё рэсурсаў золата, — адказаў Грыгор'еў.

— Як гэта? — не зразумеў Гаршкоў.

— Ды вось знайшоў золата і скрыць яго ад улады.

— І шмат?

— Пары дзесяцатка тон.

— Золата?

— Золата.

Гаршкоў не паверыў. Ён зразумеў, што яго дураць...

Сядрэдзі ён стаўры, даваенна га-пашынілі геолагамі. Гаршкоў зіху-шынілі, дыаганалевай гімнастыркай і штанахах. Камбрыгамі ўзімі-зімілі.

— Не хапае на мясяц? — не паверыў Гаршкоў. — Мне б на дзесяць гадоў хапіла.

— Не хапае на мясяц? — не паверыў Гаршкоў.

— Які прыход, такі і расход,

— сказаў прафесар.

— Ва жылі людзі! І чаго ім не хапала?...

Праз тры месяцы Гаршкова вы-клікалі да «кармушки». Наглядчык сказаў, што прышоўшы, што адказаў, што паверыў Гаршкоў.

Сядрэдзі ён стаўры, даваенна га-пашынілі геолагамі. Гаршкоў зіху-шынілі, дыаганалевай гімнастыркай і штанахах. Камбрыгамі ўзімі-зімілі.

— Не хапае на мясяц? — не паверыў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Калі Гаршкову сказаў, што прафесар Барыс Мікалаевіч Спера-ранскі яшчэ ад царскіх часоў сядзеў у гэтай жа Бутырскай турме, у Гаршкову ах рот адкрыўся ад здзіўлення. Праз некаторы час ён нікем падышоў да прафесара і ціпер. Ён жа такі заслужаны чалавек.

— Справа ў тым, што трэба было боты ліца, а я аблаяў. Ды не каго-небудзь, а бацьку Сталіна.

— Гэта дрэнна. Таварыша Сталіна трэба паважацца. Ён вайну выйграў, а вы аблаялі...

— Але ж я хадзелі атамную бомбу скінуць на таварыша Сталіна, — сказаў Гаршкоў.

— Дык я толькі сказаў — і то сп'яні.

— І я толькі сказаў, але цвяро-зы, — сказаў Гаршкоў.

Даведаўшыся, што Саша Шляп-нікаў — сын вядомага «ворага народу», Гаршкоў паглядаў на яго настіржаніем. Аварагах народада ён паверыў яго.

— Гэта дрэнна. Таварыша Сталіна трэба паважацца. Ён вайну выйграў, а вы аблаялі...

— Гэта ж эцлы меҳ грошай. У нас ў ўесь калгас столыкі не атрымліваюць. Куды ж вы іх дзвіваете? — здзіўлена спытваў Гаршкоў.

— Разыходзіцца, іншы раз і не хапае.

— Не хапае на мясяц? — не паверыў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не паверыў Гаршкоў.

— Які прыход, такі і расход,

— сказаў прафесар.

— Ва жылі людзі! І чаго ім не хапала?...

Праз тры месяцы Гаршкова вы-клікалі да «кармушки». Наглядчык сказаў, што прышоўшы, што паверыў Гаршкоў.

Сядрэдзі ён стаўры, даваенна га-пашынілі геолагамі. Гаршкоў зіху-шынілі, дыаганалевай гімнастыркай і штанахах. Камбрыгамі ўзімі-зімілі.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

— Не хапае на мясяц? — не павериў Гаршкоў.

ПАМЯЦЬ

НАМОЎЛЕНАЕ

АБРЫСЫ НЯСПРАЎДЖАНЫХ ВЕРШАЙ

Уладзімір МАРУК

Сілом сутэрнічны вечер абхаліў у час, калі тлом яшчэ не стала ўсё былое. Не ўсё яшчэ жывое, што ажывіў. І часта пытается сам у сібе: «Дзе мы адліваем, а дзе будзем жыць заўжды? Ці ў словах паважнага знаўцы, ці ў цымніх вачах ізгой?...». А вечер, нястомны вечер... І лепша слова — не браны ад яго. І ўсё шукаеш там, дзе нельга — анідня, ні спілай хвіліны, хоць і перабудзе калі душы ледзь не паўсвету. Сляпы напой — настой на каранях, хоць і не абудзіць мроі, але аблые лёс... І толькі калі сіхне самазадавана вечер... — спакашае права сваё думашае сяд разнатраўя, а потым — пасля атавы, услед за якой даялігі спаткае твой бруд і пот... Нібыта ахай' і з тла прыптуя жывы, але дазвання здзіўлены, што не хапае хіба што вятырска нястомнага ў грудзі.

Нібы паразумнела чало, блішчыць ставок. Прыгуклілася да лодкі вясло. І ўжо нічога не можа спыніць пачуцці рannіх паводкі. Каля паходлі і задаўчай русальчыні вірబы шукаюць цвірозай рыхыкі верныя рабы пачуцці — шалюначы і стаі розум. Яны, дзіўнота, сарвалі з арбітага воблакі і п'юшы, нібыта любовы напой. Ды вада — ну суцэльні маналі! — расколеіх вірబы пагляд. Патрэвожанае гняўлівае дно перакіц' — бы лодку, чало. Таму, здзіўленыя, як на замежнае кіно — збігнуцца з блізкіх вуліцъ людзі. Ды зрокам прымучаных стомай вачай не згледзяць ранніх паводкі, і толькі позіркі іх аличчі лодкі забытай сухое дно.

Вечер пэрвешца, як смыкі, і зробіцца запомніцца цішынёю, і праца будзе ў сівеце — яз за глухой браней. Праз лес і праз лёс імчаць прыкнутыя да руху вагоні. Ад ліскату колаў у вуху расце цяжар, як сін Гаргонь — камень. А ў небе Дзень Чацверты прадбачыць свой доўгі век і авесціць час сачабы — як для жывых, так і для мртвых. І камусыць ў гэтых хвілінда здаеща, што вызнаны ўсе драбніцы, кроплі, кропкі, а застаецца ўсяго толькі сваёй кароткі спазнані.

Як не сатлець, бо гэтак боязна прызнанца, што здавёць прычуваць блазнаваць на аплёваным пляцы перад людзімі, адначас і сядор прароцтваў, што стаі высновай закону, які касавурыць вока на веру і помсліва сіпіць на праўду... Ды гнеў мой яшчэ глыбока ў недрах слуху кіпіц на шчырасці немаўлячай. І так пякельна, нібы на душы ў асілак, які дазнаны, дзе Цмок лютуе, бо жыццё — пакуль што адзінна памылка, што падаласі куточкам, абстайлёнем крыштальним злом.

Крык у горле, пагасні, атухні, бо гляджу я на прысак, аціхлы

Фото: А. Сінегуб

пад ранак. Нечаканая кропля дажджу вугалькі ператлелыя ясніць. А над прысакам чутны перазовы свягла, акалелага ў цемры. Ля тла пазбягальіся грецца непрытульны дзікія слова. І не знаю, чаму так пякельна: ці кроў гарачая крате скронь, ці спакойная мудрасць замінна мудрэй за агонь сагравае.

Калі я мянлю час на попел трывалай сірэны, дык на мне відны, як у раскопе, пласты гадоў. І як бы ні стараўся, але сляды былой адваті — жар напластаваніу — не выміне і касэніі каміна развагі. Таго камінара, як заўсёды, я праганю і сёняні. Ніхай перагарае мой лёс у шчэлапах агню. І пакуль гарынь агонь, я не змагу заплющыць вачой, гледзячы на невідущы попел, што ўпадзе і на маю скронь.

Злагадка. Яна пакуль што адзінокая. Прыве не нетрываць святле я паспрабую на кроплі спазнань, дзе няпчырасць, дзе цёмныя звадкі, ці патраўдзе — і слова бальць. Хоць не сказалі нічога істотнага, яні і не кауць, не будзіць, сябе спавядзца ані не дозволяць... Але ж дарвада пястомнаму Юд?! Ды ці можна сабе дараваць?.. Але ж толькі і ёсь — што слова апошніяе, на якое злыдук блаславіў, на яго пазлацаных аковах і майданікі не стае.

Я нават разгубіўся, бо прысуха ноч была чарнейшая за саме чорнае, а ля ног валторнай аспілай спала рака. Чарата сілелі наўсціяк баскамікі наявільны, і сонна плакалі хвалі, штурханочы ў цемру-далеч пілты. А недарэка пліты, як заўсёды, і не пытаясь метрыкі ў лёгкае хвалі. Тым часам таямнічая пльыня задумна чытала санскіт ракі. А намоклыя адністомны дажджу берагі распітвалі ў аеру, якія гэтага я модны згадваў з забытых вераў. І што за краскі пакінуў я на піскі, сточыў я одуме і пыталаўся нявядома ў каго: «А сёняні чё жыць біблейскае вісіць на валаску?...».

У садзе на сухое лісце, не краунтае расою, прысядзеіх на стомлены, абяздолены штодзённай

краскою, простай і непрытульной, як падгребеная лісце. Прысадзі разам са сваёю пагбанаю помстай за ўсё, што чакае яго і шукае выйсця ў сівеце. Помстай, што здаецца карнаю, ды няздатная на пагрозіўкі крок, неаплатна белым светам і свету — непадатліва. З помстай, чуйка да прынку, што падаравала жыццё: на мукі выпраўляючы, яшчэ — як помсціц — выпраўляя за сваю сконупу веру, за крыва свае невілічкі... Нехта прысадзі, а сікеры кіне, бы ў магілу, у лісце.

Дзеці прагі, дзеці страсці, неўтамоўнія пачуцці паліцелі з наўсціякі крылаў, з жылаў цёмных павымайшы карані шалёных наўсціякіх намераў. Яны самавазаны, самагубы; як безізякія прамоўцы, абсістэнты; непрытульныя, як познія танцы на прыўменнай пляцоўцы. Яны — важакі зграй слухмянай і ваўкалакі выгнанні; дзеці раю і пекла — горкія прысмакі часу. Снамі наўсціякі анішчымленыя, не мінулі яны жорсткай кары — быць заўсёды побач з намі ад узлёту і да скананія.

Я самы віноўны за тое, што маю. Падасца, што пракаветны, а прыгледзішся — цноты; і прыгонны, і белая косць; на пагляд — караністы, а ўсё ж — пералётны. Хоць гаспадарыў, а чуёся, як госьць, умочвачаў за краты, а сам — закаваны... За тое, што ёсь — вінаваты. Гэтаксама за тое, што быў.

З Венерынай рукі ляціць пчала спакусы. Над галавоне промні жніўкі крукі. А за бліскучай шыбай хтось варожыць за праснакі з мукі сянціонай — усіго за два — і слоў не кажа, як рыба перад рыбай. І не зважае, што зумчыць пчала, а промні маляціць усёсія крукі, а ў спрыты праснакі аднісці пасцук... Ды чым яшчэ за праўду заплаціць, каб толькі ўчыць, што ў нечым вінаваты.

Апрануся дыхтоўна, нібыта на баль, і свой племеш у парык агарну. Выйду ў свет — зіхаткую катоўні, паўз якую прайсці не мінеш. Там у дзвёры, аплява-

ныя золатам, свой гонар нясуць кавалеры годных ордэнau, выспелых дам, што ў простыяхнія строі прыбраўліся. Там штодня фантазёры зыкуюць — сліпні, пазбранныя разам. Старыя, як пні, падбраўшы пагубнія ноты з мажору. Там падзеленыя ролькі і ролі — і на смак, і пад вызнаны густ... Пачакайце, і я разам з вами, засталося адно зашпіліць свой каросліві фрак.

Зноў пле гусляр майго сіроцтва — змагар аднае мелоды. Не маўчиць спаміж скнараў, хабарніку ды блатнякоў. І — сядор чужых прароцтваў. Зацкаваны енкам, свістам, басам, умералы ў лёд, затаптаны ў грязь, ён раздае разбешчаным паненкам свой пот паганскі і плебейскі. Хрышчаны — днём, кліты — начою, да апошніх нот абараны, ён сілком аблытана ў піраты, каб забыцься на паганскім сваёму роду. Вось і раздае здабычу пірацкую, голас родны, памяць — на званы... Але як зайдзроснікі яго ні клічуць, ні просіць, — маны ад яго не пачуць. Як яго ні катуюць, ні бесяць, зрашты — не даюць пайці на смерць, — не пачуць пра сібе ані гуку, та і не здолеўшы зразумець.

Помню — сядор дня свяціў неабачлівы месяц, нісмела пазіраючы долу. А ў развіуранай конскай грыве лицяда пералётная птушка. На памежку прыгніту і волі, на міжы небыць, зусім яшчэ крохкай, сляпое дзіця на зібраў пазібных красак ідолі. Праз даўніны пасівелай голас прафілія да аміяценні скуньи гукі — гэта дзіцячыя сны спавідала шматпакутная Дзева Марыя.

Кроў, я да амарокі баюся за цібе, бо ты накліаш незлічоныя прыгоды, — пяжаў ўмасціц іх на крывах долі. Жаданіяў падводы не зрушца да, па паруцца гужы і лопнучы пастронкі. Кроў, ты неаднойчы нагадаеш пра час піём — пад нагамі, а ўвачу — дымком... Я, як калючыя ялочукы, хачу да цябе прыхінуцца прысакам душы, каб слухаць, як па мне твае токі будзяць, нібы ў трысці русальчыні дзеці, і да апошніх расстанай валокі разам несці наядлёгкую ношу.

Уяўляеце, я — тыран. Мой гнеў, што занадта класічны, даўно ўжо апеты. І самыя трумфальныя пазыты выціраюць мі ногі. А я ж не выстар, ахвота і мін пешчы піць кожанае ночы. І мёд да рота падносяцца міне безліч гойных маладзічак. Я не падслепы і зусім не брыдкі, ні на волас не сівы. Сам, калі захачаў выпіць свежае крыва, кожкы дзені спускаюцца ў склы. Чым яшчэ свой гнеў улагодзіць, засведчыць — хоць і пакінуць іх на хапала. Задзыржалі наўсціякі кубкі, і слизня ўпала ў напой. Тады мы паволі паўствалі з лаваў. — «Годзі!» — сказаі на пісці. «За цябе...» — гэтак жа ціха сказаў я. А тым часам за наўсціякі спінамі нехта кроў на кавалкі нашае ліхі. І мы пашкадавалі яго, хоць і без таго хапала свайго жалю, як і шкадобы ў нас хапала. Задзыржалі наўсціякі кубкі, і слизня ўпала ў напой. Тады мы паволі паўствалі з лаваў. — «Годзі!» — сказаі на пісці. «За цябе...» — гэтак жа ціха сказаў я. А тым часам за наўсціякі спінамі нехта кроў на кавалкі нашае ліхі. І мы пашкадавалі яго, хоць і без таго хапала свайго жалю, як і шкадобы ў нас хопала. Задзыржалі наўсціякі кубкі, і слизня ўпала ў напой. Тады мы паволі паўствалі з лаваў.

Дзе прыпініяюся — гэта яшчэ не супынак. Крыбёю апошніх хвілін шалахіць незваротнае лісце. Ці ў такі час здагадаеца хтосьці, што свадба — не вырак, што дазваляе сябе хрысціць на няволю. Смешкі ў вачах... Ды яны ж — крымінальная радасць, якую пазнаць і караць не здолее нат сэрцаскоп. Дзе прызыўчыся — адцурасца падаць і леташні ліст, быццам каштоўнасць на безліч нявартых карат.

з адрэзаным вухам?.. Прайшоў пра бласкіўдны сланечнік, які пакланіцца міне ўслед, па жоўтым, калючым іржышчы брыду, бо бачу ў прыжоўкі слузы абрсы вабных стагоў і чалавечую постачы... А капялошы салатыні лятае, лятае, лятае... над ім, як нязбытнае, што засталося ў душы... Ван Гог?.. Няўжо гэта ён — які не ўмее страліць?..

Бог не стварыў мене падслепым, а ні брыдотай, ні паганцам. І ўзглі ды паламаў ягоны капылі і ўсё прыдбай уласным потам. І вужаваў я, і віжаваў, абы сваё ратай валодаць, ды выжываваў я штораз і там, дзе іншыя білу распяты на глум. Смактаў і, я, дзе ўсе смакталі, пакуль не выпав апошні зуб... Восі тады нехта болесна зарагаці і след мой заспычаў попелам.

Каліна глядзіць на вонгішча прац шклянку цёмнага віна. Кахранія нашага дадаўшы каўтунту, як спіна сухая. Але прац туму хвілін чуваць ува мне водгалас кахранія, нібягнія начыніцца. Няўжо андрагін забыты мене распачынае наноу? Віно наливаеть сухія жылы, каб кроў зацеплілася ў іх... А я ж ўсё робу даўнешні — такі, як стварыла ты.

Карчомку — нечаканую прыдарожную, напаткалі мы за стомленым лесам. Ты — забыўшыся на жонку, я — на тых, што ўсё жыцьці цкавалі. Не пазирачы на баўкі, мы ўсёліся на пашэрблёныя лавы і з патаемнай ухмылкай глядзізелі, як цурчыкі гаркавы напой. Тады мы паволі паўствалі з лаваў. — «Годзі!» — сказаі на пісці. «За цябе...» — гэтак жа ціха сказаў я. А тым часам за наўсціякі спінамі нехта кроў на кавалкі нашае ліхі. І мы пашкадавалі яго, хоць і без таго хопала свайго жалю, як і шкадобы ў нас хопала. Задзыржалі наўсціякі кубкі, і слизня ўпала ў напой. Тады мы паволі паўствалі з лаваў.

Палымяня прамоўцы працінулае хвіліны, вешчуны — да спаты, гарлапаны — на імгненне, слодыч горкай арабіны не ўсмактаўшы вы крывае, да раты перапоўнілі спакуслівай славай. Вы малітоўнія — да часу, а бэз часу — як без Бога, нагуляныя спатоянія спавідаць і панаўцаць. Вашай славы аброгра — ваша лёгкая нястомніца, як якой не будымы не відно пустое сэрца. Палымяня забойцы — знаўцы падкаваных словоў, творцы голасу стальнога і пагляду, бы страла, вы апніўніся на ранах, калі залезлі на трывбуна-моўніцу, ды высокая трывбуна ўсё ж не здолела ўзінці вас пад неба.

▶ НАВЭЛЫ

Алесь ГІЗУН

Алесь Гізун нарадзіўся ў 1983 годзе ў Баранавічах. Скончыў беларускае аддзяленне філфаку БДУ.

Творы друкаваліся ў факультэцкім альманаху «Скрыпторый» і часопісе «Дзеяслоў».

Жыве ў Баранавічах. Працуе ў рэдакцыі газеты «Intex-press».

Гадзіннікі

I

Знаёмцы і калегі па працы стала абуразія на маю чарговую выдумку. Маўляў, гэта не памыснасць, ды сам я — ледзь не суцэльна для іх непамыснасць. Як далей — дык горай.

Рэчутым, што знядаўняга часу я пачаў насіць заразом два гадзіннікі — па адным на кожнай руцо. Гэткі прости, як дым, адказ на бісконція закіды ў мэй маруднасці ды непаспяванні ўсёго і ўсіх. Адышт... Дырктарка, як пабачыла тое, апразу ў безпаваротна вырашыла паставіць крък на май вынаходніцтве: гэта відочны мавэтон.

Напачатку я спрабаваў патумачыць, што здумка мая аўгівілася перадусім нават не дзеяла мене самога, а дзеяла напачагульнае справы, зладжанае і паспяховасці. Даводзіў, што вось — гадзіннікі пашылі як мae быць, стрэлкі ўсёгунена паймкнупі на перед, усе механізмы працуяць спраўна... I хто цяпер зделаў бы адрозніц іх рытм ад рытмаў гатоўнай жыцця? Вось як цяпер...

II

Шчасце: я дабег. Ён глядзіць на гадзіннік, вітаеца, замаўляе каву. Гэтым разам, кака мой сябар, я выглажываю ладне лепши, чым-сігады, улетку, калі мы бачыліся апошні раз. Святло ягонага твара бруцца насыніна, я ўсіхіаю, і нашая гутарка завязаецца ў замычайнейшай утольнай атмасферы. Распавядою: учора апоўначы, не ў стане заснуць, я колкі разуў перацьвай Караткевічага «Зайды...». Невілічкая антала-гічнае сіэнка наконадні зімы пад акампанемент Marche Funèbre Шапона, у пустой кватэры без даху ці ў памежных абсадах, наранкі пі проці ночы, з ячмінёвым напоем і прыўкрасным настроем — неістотна. Што яны тамака співаюць, гэтыя трывубыя, касавокі істоты? Вы чуеце? Га?! Ці чуеце??! Распавядзіць ж, ліха на вас!

Сябар адвоздзіць позірку да вакна на праспект, і ягоны очы глядзіць на мяні ўжо адтуль. Я заўважаю, што гэтыя халодныя горад рабіцца ўсё больш чужым мне.

III

Заўтра будзе халодны дзень. Я пазнаю гэта па тым, як блокі специ-на забраўца ў вырай. Сіноўці (у іх — свеа разлікі) запаўняюць, што халады не надоўга.

На прыпынку некалькі мажных кабетаў з пакункамі кідаюцца ад лаваў да аўтобуса. Яны думаюць, што паспеюць.

У неастыльныя яшчэ каліяны аўтобуса ў такт секундавым

гадзіннікамі стрэлкам набягае лядовая вада: не-змя-ня-е-ща-ні-чо-га... Ад майго першага гадзінніка ў памяці засталіся адны рваныя кругі на бузаватай вадзе затопленай каліайні.

IV

Да К. я спазніўся: аўтобус доўга кружыў кепскапазнавальнімі рэчаінасцямі...

Сяджу на кухні, калі вакна: ступак на ступаку — грецца. У кватэры халодна. За вакном ящча адзін дзень намагаеца апраўдаць сваё існаванне. Адно б не давялося выбудоўваць пакутлівых дыялоў — як-небудзь перажывем.

Нутро тузае, і холад страшны. К. мітусіца калі пліты ў распавядзе, як правільна пячацца Мікольскае піроўі. Я ўсёй дланей сціскаю гарачы кубак з гарбатай. Пяча — наўсцерп. Маўклівы такі боль. Рука пячэ пекатам, скура, задаеца, пакідае пальцы, з вачэй зараз прыспунь слёзы.

— Але ж і смешны ў цябе твар. Чаго ты гэтак скрываўся? — К. на імгненне кінула на мяне позірк, здымоючу печыва з бляхи.

Дасканальная, нерухомая формы печыва на плеценым лазовым сподзе пачалі нагадваць мне надмагільныя пліты з піктаграмамі і надпісамі на няўцімнай мове. Мы пілі гарбату, зредзіс перадоляваючы маўчанне. Кожны пчэнік К. спачатку ламала ў руках напалову, пасля кожную — ящча напалову, і пасля кіла і ў руках.

За вакном нік не мог захлынуць ўсё той жа дзень. Надпісы на плітах пачалі пшыгніць і ўжо амаль страпіць прабады.

Які ўжо раз К. пранаванала мне частавацца. Не забірачы позірку ад вакна, я неяк апініўся ў віталні і хутка вылупіўся на вуліцу. Таго моманту я няздольны быў прыгадаць ані слова нарадзе пі развітанні. Ані слова, ані сябе. К. пакрыўдаліся.

V

Апошні гадзіннік паліяціць у акно праз ноч, толькі яна адгэтуль вырашыце межы і нарматывы якшчэвых кругабегаў. Іпа-за тым гэты снежанкі морах кранае маю цішыню, гэты вечер выкручвае згалелым дрэвамі раскідае іх на май воктай сцяжкіне, дзе змагаючы міжсобку святла-цені месяца і ліхтароў.

Гэтая халодная вада точыць бераг, з якога я пазірую ўсе сляпую плынь. Меданхалічны плёскат хвалія пераўтварае думкі і сны ў маўклівых белых рыбінаў, што палеглі на дне пракаветнага вога-зера і чакаюць свайго канца, каб урэшце бясконаца нарадзіцца без мэты наноў.

Тады кругавід чарговымі наваратаў акрэсліві межы змроку і святла, і, пракінуўшыся, я ўбачу сябе насажок калі вакна з разгорнутымі нататнікамі запаленых вачэй.

* Размова — пра верш Уладзіміра Караткевіча «Заяць варыць пів».

Напаўголасу

Я пайшоў ад іх, калі пачуў у хмызах на іншым беразе гучны крък невядомае птушкі. Пасунуў-

ся ажно да мастка — невялічкай кладкі за мілю адгэтуль. Там, у засені, дайманы хамярой, стаяў чуконы конь. Сціжма дробных крывасмокаў наўбояй абядадала вочы, грудзіну ў пахвінне. Яны не пакідалі вачэй нават тады, калі я паволі абраў іх жменіямі, распіраючы проста між пальцаў. Магутны крамяны звер у крывавых акуляхерах нерухома стаў, выказываючы адно пакору і скрайні спакой, уласцівы хіба нейкай камерні, непрамуленай напопуны голас любові, любові цынётаў — тae, што кагадзе ў гэтай нерушы, тое, што мелася спазнацца ані на крок далей ад гэтага месца.

Адлы ўціп я заўважаю: лес на тым беразе неяк адступіў, воку нават не спаткаць хмызоў; сціх і птушныя кръкі. Адно дзікая, маркотная даличына напаўголасу шэпчча пра тое новае, народжанае кагадзе ў гэтай нерушы, тое, што мелася спазнацца ані на крок далей ад гэтага месца.

Я паварочваю назад.

Боўць,
альбо Трэцяя рука мастака Руневіча

Ёсць речы, пра якія мастак Руневіч доўгі час пікому не распавядаў. Але ўсё памянялася пасля смерці ягона бабкі. Некі наранкі яна выбегла на ганак свае хаты і стала, загледзіўшыся на птушныя сляды на адлежнім снезе. Дзед так і заспеў яе там. Пасля ён казаў, што дужа жахнуўся таго разу баўбінскі вачаль на раскіданым твары. Дзед завёў яе з вуліцы ў хату і паклаў у неастыні яшчэ з начы ложак, да якога бабка клыпала, як дзіця. Праз тры дні, наранкі, хворая вымывала першае ад таго дзіўнага выпадку я пашынне.

Я назіраю: кроў лёгка змываецца з рук. І настыомнаму ў вечнасці сонцу застаецца адно іх зыркавае бель. Плынь нася кроў далей, да вусця. Там — рыбary. Сёння яны пагналі мяне, зляішы, маўляў, я — недарэжа і зусім не ўмёю лавіць рыбы. Позірк адна з іх выківаў азлу пагарду да мяне.

Так, я сапраўды не ўмёю лавіць рыбы. Ці варта тое аспрэчваць! Я толькі моўкі пакінуў рыбаў, абуджаны тымі сцішнымі крывакамі птахіта.

Каб не гэта замінка з канём, я даўно шмаргнануў праз масток.

Пра тун аказію ведала хіба вузка кола сваіка Руневіча. Тэма вар'яцтва наагул уважалася за заганную ў іхнім асяродку, яе не прынята было амброяўваць. Таму бабчына «спакойная смерць» заняла месца ціхуткай ле-

генды ў цёмным кутку сямейнага радаводу. Тэма-табу. Тэма-боўц.

І-такі акурат гэтая аказія развязала Руневічу рот. Ён пачаў распавядацца. Усім і ўсё, што іх цікавіла. І нават болей.

— Скажыце, як я Вас атрымліваецца паспявяць столькі рабіць у немаладым ужо веку? — найлепшы журналіст цэнтральнай газеты краіны, на інтэрв'ю з якім упершыню пагадзіўся Руневіч, нават не здагадаўся, наколькі гэтая банальнае пытанне наблізіла яго да сапраўдных сенсацый.

— Насамрэч, сакрэт — у май невялічкай загане. Гэта выродства ад самага нараджэння — мая трэцяя рука, — Руневіч вырашыў адказаць наўпрост, без красамоўных прэлодыяў, і ўжо наважыўся быў задраціць кашупло, але падумав, што гэта будзе залишне. Мастак быў пэўны: нават такі дээрская деманстрацыя не пахіне маладага й порсткага тытана айчыннай журналістыкі, які ўжо загадзя ведаў адказы на ўсе пытанні.

Пасля Руневічу даволі было прычыніцца адно загаловак: «Майстар пэндзлю і мэтафары нараэшце адкрываўся». Мастак усіхініўся і назаўжды адклаваў газету ўбок. Ён не памыліўся. Цудоўная нарада азданчыці гата кубачкам астыглай кавы.

«Яны эжаруць ўсё, нават «боўц». Уласнай таямніцай урэшце будзе душынца ты адзін», — запіша ён пазней у дзённіку сваёй кволай і неразвітай трэцяй рукою.

ЗАПІСЫ

22 (14)

ЗГАДКІ

СІЛУЭТЫ

Ніл ГІЛЕВІЧ

Сын партызанскай
Бягомльшчыны

Так, ён сын партызанской Бягомльшчыны, паэт Юрэс Свірка. Сын партызанки Беларусі.

*Зямля была асколкамі паколата.
Вайна мне часта бачыцца і ў сне:
І тыфам, і блакадаю, і голадам
Яна страляла пяць гадоў па мене.*

1983

Пра Янку Сіпакова
ў самым агульным плане

Нехта скажа: «Чаму пяць? Вайна цягнулася чатыры». З пажарамі, з крывавымі расправамі і штодзённымі страхамі смерці — чатыры. А колькі яна працягвалася голадам і смерцямі ад голаду?

Я добра помню прыход пакалення дзяцей вайны ў пазізі — той кагорты маладых, да якой належыць Юрэс Свірка. Эта была сяродзіна 1950-х. Адразу — дружна, гуртом — прыходзяць, адзін за адным, Свірка, Зуёнак, Барадулін, Блатун, Бураўкін, Сіпакоў... Да таго фігуравалі імёны трохі старэйшых — тых, хто начапалі друкарні ў канцы 1940-х: С. Гаўрусёў, П. Макала, Ул. Нядзведскі, Е. Лось, М. Ароцка, Г. Кляўко, А. Ставер, У. Ліпешкевіч і іншыя.

З таго часу прыйшло ўжо трыццаць гадоў. Паэты і адной і другой кагорты — ужо даўно стаўля творцы, ужо адсвяткавалі ці збраішаць святкаваць першыя паважны юбілеи.

Чым жыў і чым жыве сёння паэт Юрэс Свірка? Што балінь яму — калі баліць? Чым заклопчаны-занепакоены?

*Падрэзана штосці жывое.
Заглыблена дзесяці не так.*

Гэта ўжо сур'ёзна, гэта не павярхоне слізганне.

Ідуць гады, і позірк не прытуліянецца, а наадварот, — вастре, і думка ўсё часцей пранікае да самага істотнага сёння:

*Жывём пад атамным прыцэлам,
На грані выбуху жывём.*

Сёння паэт мае права сказаць пра сябе:

*Не тузай я рыфмаю жылы,
Высвечваю душы глыбію.*

Ён гаворыць пра сёння — і глядзішь у будучыню.

Хачу прачнучца праз сотні год:
Хачу я толькі на адно імгненне
Паслухаць, як жывеш ты,
мой народ.

Паэту так дўога ўнушали: ты малады яшчэ, ты малады! Што ён амаль і змірыўся з гэтым. І аднак жа — сталасць ёсьць сталасці. І вось — красамоўнае прызнанне:

*Прыйшла пара, калі не хочацца
Усё, што бачыш, рыфмаваць.*

Гэта не значыцца, што раней паэт рыфмаваў усё, што бачыў. Але рыфмавалася часам і неаба-

вязковая. Нядаўна паэт апублікаў выдатны верш «Словы»:

*У нас сваіх хапае слоў —
Краміных, росных, васільковых.
Ад мурагаў і ад лясоў,
Ад светлых высяў жаўруковых...*

Юрасю Свірку хапае і слоў, і пачуцці, і думак, хапае таленту, каб гаварыць з людзьмі на поўныя голас, важка, шчыра.

1983

Пра Янку Сіпакова

ў самым агульным плане

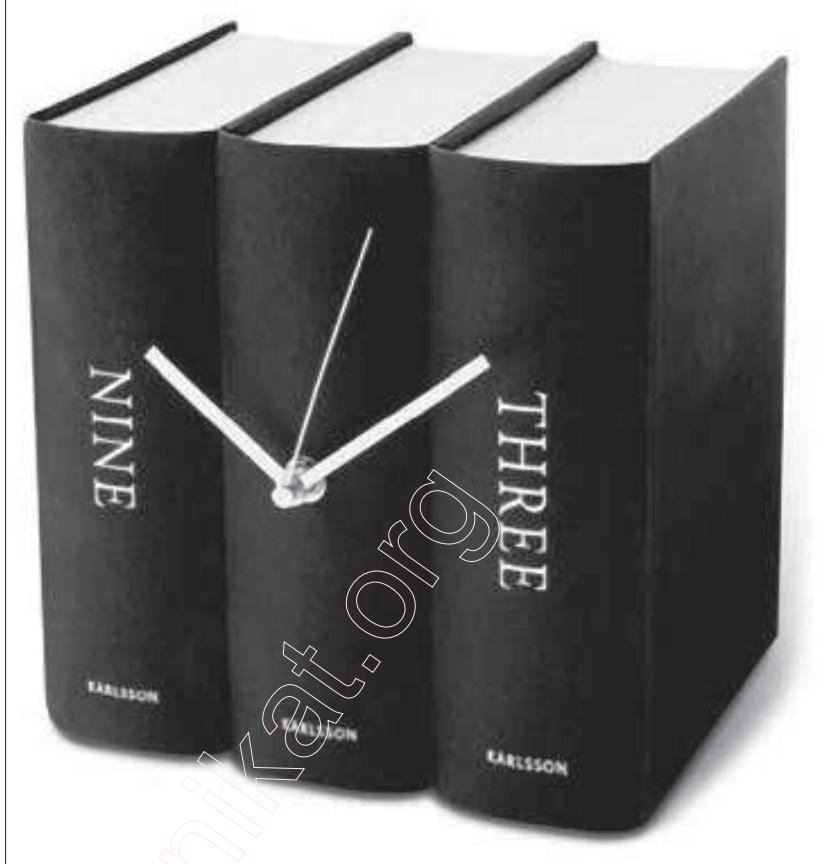
Янка Сіпакоў пачынаў як паэт і сцвердзіў сябе ў літаратуры перш за ўсё як паэт. І Дзяржаўную прэмію Беларусі 20 гадоў назад атрымаў за пазію (кніга «Вечы славянскіх балад»). Аднак жа сёння з няменшым правам, чым пра Сіпакова-паэта, мы можам гаварыць і пра Сіпакова-празаіка. Думаю, што яго талент у мастацкай прозе (кнігі «Крыло цішыні», «Усё мы з хат», «Пяць струн» і інш.) роўняўлікі і раўназначны таленту ў пазії. А эта выпадак досыць радкі: звычайна ці адно ці другое — ці проза, ці пазія — відавочна пераважае.

Не хацеў бы бінтэжыць далікатную душу Івана Данілавіча, але асаблівасць моманту дазваляе мне зрабіць экспкурс у ацыніную і сусветную класіку і прыгадаць імёны вялікіх. Проза Аляксандра Пушкіна роўнагеніяльна ягнані пазії. Эта ж сама можна сказаць пра пазію і прозу Міхаіла Лермантава, Івана Буніна, Якуба Коласа, Івана Франка, Віктора Гюго, Івана Базава. Увогуле, калі мець на ўзвед маневіга вялікіх, то іх у цалым свеце не так і много. Таленавітая проза Сіпакова не адмініла і не замяніла яго пазію, яна годна і ўпружнена прайшла з пазіій поруч. Хоць, можа, у апошнія гады яго вершы мы чытаем радзей, чым апавяданні і эсэ.

Чым прываблівае, чым моцная і пазія і проза Янкі Сіпаковай? Што ў яго творчасці і ў яго мастацкімі характеристкамі асабліва заслугоўвае на чытальніку ўвагу? Па-першую, яго давер і павага да жыцця. Адкуль гэта? Ну гэта ўзім, відаць, ад Бога, ад бацькоў. Жыццё ён паважае і любіць. І распрадаўца ім як пісменнік вельмі сур'ёзна. Падруге, давер і павага да самога сябе: Да свайго таленту і густу. А эта сама не прыходзіць. Эта здабыць вялікім жыццёўкім і творчымі волыткамі. Па-трэцяе, любоў да чалавека, да людзей, дабрыя.

Стрыжнем-апрышчам яго духодзінага свету з'яўляецца мараль прадоўнага народа. Сіпакоў не абыходзіць у сваёй творчасці зла і не байца паказаць яго, але па-над ім авабязкова ўзыншаеца дабрыня і людскасць, чалавечнасць. Верш ў чалавека.

Здзіўляе працаўніцтва Янкі Сіпакова, яго клопат пра ўласнае майстэрства, яго нецярпімасць да неахайнасці ў абыходжанні са словамі, а эта — найпершы азднака майстра. Увогуле яго стаўленне да літаратуры не про-

ста высакароднае, а я скажаў бы — рыцарскае. «Гэта ж пазія! Гэта ж мастацтва! Тут абыцяк няможна! Толькі старанна, шчыра і з вялікай адказнасцю!»

Паэт і праізіў з вялікай чуйнасцю да сучаснікі, да клопатаў і праблемаў сённяшняня гдзя, Янка Сіпакоў вызначаеца і такой жа чуйнасцю да подыху часу дзялікіх, незвычайнай інтелектуальнаі цягай да падзеяў, сюжэтаў і асобаў гістарычных. Таму ў пазії ён — і лірык, і эпік. Яго гістарычныя балады — адметная з'ява ў сучаснай беларускай літаратуре, годны праізіў таго, што зрабіў непараўнаны ў гэтым жанры Уладзімір Каракеўчі.

А яшчэ адна творчая іпастась паэта Сіпакова — яго перастварэнні ў беларускай мове многіх вершаў і пазім як із класічнай, так і з сучаснай замежнай пазії (Ф. Прэшеры, У. Уйтмэн, Хо Шы Мін і інш.). І тут — той жа высокі прафесіяналізм, тое ж майстэрства, што і ў яго арыгінальнай творчасці...

1996

Міхася Савіцкі

...У асобе Міхася Савіцкага мы бачым гранічную пайданансць літэу мастака і лісёу народа, башкай-шчытнікі. Усё, што выпала на долю народа — ён спазнаў самай поўнай міерай; і яго пакуты, і яго цярпенне, і яго бяду-гора, але як гэтаксама — і яго веліч, і яго горан, і яго славу! Героі карцін Савіцкага — гэта сам народ, людзі з народа, прыгожыя, чыстыя, высакародныя людзі, у іх образах — низкомадная вера мастака ў Чалавека.

Міхася Савіцкі — адно з самых яркіх і прыгожых уласблівінняў таленавітасці беларускага народа, шчодрасці зямлі, на якой ён нарадзіўся. У такога народа як наш — народа такога лесу, такой гісторыі, такога талента — павінны быць выдатныя і вялікія мастакі, дзеячы культуры. І яны ёсць. Іх не можа не быць...

Значэнне і роля мастака ў грамадстве вызначаеца па тым, у якой меры сучаснікі адчуваюць яго прысутнасць у сваіх духоўных жыццях і наколкі шырокасць кола тых, на каго яго творчасць, яго жыццё, яго асоба ўплываюць і ўздржічаюць. Плён творчай працы Міхася Савіцкага даўно ўжо выйшаў сваім гучаннем за межы краіны. Савіцкі належыць да ліку тых, хто выводзіць імя народа і сваімі краімі ў вялікі свет, па кім нас называюць, прыносячи і вітаючы ўсёдніцы. Тут хацелася бы падкрэсліць, што прысутнасць Міхася Савіцкага ў нашым мастактве, яго творчы набытак, яго постаць, яго слова на палатне і слова вуснае — асабліва адчуваеща і прысымаеща дзеячамі літаратуры і мастактва — успрымаеща і мастактва — успрымаеща як высокі прыклад служжня народу, як язик акаласлайкай, незвычайнай працаўлівасці і працадольнасці, апантанасці ў творчасці, грамадзянскай мужнасці, непахиснасці ў перакананнях і прынцыпах як узор процістання дробнай і нікчэйнай мітусні, пагоні за выгадамі ды іншай мішурою.

Міхася Савіцкі — адно з самых яркіх і прыгожых уласблівінняў таленавітасці беларускага народа, што прысутнасці зямлі, на якой ён нарадзіўся. Што адпамагаю яму сцвердзіць сябе як выдатнага беларускага кампазітара?.. Усведамленне, што па-за нацыянальным мастактвам няма і ні ў чым так, як у музыцы, нацыянальны дух не выяўлена. Гэтым — вялікі нарвеџац Грыг, і гэтым — вялікі Чайкоўскі, Глінка, Даргамыцкі, Барадзін і іншыя геніі Расіі.

Мілыя вобразы роднага краю! Лёс зямлі і народа.

Злітнікі, зітаванасць з духоўнай спадчынай свайго народа, а пра гэта — і з самім лёсам народа.

Ці траба дадаваць да сказана-га, што Лучанок — пальміны інтэрнацыоналіст, узор сяброўства і творчага супрацоўніцтва з пастамі братніх народаў, асабліва — з расійскімі? Гэта таксама даўно заўважана і ацэнена.

Слоўца пра Лучанка

Мы пачулі некалькі песень Ігара Лучанка. Усго некалькі. А ўсіх іх у мэстры колькі? Не ведаю. Тых, што я люблю — дзесяцікі. Ужо можна гаварыць пра эпоху Лучанка ў гісторыі беларускай песені.

1982

ВАНДРОЎКА

24 (16)

► ЭС

Ч★☆★А

Алесь СКРЫДЛЕУСКИ

...Мова заўёсды ўсё расстаўляе на свае месцы. Прауда, часу на тое ды і чалавечых лёсай не шкадуе. Але што ёй, мове, з таго, калі яна была, ёць і будзе?.. Тым больш — у такім краі, як гэты.

Фото: Ю. Гарын

Мне пры сустрэчы з ім нават сваю адняло — і амаль паўгодзі словамі апісаць яго не мог. Ды і цяпер не ўпішнены, што атрымаліца... І ў каго, падкажыце, тое атрымалася: апісаць месца, якое б магло быць раён Адаму і Еве? Якое нават мастакі перамалываць не можа. Якое нават найучасчына фотаздымка скапіваць не можа. Якое нават мастакі перамалываць не можа. Якое нават найучасчына фотаздымка скапіваць не можа. Якое нават мастакі перамалываць не можа.

Дык у каго ж тое атрымалася? Хіба што частковая ў мясцовых пастваў? Але ў ім — не ў крыўду — наплунуў дых і мову зымала перед тым прыгоствам: на тэрыторыі з беларускую вобласць столкні ўсяго сабрана-надорна — на зямлі, у небе і вадзе, ушыркі і па вертыкали.

А ў каго з нетутэйших?.. Паэт Джордж Гардон Байран канстатаваў уражанне прозай: «У момант нараджэння нашай планеты са- мая прыгожая з сустрэчы зямлі і мору аddyліася ў ***[падаенца называ краіны]. Калі сеяліся жам- чужынныя прыроды, на гэтую зямлю выпала цэлая прыгажнія». Бернард Шоу шчыра пісаў адсюль жонцы: «Вітаю цібе з найпрыгажайшага кутка свету». А ў «гарыстага» Уладзіміра Высоцкага вырвалася прызнанне- шкадаванне:

*Мне одного рожденяя мало,
Расты бы мне из двух корней...
Жаль, ***[падаенца называ
краіны] не стала
Второю родиной моей.*

Дык — у каго ж?..

Не нарадзілася яшчэ на зямлі чалавека, які б мог условіць- паўтарыць гэтыя выдатны тэкт Стваральніка.

Условіць і ўславіць Чарнагору- рыю-Montenegro.

Хоць, зрэшты, чаму Чарнагору, калі мова заўёсды ўсё расстаўляе на свае месцы? Чаму ўслед за збріральна-недахопным расійскім **и-я (...Германия, Турция...) паўтараецца Чарнагорыя, калі ёй удасталася і не амножанага свайго: Ціра Гора, Чорная Гара?

Ей то дастатковы і не амно- жанага, але ж колькі там гор! І якіх! І майа «бязгорная» мова хоча перадаца сваю захопленасць у адпаведнай назве: ЧАРНАГОР-ШЧЫПА. (...Німеччына, Турочына...)

Хоцьча верыць, што беларус- кая мова паспрыяла незалежнасць Чарнагоршчыны, прынамсі — яе абезкамунізванню. Бо як упісаць у беларускі слоўнік колішнюю Югаславію, калі мова заўёсды ўсё расстаўляе на свае месцы і калі юг ёсць толькі поўднем? І рассыпалася тое слова, як і Сацыялістычная Федэратыўная Рэспубліка Югаславія...

Упершыню не паверылася там, што краівід краіны ўпывае на хактэр насельнікаў. Маўлю, горцы — ваяўнічы, наравісты, каменны народ. Чарнагорцы — ці не самыя мірныя, сібровскія, лагодныя людзі. Краівід адпроваставаўся ў іхнім моваворстве. Краівід вады і гор. Для нас, лесавікоў, паляшушку, тое дзіўнавата: так не заўважаць (і не паважаць) у мове дравы! Ды якія дравы: лаўры, алівы, пальмы, магноліі, мімозы, эўкаліпты, алеандры, бамбуки, гранаты, бутеніліі, інжыр (яго завуць смоквай), нават ківі! Тут — недалёка ад Старога Бару — у аліўкамі гаі расішы самае старое дрэва Еўропы, якому больш за дзве тысячы гадоў! Тым не менш, ўсё хвáеае, напрыклад, завеща-

па-чарнагорску црногорыца — як далепак да каменных хмарачосаў. А дубок у іх азначае... глыбокі (глыбіня, адпаведна — дубина). Як марская ілюстрацыя...

Краівід не толькі адлюстроўваўся ў чарнагорскім моваворстве, але і пісаў яго гукавыя нормы ды арфалічныя праўлі. Краівід спісніў раскошнае чор-на-я у спрасаванае црна (дзэр-жа-ву ў државу і пад). Так, гарысты чарнагорскі (сербскі, харвацкі, балгарскі) краівід высыпіў са славянскіх слоў галосныя гукі — як сок з вінаграду. І блукаючы па тутэйшых гарах — беішся, каб яны — як каменныя жорны ягаду алівы — не выціснулі і з цябе ўжышчёвы сок галоснасці.

Зрэшты, Чарнагоршчына-Montenegro не заўёсды так называлася. Двадцать чатыры стагоддзіз назад — гэта рымская правінцыя Далмация. Пятнаццаць стагоддзізу таму — славянская дзяржава Дуклія. У 1042 годзе пад Барам дуклінскі князь Ваіслаў разбіў візантыйскае войска — і Княства Дуклія першым з балканскіх земляў стала незалежным ад Візантыі. І зымела новую назуву — Зета. Ад назвы прытоку свайго асноўнай ракі артэрыі Морача. І толькі ў сярэдзіне пятнаццатага стагоддзя назва Чорная Гара выцясняе Зету. У той жа час тут утвораецца і свая аўтакефальная праваслаўная царква. І гэты ж прыкладна (1493 год) на тэрыторыі Чарнагоршчыны засноўваецца першы друкарскі дом — першы на Балканах, — дзе выдаваліся царкоўныя кнігі на кірыліцы.

Цяпер жа яна — кірыліца

— раствараваецца ў агульной ла-

ціне. Чаго не скажаш пра чарнагорскую мову, якую — выбачаюся — напачатку паўсюдна прымаў за сербскую. Раней як эфіцыйная мова краіны быў прыняты іекаўскі дыялект сербскай. У 1863 годзе чарнагорская была «уніфікаваная» ў адзіны сербска-харвацкі алфавіт, а са стратай самастойнасці Чарнагоршчыны ў 1918 годзе — забароненая на дзяржаўным узроўні. Аднак чарнагорцы збераглі родную мову — сцярджаючы, што яна больш паўтычна і выяўленчая, чым афіцыйная сербская. І ў Канстытуцыі незалежнай Чарнагоршчыны 2007 года яна атрымала дзяржаўны статус.

Не ў канстытучай жа дзяржаўнай адзнакай краіны — але прыписанай на ўсіх яе сцежках і дарогах, на вадзе і горах, на будынках і тварах жыхароў — несумненна з'яўляецца спакой. Спакой у яго ўсемагчымых варыянтах-адлюстраваннях: адпачына, піша, лінота, лайдацтва.

Чарнагоршчына — зямны антонін працы. Яна задумана і народжана як край адпачынку. І не толькі геаграфічна, але і ў народным фальклоры, чарнагорскіх прымаўкаў-запаветах: «Ад адпачынку яшча нікто не паміраў», «Калі ўбачыши, што нехта адпачывае, — дапамажь иму», «Чалавек нараджаецца стомлемым і жыве, каб адпачываць». Ці нават такое: «Не працуй — праца забівае». І ўсе салодка-сонечных абдомах усе спачываюць у паўтычнай лялотнасці: і тутэйшыя расправнанты мідніцы і лагодныя рыбакі, і рагманыя турысты, і расійскія пенсіянёры — бацькі нябядных дзяцей, і нават засмяглыя цыгане

— гультаўца нават папрасіць міластыні: сядзяць у дрымоце з працягнутай рукою...

Чарнагоршчына падобная да добрага сэрца — сэрца стара-даўніх Балкан. Так выглядаюць ейныя мапы, на якіх краіна — рыхтык паменшаная ў дзесяткі разоў Індый. І такая ж загадковая, і легендарная.

Яна сама па сабе выява пазіў: з салёным сонцем, аksamітным ветрам, цыбатымі гарамі, пла-цэнтнымі пляжамі, астравамі-гарадамі-казкамі, бірузовай лос-теркавасцю азёраў, нерэйдымі ўсмешкамі курортніц, аліўкамі шэлтамі цыкадаў, незашлакаванымі артэрыямі, рэзкімі крамаў, пергаментамі тысячагадовых га-радоў-замкаў, ахрыптым голасам гісторыі...

А яшчэ — з роднымі славянскімі вухамі гарадамі ѹ мястэчкамі — як называмі частак яе даўнія летапісі: Падгорыца, Загора, Дабратра, Дуб, Граб, Бело поле, Пятровічы, Радзевічы...

Словам, мова заўёсды ўсё рас- стаўляе на свае месцы.

Як карабель назавеца — так і паплыве.

Так і з краінай, калі яна, на- туральна, мае сваю мову.

І цяпер з чарнагорскага го- рода Бар (таго, дзе некалі князь Ваіслаў разбіў візантыйскае вой- ска) штодня плавае ў італьянскі Бары (па-суседству — на другі бераг Адрыятыкі) мірана агра- мадзіна «Montenegrolein».

І ўсё становіца на кругі свае: Чарнагоршчына — колішняя Рым- ская Імперыя, Венецыянская...

А цяпер — Еўрапейская.

КОНКУРСЫ

ПАВАЖАНЫЯ СЯБРЫ!

ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» праводзіць новы конкурс на лепшыя літаратурныя творы, у якім асвяляеца вобраз жанчыны ў сучасным грамадстве і асэнсюваюча актуальныя гендэрныя праблемы.

На конкурс прымаюцца тэксты ўсемагчымых жанраў: пазіў, проза, драматургія, крытыка.

Аўтарамі конкурсных твораў могуць быць і мужчыны, і жанчыны, і пачаткоўцы, і прафесіяналы.

Лаўрэатаў літаратурнага конкурсу «Жанчына ў сучасным грамадстве», які будзе дубжыцца да 1 каstryчніка 2010 года, чакаюць прэміі, прызы і падарункі, а пераможца атрымае магчымасць выдаць свой тэкст асбічнай кнігай!

Калі ласка, даслыпайце свае творы на адresы: паштовы

— 220012, Мінск, вул. Кузьмы Чорнага, 31, пакой 906; электронны — sbr@tut.by

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў

Віцебскае абласное аддзяленне ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» праводзіць літаратурны конкурс для моладзі (узрост да 35 гадоў), прысвечаны 80-годдзю з дня народзінаў Уладзіміра Караткевіча.

Творы (апавяданні, эсэ, вершы) можна пада- ваць на электронныя адрасы nashkonkurs2010@gmail.com да 1 лістапада 2010 года. Пераможцу чакаюць прызы і аўтобусная вандроўка на радзіму пісьменніка.

3 ВЕРАСНЯ, ПЯТНІЦА

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.55
Навіны.

06.05 Дзень спорту.
06.10, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, беларусы!».

07.05, 08.10 Зона X.

07.30, 11.55 Дзелавое жыццё.
08.35 Сфера інтэрсаў.

09.05 Меладраматичны серыял «Сямейны дом» (Расія).

10.05 Серыял «Спальны раён» (Расія).
11.00 Меладраматичны серыял «Зўёсцы, кажі «зайсцы»-5» (Расія). 10-я серыя, заключная.

12.15 Меладрама «Краёвая сувязь» (Расія). 2-я серыя, заключная.

14.05 Альманах «Вандраванчая».

14.30 Відэофільм АТН «Вольга Кабякова» цыклу «Лёгка сказаць».

15.15, 19.15 Навіны рагіёна.

15.25 Відэофільм АТН «беларускі fashion. Галерэя Kaufhof».

15.55 Прэм'ера. Документальны фільм «Мой родны кут...» («белвідзіаэнт»).

16.10 Камедыйны серыял «Ажаніц Казанову» (Расія).

17.00 Жаночае ток-шоў «Жыццё як жыццё».

18.00 Хранікальна-документальны цыкл «У пошуках ісціні» (Украіна).

19.25 «ЕНІО».

19.30 «Зона X». Вінікі тыдня.

19.55 Прэм'ера. Документальны фільм «Хоржкіті раманс Лідзії Русланавай» (Расія).

21.00 Панарама.
21.55 Драма «Раўніна, што палае» (ЗША-Аргентына).

00.00 Дзень спорту.

06.00, 09.00 Нашы навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 «Слова жанчынне». Шматсерыйны фільм.

10.00 «Кантрольны закуп».
10.30 «Мая жонка мянэ прычараўала».

11.00 Нашы навіны.
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Жыць здорава!».

12.15 АНТ прадстаўляе: «Чакай мянене».

Беларусь.

13.00 Нашы навіны.

13.05 Навіны спорту.

13.10 «Малахаў»+.

14.10 «Модны прысуд».

15.30 «Хачу ведаць».

16.00 Нашы навіны.

16.10 Навіны спорту.

16.15 «Заручальнікі пярсцёнак».

Шматсерыйны фільм.

17.05 «Хай кажуць».

18.00 Нашы навіны.

18.15 Навіны спорту.

18.20 «Шчаслівая разам».

Камедыйны серыял.

19.00 «Поле цудаў».

20.00 Час.

20.30 Нашы навіны.

21.00 Навіны спорту.

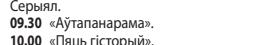
21.05 «Эзэткар слухні».

21.50 Футбол. Абдараўчы матч чэмпіянату Еўропы. Францыя-Беларусь.

23.45 Фільм. «Фальшиваманетчыкі».

01.30 Нашы навіны.

01.45 Навіны спорту.

06.00 «24 гадзіны».

06.10 «Мінічына».

06.20 «Раніца. Студыя добра гастро».

07.30 «24 гадзіны».

07.40 «СТБ-спорт».

07.45 «Раніца. Студыя добра гастро».

08.30 «Салдаты. Дзэмбель непазбежны!».

Серыял.

09.30 «Лютапанарама».

10.00 «Ліць гісторый».

10.30 «24 гадзіны».

10.40 «Багатая і хаканна». Тэленавэла.

11.30 «Дзялікія святы».

11.40 «Звана вчарча».

12.35 «Мачаха». Серыял.

13.30 «24 гадзіны».

13.50 «Сакратычны гісторы».

14.40 «Next 3». Серыял.

15.35 «Чаркіозна. Аднаразовыя людзі».

Серыял.

16.30 «24 гадзіны».

16.50 СТБ прадстаўляе: «З чаго пачынаецца Радзіма».

17.20 «Мінічына».

17.30 «Звана вчарча».

18.30 «Мачаха». Серыял.

19.30 «24 гадзіны».

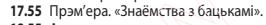

07.00 «Раніца Расія».

09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял. Расія, 2010 г.

10.10 «Ціжак быць германам». Документальны фільм.

11.00 Весткі.

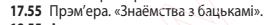

07.00 «Раніца Расія».

09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял. Расія, 2010 г.

10.10 «Ціжак быць германам». Документальны фільм.

11.00 Весткі.

20.00 «Сталічныя падрабязнасці».

20.10 «СТБ-спорт».

20.20 «Добры вечар, малинія».

20.40 Фільм «Знамецца: Дэйв».

ЗША, 2008 г.

22.30 «24 гадзіны».

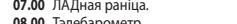
22.55 «Відзмо-невідзмо». Агляд міжнароднага шоў-бізнесу.

23.40 Фільм «Дом начных зданніў».

ЗША, 1999 г.

01.15 «Сакрэтныя матэрыялы».

Серыял.

06.35 Жаночая ліга.

07.00 ЛАДная раніца.

08.00 Тэлебарометр.

08.05 Час футболу.

08.30 Гадзіна суду. Справы сямейныя.

09.35 Жансавет.

10.05 Серыял «Хаканне як хаканне».

(Расія).

11.10 Вострасюжэтны дэтэктыў «Права на памілаванне».

(Расія). 4-я серыя, заключная.

12.05 Гаспадар.

12.35 Меладраматичны серыял «Пакахай мяне зноў» (Мексіка).

13.35 Мультсерыйял «Доктар Дог» (Францыя).

13.50 Пазакласная гадзіна.

14.00 Усё аб бяспекы.

14.30 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі» (Аўстралія).

15.20 Гадзіна суду. Справы сямейныя.

16.25 Жаночая ліга.

16.55 Серыял «Хаканне як хаканне».

17.00 Весткі.

17.55 Футбол. Абдараўчы матч чэмпіянату Еўропы U21. Беларусь-Шатландыя. Прамая трансляцыя.

20.00 Калыханка.

20.15 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі» (Аўстралія).

20.45 «Ліць гісторый».

21.00 Тэлебарометр.

21.15 «Ліць гісторый» (ЗША).

22.55 Камедыя нораваў «Фердынанд і Карапіна» (Італія-Францыя).

15.00 Сініяя.

15.25 «Ліць гісторый».

15.55 «Ліць гісторый».

16.00 Сініяя.

16.25 «Ліць гісторый».

16.55 «Ліць гісторый».

17.00 Сініяя.

17.25 «Ліць гісторый».

17.55 «Ліць гісторый».

18.00 Сініяя.

18.25 «Ліць гісторый».

18.55 «Ліць гісторый».

19.00 Сініяя.

19.25 «Ліць гісторый».

19.55 «Ліць гісторый».

20.00 Сініяя.

20.25 «Ліць гісторый».

20.55 «Ліць гісторый».

21.00 Сініяя.

21.25 «Ліць гісторый».

21.55 «Ліць гісторый».

22.00 Сініяя.

22.25 «Ліць гісторый».

22.55 «Ліць гісторый».

23.00 Сініяя.

23.25 «Ліць гісторый».

23.55 «Ліць гісторый».

24.00 Сініяя.

24.25 «Ліць гісторый».

24.55 «Ліць гісторый».

25.00 Сініяя.

25.25 «Ліць гісторый».

25.55 «Ліць гісторый».

26.00 Сініяя.

26.25 «Ліць гісторый».

26.55 «Ліць гісторый».

27.00 Сініяя.

27.25 «Ліць гісторый».

27.55 «Ліць гісторый».

28.00 Сініяя.

28.25 «Ліць гісторый».

28.55 «Ліць гісторый».

29.00 Сініяя.

29.25 «Ліць гісторый».

29.55 «Ліць гісторый».

30.00 Сініяя.

30.25 «Ліць гісторый».

30.55 «Ліць гісторый».

31.00 Сініяя.

31.25 «Ліць гісторый».

31.55 «Ліць гісторый».

32.00 Сініяя.

32.25 «Ліць гісторый».

32.55 «Ліць гісторый».

33.00 Сініяя.

33.25 «Ліць гісторый».

33.55 «Ліць гісторый».

34.00 Сініяя.

34.25 «Ліць гісторый».

34.55 «Ліць гісторый».

35.00 Сініяя.

35.25 «Ліць гісторый».

35.55 «Ліць гісторый».

36.00 Сініяя.

36.25 «Ліць гісторый».

36.55 «Ліць гісторый».

37.00 Сініяя.

37.25 «Ліць гісторый».

37.55 «Ліць гісторый».

38.00 Сініяя.

38.25 «Ліць гісторый».

38.55 «Ліць гісторый».

39.00 Сініяя.

39.25 «Ліць гісторый».

39.55 «Ліць гісторый».

40.00 Сініяя.

40.25 «Ліць гісторый».

40.55 «Ліць гісторый».

41.00 Сініяя.

41.25 «Ліць гісторый».

41.55 «Ліць гісторый».

42.00 Сініяя.

42.25 «Ліць гісторый».

</div

5 ВЕРАСНЯ, НЯДЗЕЛЯ

08.10 Мультфільмы.
09.00, 11.00, 15.00, 19.00 Навіны.

09.05 «Арсенал».

09.30 «Зброя». Цыкл документальных

фільмай (беларус).

09.50 Альманах вандраванніяў.

10.15 Кулінарнае шоў «Кухар дома»

(ЗША).

10.50 «OFF STAGE LIFE».

11.05 «Славянск базар». Абранае.

12.10 Камедыя «Дыяментавая рука»

(СССР).

13.55 Документальны цыкл «Невядомая

версія. Дыяментавая рука» (Украіна).

14.30 Хранікальна-документальны цыкл

«Гарачыя кропкі» (беларус).

15.10 Навіны рэгіёна.

15.30 Відаэфілм АТН «Планета гольфу:

ААЭ».

15.55 Меладрама «Варанька» (Расія).

17.30 Ліга чэмпіянаў УЕФА. Відаэсаносіц.

18.05 Суперлото.

19.15 Документальная-біяграфічны цыкл

«Мая праўда» (Украіна).

20.15 «Off stage life».

20.30 «Спортлото 5 з 36». Забаўляльнае

шоў.

20.50 «КЕНО».

21.00 «У цэнтры ўвагі».

22.05 Вострасюжетны дэтэктыўны серыял

«Ліквідацыя» (Расія).

- 16.15 Навіны спорту.
16.20 Фільм «Дзяржтывмены ўдача».
18.00 Прэм'ера. «Шлобіны гульні».
19.00 Прэм'ера. Уся праўда аб ежы. «Сусветная гісторыя солі».
20.00 Контуры.

21.05 Прэм'ера. Фільм «Прыцягненне».
22.50 «Вялікая розніца».
23.50 «Падніёба бутава».

00.45 АНТ прадстаўляе: Валейбол. Юніёрскі чэмпіянат Еўропы. Фінал.

07.05 «Вовачка - 2». Камедыяны серыял.
08.00 Фільм «Знаёмцы: Дэйв». ЗША, 2008 г.

09.30 «Аўтапанарама».

10.00 «Відавочнік прадстаўляе: саме сменшае».

10.50 «Вялікі сняданак».

11.30 «Сандаты. Залатыя серыі».

13.15 «Добрая дзень, доктар!».

13.50 «Ваенная таемніца».

14.40 Фільм «Гілербалод інжынера Гарына». СССР, 1965 г.

16.30 «24 гадзіны».

16.50 «Асабісты інтэрэс».

17.20 Канцэрт М.Задорнова.

19.00 «Аўтапанарама».

19.30 «Цыдзенъ». Інфармацыйна-аналітычная праграма.

20.40 Фільм «Бронекаміэлька». Германия - ЗША - Вялікабрытанія - Іспанія - Аўстралія, 2007 г.

22.25 «Професійны бокс».

23.25 Фільм «Эйфария». Расія, 2006г.

00.40 «Сакратына матэрыялы». Серыял.

07.15 Даbraвест.

07.45 Мір вашай хадзе.

07.55 Кулінарная праграма «Смачна з

Барысам Бурдой».

08.15 Нашы ёсты.

09.25 Жаночая ліга.

10.00 Шоколады.

11.05 Медычныя таемніцы.

11.45 Тэлебарометр.

- 11.50 «Ты - тое, што ты ясі». Аздараўленчая праграма (Расія).
12.30 «Правы чалавека».

12.45 Дакументальны фільм «Кандрат Крапіва» («белвідэацэнтры»).

13.10 Кримінальная меладрама «Надзея як сведчанне жыцця» (Украіна). 1- 4-я

заключная, серыі.

16.25 Камедыяны серыял «Дурнушка Бэці-2» (ЗША).

17.20 Дакументальны цыкл «Невіерагодныя гісторыі кахання» (Украіна).

18.25 Камедыяны меладрама «Вялікая эмэна» (СССР). 3-я 14- Я, закі, серыі.

20.50 Тэлебарометр.

21.10 Смешная часіна.

21.45 Трагікамедыя «Несумленная канкурунцыя» (Італія-Францыя).

23.45 Культасвет.

00.00 «Асадліва небяспечны!».

10.00 Сёння. Выніковая праграма.

20.00 «Чыстасардочнае прызначэнне».

20.50 «Цэнтральнае тэлебачанне».

22.05 Прэм'ера. Дэтэктыўны серыял «Дарожныя патруль».

00.00 «Асадліва небяспечны!».

10.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.30 Фільм «Кактус і Алена».

09.15 Фільм «Свая чужая сястра».

11.00 Весткі.

11.10 «Сам сабе рэжысёр».

12.05 Фільм «Гран-папа».

14.00 Весткі.

14.15 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».

14.45 Фільм «Кропла святла». 2009 г.

15.00 Прэм'ера. «Аншлаг і Кампанія».

19.00 Весткі тыдня.

20.00 Дакumentalny fil'm «Пачай маё сэрца».

22.45 Фільм «Карусель».

00.10 Фільм «Яна вас кахает».

07.35 Мультфільм.

08.00 Сёння.

08.20 «Дзікі свет».

08.45 «Ix норавы».

09.20 «Ямо дома!».

10.00 Сёння. Выніковая праграма.

20.00 «Чыстасардочнае прызначэнне».

20.50 «Цэнтральнае тэлебачанне».

22.05 Прэм'ера. Дэтэктыўны серыял «Дарожныя патруль».

00.00 «Асадліва небяспечны!».

10.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.30 Фільм «Кактус і Алена».

09.15 Фільм «Свая чужая сястра».

11.00 Весткі.

11.10 «Сам сабе рэжысёр».

12.05 Фільм «Гран-папа».

14.00 Весткі.

14.15 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».

14.45 Фільм «Кропла святла». 2009 г.

15.00 Прэм'ера. «Аншлаг і Кампанія».

19.00 Весткі тыдня.

20.00 Дакumentalny fil'm «Пачай маё сэрца».

22.45 Фільм «Карусель».

00.10 Фільм «Яна вас кахает».

10.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.30 Фільм «Кактус і Алена».

09.15 Фільм «Свая чужая сястра».

11.00 Весткі.

11.10 «Сам сабе рэжысёр».

12.05 Фільм «Гран-папа».

14.00 Весткі.

14.15 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».

14.45 Фільм «Кропла святла». 2009 г.

15.00 Прэм'ера. «Аншлаг і Кампанія».

19.00 Весткі тыдня.

20.00 Дакumentalny fil'm «Пачай маё сэрца».

22.45 Фільм «Карусель».

00.10 Фільм «Яна вас кахает».

10.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.30 Фільм «Кактус і Алена».

09.15 Фільм «Свая чужая сястра».

11.00 Весткі.

11.10 «Сам сабе рэжысёр».

12.05 Фільм «Гран-папа».

14.00 Весткі.

14.15 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».

14.45 Фільм «Кропла святла». 2009 г.

15.00 Прэм'ера. «Аншлаг і Кампанія».

19.00 Весткі тыдня.

20.00 Дакumentalny fil'm «Пачай маё сэрца».

22.45 Фільм «Карусель».

00.10 Фільм «Яна вас кахает».

10.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.30 Фільм «Кактус і Алена».

09.15 Фільм «Свая чужая сястра».

11.00 Весткі.

11.10 «Сам сабе рэжысёр».

12.05 Фільм «Гран-папа».

14.00 Весткі.

14.15 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».

14.45 Фільм «Кропла святла». 2009 г.

15.00 Прэм'ера. «Аншлаг і Кампанія».

19.00 Весткі тыдня.

20.00 Дакumentalny fil'm «Пачай маё сэрца».

22.45 Фільм «Карусель».

00.10 Фільм «Яна вас кахает».

10.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.30 Фільм «Кактус і Алена».

09.15 Фільм «Свая чужая сястра».

11.00 Весткі.

11.10 «Сам сабе рэжысёр».

12.05 Фільм «Гран-папа».

14.00 Весткі.

14.15 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».

14.45 Фільм «Кропла святла». 2009 г.

15.00 Прэм'ера. «Аншлаг і Кампанія».

19.00 Весткі тыдня.

20.00 Дакumentalny fil'm «Пачай маё сэрца».

22.45 Фільм «Карусель».

00.10 Фільм «Яна вас кахает».

10.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.30 Фільм «Кактус і Алена».

09.15 Фільм «Свая чужая сястра».

11.00 Весткі.

11.10 «Сам сабе рэжысёр».

12.05 Фільм «Гран-папа».

14.00 Весткі.

14.15 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».

14.45 Фільм «Кропла святла». 2009 г.

15.00 Прэм'ера. «Аншлаг і Кампанія».

19.00 Весткі тыдня.

20.00 Дакumentalny fil'm «Пачай маё сэрца».

22.45 Фільм «Карусель».

00.10 Фільм «Яна вас кахает».

10.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.00 «Звычайнай канцэрт з Эдуардам Эфіравімі».

07.30 Фільм «Кактус і Алена».

09.15 Фільм «Свая чужая сястра».

11.00 Весткі.

11.10 «Сам сабе рэжысёр».

12.05 Фільм «Гран-папа».

14.00 Весткі.

14.15 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».

14.45 Фільм «Кропла святла». 2009 г.

15.00 Прэм'ера. «Аншлаг і Кампанія».

КІНО

ВЯРТАННЕ Ў ТРАНСІЛЬВАНІЮ

Іван БІЧ

Сага «Змярканне» выклікала спрод тынэйджэр ашленую моду на вампірскую тэму. Якія наступствы можа мець «вампіраманія»?

Каб зразумець, якая істэрыя адбываецца вакол тэмы вампіраў, дастатковая паглядзеніе выніку апошняга апітнання MTV. Падлікткі абірапі таго, каго лічачы самым прывабным. У першай піярэцы — чатыры актёры, якія зрабілі сябе імёны ў фільмах пра вампіраў.

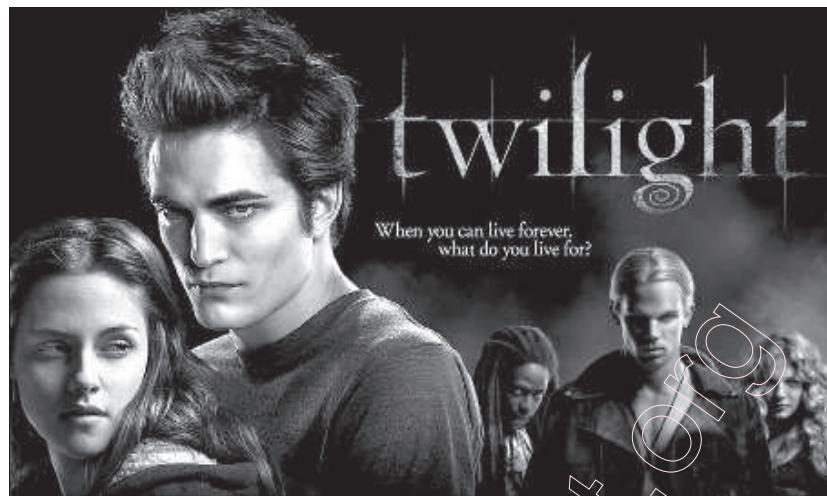
Таксама рэкамендую наведаць інтэрнэт-форумы. Тут разгарнулася сапраўдная вайна паміж прыхільнікамі вампірскай тэматыкі. Іны падзелліся на аматараў Эдварда Калена (фільм «Змярканне») і Дэймана Сальваторэ (серыял «Дэйнікін вампір»). Адзін сайт нават арганізуваў біту паміж фанаткамі, спрабуючы выслепіць, хто пераможа.

Ажытаж вакол напшадкаў Дракулы ўзніг голубымі чынамі дзяякоўчы поспеху «Змярканне».

«Змярканне» (англ. «Twilight») — сэрыя раманаў амерыканскай пісьменніцы Стэфані Маер. Усё 4 часткі сталі бестселерамі і перакладзены на 37 моваў свету. Агульны тираж «змрохнай сэрыі» на сённяшні дзень складае больш за 40 мільёнаў асобнікаў. Пачынаючы з 2008 года сэрыя экранізуецца. На цынерашні дзень вышла трэця частка.

Кожназнікі галіпісаюць, што адбываюцца з галоўнай герайнай — Бэлай Свон, якая закахалася ў вампіра Эдварда. Той, у свою чаргу, вельмі хоча ёя крыва і цэла, аднак упарты стрымлівае свае памненні. Героям даводзіцца шмат чаго пераўхыць перадтрымкі, якія заслючаны ў шлоў. Напрыканцы Бэла ўдалата каманджае вампіра і сама робіцца аматаркай пасмактаў кроў.

Пра мастакі ўзвесьнену стужак кожкую рэзінці. Напэўна, самая папулярная з рускамоўных кіна-аглядальняўкі Лідзія Маслава наступным чынам апісвае свае ўражанні ад адной з серый «Змя-

ркнання»: «Калі ў выпадку з іншай культавай дзіцячай пісьменніцай — Джоан Роулінг і яе Гары Потэрам кінематографісты не шкадавалі сіл і сродкаў, каб усё выглядала хораша, багата і чароўна, та з вампірамі Маер яны хутчай імкнуцца да цынічнага прынцыпу «чым горш, тым лепш», разумеючы, што папулярнасць кніжак у дзяўчыніак-падлікткі забіспечыць добрыя зборы пры любой якасці фільмаў. То, што адбываюцца на экране, выглядае хутчэй як здзек з няпростых перажываній пары, якая то па адных, то па іншых прычынах нікі не можа канчаткова зліцца ў вечным экстазе».

Аднак да той рэзэнзіі маладым людзям, здаецца, ніяма справы. У чым загадка феномену, і як можа карпіна паўплываць на каштоўнасці новага пакаленія?

Каб адказаць на гэту пытанне, патрэбна згадаць, адкуль з'явіліся ў масавай культуры вампіры пра пасачыць эвалюцыю іх вобразу.

Вампіры — праduct фантазіі балканскіх народоў. У іх казахіяны выглядаюць вельмі непрываабнымі. Пісаны пра вампіраў літаратурай падштурхнула крымінальнае даследаваніе экскумаваных падазраваных у вампірыз-

ме Петара Благоевіча і Арнольда Паола ў Сербіі ў часы панавання манархіі Габсбургаў.

Адным з першых мастацкіх твораў на гэту тэму быў кароткі верш німецкага паэта Генрыха Аўгуста Асенфельдэра «Вампір» (1748). Верш меў выразны эратычны падтекст: мужчына, чыё кожанне набожнае дзяўчына адмаўляе, пагражаў наведаць яе сіроты ночы і выпіць ле кроў. Такім чынам ён хацеў давесці, што яго ўроکі лепш, чым хрысціянства ён мачі.

Пасля быў іншыя творы. Перараватам у жанры стаў твор «Вампір» (1819), які напісала сябра лорда Байрана Джон Полідара. Выбрас вампіра лорда Рутвіна быў змаліваны з Байрана. З тых часоў усе вампіры сталі, як правіла, рамантычнымі сексуальнымі арыстакратамі.

Пэўнын рысай вампірскай літаратуры XIX стагоддзя з'явіліся «Вампір Варні» (1847). У гэтым гісторыі мы маем першы прыклад стандартнага сюжету, калі вампір залізіц праз акно да дзяўчыны, якая спіц. Гэты сюжэт набыў такую папулярнасць, што дзяўчата спецыяльна адчыняюць вонкі, каб вампір падарваў ім пацалунак і забраў з сабой з балькаўскага дому.

Цэльнную фігуру вампіра стварыў Бром Стокер ў рамане «Пракула». Ён дадаў да образу вампіра і яго свету вельмі важныя кампаненты — гатычную эстэтыку, вялікую фізічную моц і містыцызм. Таксама вампірызм у Стокера становіцца сродкам пратэсту супраць мадэрнізму, позней элітарнай формай захавання інтымнасці.

У 1980-х гады ў вампірскай літаратуре з'явілася версія пра то, што сваімі здольнасцімі вампіры авабізаны асаблівасцямі сваіх крэвы. Вампіры пачынаюць разгляды ўсіх, хто не якіхобыкі, а як асобыні від жывых істот, якія жывуць побач з людзьмі.

Стэфані Маер зрабіла новы ход. Вампіры ў творах сэрыі «Змярканне» адрозніваюцца ад стандартных уяўленій: ім не прыносяць школы ні часнок, ні святая вада. Сонечнае свяціло толькі прымушае іх скуро свіцица. Акрамя таго, ёсць вампіры звычайні і тыя, якія смокчуць кроў жывёлаў.

Праўда, гэта яшчэ далёка не фінал. Этама вампірска інтэнсіўна развіваецца. Так, у кнізе «Empire V» Плятевіна вампір прадстаўлены сінгтазам чалавечага цела і крэвы, здольнай пазнаваць думкі і перадаваць іх гаспадару.

Вяртаючыся да «Змяркання», большасць культуролагаў лічачы, што сакрэт папулярнасці кнігі і яе экранізацыі і закладзены ў формуле сексуальных адносін герояў. Маладым людзям, асабліва дзяўчаткам, падабаецца, што вампір Эдвард кантратро свае эмоцыі, стрымлівае інстынкты. Гэта стварае атмасферу вечнага «ваканія». У сваю чаргу Бэла ўпартка ідзе да свайго адзінага кахранага, нягледзячы на ўсе перашкоды.

Вялікую ролю адыгрывае стыль Маер з бісконцымі апісаннямі «скур», падобнай да альбастру» і «цецея» як статуі прыгажуноў-мужчын». Душная падантычная эротыка пасля 1700 старонак так і застаецца без развязкі. Усё заканчваеца шлюбам галоўных персанажаў і нараджэннем у Белы дзіці. Аднак інтывімных сцэн наўкі на хізе ніяма. Ёсць толькі рамантыка і кахранне, якое, як выясняюцца, можа заставацца бесцялесным, нават без патрэбы ў найкім фізичным акце.

Менавіта такая сексуальная амаль вікторыянская мараль на фоне падзення нораваў — следства доступу да інтэрнэту — зрабіла фільм культавым. На думку даследчыкаў, галоўная ўстаноўка фільму — эратычнае памяркоўніцтва і своеасаблівая ідэя выбару аднаго партнёра на ўсё жыццё.

Вампіры сталі ахойнікамі падлікткавай маралі? Не факт. Ёсць думка, што поспех сэрыялу забяспечыў занадта нералістычныя адносіны Белы і Эдварда, якія выклікаюць папросту смех. Вось што піша тая ж Маслава: «Насуперак уяўленням, што асноўную частку шматмільённага войска прыхільніц Стэфані Маер складаюць плаксіўныя дзяўчаткі, на першым расійскім сеансе «Змяркання» стаў жыццярадасны смех, які перахадаў у асабліві гамерычны рогат на самых рамантычных момантах «кіданя» галоўнай герайні. Усё трансістычны амаль у пяць разоў менш».

«Політ.ру» (Расія)

ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЕСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Канфлікт з Расіяй можа ўнесці карэктывы на падзстануага кандыдата. Гайдукевіч ужо пачаў крэтыкаваць дзяржні Лукашэнкі з адкрыта працасціх пазіцый і заяўліць, што ў цяперашнім канфлікце вінаваты Мінск і Зрэшты, факт, што з такога кшталту заявілі выступае адкрыта маргінальныя палітыкі, павінен, па меркаванні ўладаў, яшчэ раз пераканана выбарышкай у вечнай мудрасці Аляксандра Рыгоравіча і адначасова пазбавіць магчымасці правадзіц курс на салідарнасць з Расіяй іншых кандыдатаў.

«Політком.ру» (Расія)

Беларуская незалежная прэса прыкладна год з таго часу, як пачаўся дыялог Беларусі з Еўрапаюзам, адчувала кароткую перадышку. Перадышка адзначалася нават не пазітыўнымі крокамі, а адсутнасцю відавочных рэпрэсій. Але як толькі на гарызонце замачыла прэзідэнцкую кампанія, уся так званая «лібералізацыя» адразу ж спынілася. Эксперты адзначаюць,

што такая актыўизация цензуры не ў апошнюю чаргу звязана з пагаршэннем адносін паміж Москвой і Мінскам. Крэмль увесе час крэтыкуе беларускага лідэра, а заходніх сродкі масавай інформацыі прагназуюць для Аляксандра Лукашэнкі пройгравы ў гэты перадвыбарчы кампаніі.

«Дзеркало тиждня» (Украіна)

Пакуль Аляксандар Лукашэнка сышоў у цэнтры — ён не каментуе адносіны ні з Расій, ні з ЕС, ні факты выхаду на экраны краіны-суседкі фільмаў, якія яго кампраметуюць. Аднак час прыняцця рашэнняў няўхільна набліжаецца. Для далейшага ўтрымання пазіцыі незалежнай і гарніральнай дзяржавы, якая нехавотна прыслухоўвацца да парадаў суседзяў, ніяма эканамічных умоў. Надзеі на падтрымку Расіі растаюць з кожнай гадзінай, Еўропа таксама не спяшаецца матрэзіяльна падтрымкі Лукашэнку, патрабуячы дэмакратычных крокоў. Дарэчы, прыезд Хурскайнен быў ініцыятывай

беларускімі парламентарыямі. Нельга выключыць, што грайтраўшы на ўсходнім кірунку, Мінск паспрабуе адыграцца на заходнім.

«Независимая газета» (Расія)

Падаюча дарэчнымі любыя надзеі на «перафарматаванне» ў інтарэсах Москвы беларускага ўладнага поля. Но ўсіх беларускіх апазыцыйных прынцыпалаў супраць Расіі і за цеснае збліжэнне з Захадам. Тая ж *The Guardian* не без падставы цытуе слова брытанскага палітолага Аркадзія Мошэса: «Лукашэнка ўсведамляе, што значная частка насельніцтва і бізнес-эліты яго краіны бачыць свою будучыню ў Еўропе, а Расію лічыць савецкім мінулым. І ён хоча дзярэзагаваць на гэтым настроі, каб захаваць уладу». У такоі сітуацыі дэманстрацыя нейкіх дзіцячых крэйд, вышукванне, што хтосьці калісьці дзесяці або большіх зрабіць, а потым не выканана, выглядзяе ўсім смешна, а наступства могуць мець самыя сур'ёзныя. Беларусь у слуі геаграфічнага становішча мае ўсе аб'ектыўныя магчымасці рэзка

перанакіраваць вектар сваіх інтарэсаў з Усходу на Захад. Уступленне Беларусі ў ЕС выглядае значна меней неверагодным, чым уваходжанне туды Украіны (тым больш, што насельніцтва ў Беларусі амаль у пяць разоў менш).

«Політ.ру» (Расія)

Упершынство з'явіўся час прэзідэнцтва Аляксандра Лукашэнкі Расія і ўсходніх інштывты гатовыя аўтадамацца ў баражы з ім. У апошнія гады Расія наземна крэтыкала працу Бірту падэмакратычных інштывтаў і праваў людзей. Цяпер Крэмль упершынно готовы да супрацоўніцтва з дзяўнім супернікам. Паводле інформацыі з адміністрацыі прэзідэнта Расіі, Сяргей Прыходзька ўжо даў рапорту ўраду. Аднак перамоўы з БДПЧ аб сумесным маніторынгу прэзідэнцкіх выбараў у Беларусь.

«Рускі Newsweek» (Расія)

ЗАМЕЖЖА

28

▼ МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

ІНДАНЕЗІЯ.

ПАПУАСЫ
ПАТРАБОЮЦЬ
НЕЗАЛЕЖНАСЦІ

4–5 жніўня на вос-
траве Вануату
адбываў Форум астравоў

Ціхага акіяна (PIF) — рэгі-
нальны міжурядавай ар-
ганізацыі. Гэту падзею вельмі чакалі папуаскія нацыяналісты, якія змагаюцца за дзяржаўную незалежнасць заходняй часткі востраву Новая Гінея, што з 1960-х гадоў належыць Інданезіі. Апошнім часам папуасы актыўізіваліся. У сталіцы правінцыі прайшло некалькі маніфестацый, удзельнікі якіх дамагаліся правядзення реферэндума за незалежнасць. У кампаніі важнае (а магчыма, і галоўнае месца) адводзілася згаданаму Форуму астравоў Ціхага акіяна. Планах Нацияналінай канвенцыі за Вызваленне (арганізатар акіяй), удзельнікі PIF павінны былі прынесьці разлажоўку ў падтрымку незалежнасці Заходняй Папуа, што, у сваю чаргу, прымусіла б Джакарту пайсіць на саступкі папуаскай апазіцыі. Аднак PIF патрабаванні Канвенцыі прайгнараваў. Улады Вануату (арганізатара форума) заяўлі, што папуаскае пытанне павінна быць больш дакладна вывучана перад тым, як уключыць яго ў праграму мерапрыемстваў такога ўзроўню. Абуранны здрадай папуасы ў адказ абвісці адміністрацыі Інданезіі «статальнай ініцыяфаду». Што гэта значыць, мала хто пакуль разумее. У любым выпадку, папуаскае пытанне заставацца і далей галоўным болем для Джакарты. У пачатку жніўня 50 сіброў кангрэсу ЗША перадалі Бараку Абаму ліст з патрабаваннем узяць пад асабісты кантроль сітуацыю з правамі чалавека ў Гінеї.

На матэрыялах **«Green Left Review»** (Аўстралія)

УКРАЇНА. ФІЛЬМЫ ПА-РУСКУ НЕ ПАТРЭБНЫЯ

Украінскія прэсы канстатуе дзіўную рэч. Прайшоў месяц пасля таго, як Кабінэт дазволіў дубляваць замежнавыя фільмы на рускую мову, аднак ніводны (!) фільм з рускім перакладам не выйшаў у пракат. Як і раней, мясцовыя студыі перакладаюць замежнавыя фільмы на украінскую мову. Гэта прытым, што патрабаванне рускага дубляжу, які ў свой час забаронілі «аранжавыя», было адным з выбарчых канкоў Партыі рэгіёніў. На думку аматараў рускага перакладу, усё ўпіраецца ў пункт новага заканарадаўства, які патрабуе, каб дубляж быў зроблены толькі ва Украіне. Вялікім кампаніям быццам ніяма сэнса рабіць два пераклады на рускую мову — адзін для Расіі, а другі — для Украіны. Прыхільнікі украінскага дубляжу наадварот лічаць, што адсутніце рускага перакладу на рынуку ўсё паказычы таго, што ён не патрабуе. На іх думку, па пару гадоў існаваніе закона аб абавязковым дубляжы фільмаў на украінскую мову мясцовы дубляж змог стаць на ногі. Магчыма і трэцяя версія — кампроміс. Публіка сапраўды больш не цураеца ўкраінскі назоў карпін у кінатэатрах, аднак капілі меркаваць па шапках гандляроў відэрпруджнікаў, дыскі аматараў набываюць выключна на рускай мове. У любым выпадку, запланаваны на восень новы закон аб мовах шмат што зменіць у цяперашнім сітуацыі.

На матэрыялах украінскай прэсы

УЗБЕКІСТАН. У РАДЫКАЛЬНАЙ АПАЗІЦЫ

НОВЫ ЛІДЭР

Новы лідэрам ісламскай радыкальнай апазіцыі стаў Усман Дзіл. Ён узначаліў Исламскі рух Узбекістана, папярднікія лідэра якога Тахіра Юлдашава год таму забілі ў Афганістане амерыканцы (сябры руху дапамагалі сваім саюзікам-талібам). Амаль год рух адмаўляўся прызнаць факт смерці сваіго праўадыра. Гэта глумачкініцтва, якое склалася на той час у рэне баёў з амерыканцамі. Так ці інакш, з абраним новага лідэра ў гісторыі Исламскага руху пачынаецца новы этап. Рух — самая вялікая арганізаваная пагроза для рэжыму Карымава. Групоўка ўзімку ў 2005 годзе на базе шэрагу забароненых партый. Акрамя таго, Исламскі рух месьціў штабы ў Афганістане і Пакістане і, адпаведна, — гроши. Пакуль, праўда, не зразумела: застасацца галоўным прыярытэтам для Исламскага руху афганскі фронт, ці асноўная дзеянісць будзе зараз бліжэй да радзімы? У любым выпадку, усім першым пасланні новы галоўны тэарэтык Узбекістана шмат месца прысвяціў нідайную падзею ў Ошы. Па яго словам, там мела месца трагедыя, якую «арганізаваў урад няверных».

На матэрыялах узбекскай прэсы

► ГЕАПАЛІТЫКА

«ХРОСНЫ БАЦЬКА» КРОЧЫЦЬ ПА СНД

Алег НОВІКАЎ

Прапагандысцкая кампанія
Крамля супраць Мінску стала
тэмай унутранай палітыкі
не толькі ў сініякай, аднак
таксама ў іншых дзяржавах
СНД.

Расія. Падарунак для апазіцыі

Як не дзіўна, але медыя-атаку на афіцыйны Мінск спрабуе актыўна выкарыстоць у сваіх мэтах расійскай апазіцыі. Прычым як левая, так і правая.

З’яўленае на экранах трох запар серыі «Хросны бацька» і рост цікаўсці да Беларусі падштурхнуло камуністу Зюганава рэкламаваць беларускі рэжым як прыклад ідэальна грамадскага ладу. Пры гэтым абавязкова гэлдаеца той факт, што беларускі пажарныя прыйшли на дапамогу расійскім калегам, а не наадварот.

Спрабуюць стрыгчы купоны на «Хросным бацьку» і лібералы. Стужка стала для іх доказам прадажнасці сучасных расійскіх СМІ. «Фільм, які «выкryвае» рэжым Лукашэнка, варта паставіць у адзін шэраг з такім опусамі крамлёўскай прапаганды, як фальшыўкі пра «шпіенскі камень» ці прымытыйна дакосы на апазіцыянеру, што быццам абліваюць сябе кетчупам, а пасля іх падаюць пад колы міліцыйскіх браневікоў». Адноўка варудна і гідка. Той факт, што спадар Лукашэнка ў пэўнай ступені «заслужыў» падобны фільм, а апазіцыянеры і праваабаронцы — не, не мае ў дадзеном выпадку ніякага значэння», — сцвярджае сцяжка «Кастарапуру».

Яшчэ адзін выпад супраць Крамля звязаны з тым, што Лукашэнка, якога маюць на фільме самымі чорнымі фарбамі, доўгі час быў саюзікам Москвы. Хіба гэта не відавочная праява палітычнай блізураўкі падобны фільм, а апазіцыянеры і праваабаронцы — не, не мае ў дадзеном выпадку ніякага значэння», — сцвярджае сцяжка «Кастарапуру».

Крамль будзе траба, пра Украінскую лідэру Віктара Януковіча

хто не згодны з гэтай карушчынай сістэмай, пагражае турма. Ты не павершы! Аказаеца, праваахоўныя органы могуць пасадзіць злога падтрымліўніка, чыльней ім спадаўка. Ты не павершы! У нацыяналінага лідара з галавой не ўсё ладна! Пасля гэтага сеансу нябачанай адвагі Генпрокуратура не пачала праўца кіраўніцтва НТВ на предмет крадзяжу радыёўхвалі, і спадар Кулісіцкай (гендырэктар каналу) не адправіўся ў Лефортава без гальштука і шнуркоў. Як вы разумееце, сюжэт быў прысвечаны не намашу, а беларускам хроснаму бацьку — Аляксандру Рыгоравічу Лукашэнку.

Супраць сцыркіў купоны на «Хросным бацьку» і лібералы. Стужка стала для іх доказам прадажнасці сучасных расійскіх СМІ. «Фільм, які «выкryвае» рэжым Лукашэнка, варта паставіць у адзін шэраг з такім опусамі крамлёўскай пропаганды, як фальшыўкі пра «шпіенскі камень» ці прымытыйна дакосы на апазіцыянеру, што быццам абліваюць сябе кетчупам, а пасля іх падаюць пад колы міліцыйскіх браневікоў». Адноўка варудна і гідка. Той факт, што спадар Лукашэнка ў пэўнай ступені «заслужыў» падобны фільм, а апазіцыянеры і праваабаронцы — не, не мае ў дадзеном выпадку ніякага значэння», — сцяжка «Кастарапуру».

Больш сур'ёзныя СМІ лічачь, што крамлёўская інфармацыйная вайна супраць презідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі — гэта паказальная расправа, адрасаваная тым, хто може асемецца ўстаць на шылку бізнес-інтэрэсіў расійскіх алігархаў.

«Калі будзе траба, пра Украінскую лідэру Віктара Януковіча

«Рускій журнал» адзначае: «Адно застасацца загадкай. А з кім, уласна, какучы, расійскія палітыкі збраліся ствараць адзінную дзіржаву? Чый рэжым штогод субсидзіраваць, выкідаючы дзесяткі мільярдаў долараў? Восі з гэтым цынікам, гатовымі прадаць у любы момант? Усе гэтыя гіганцікія гроши марнаваліся на падтрыманне ілюзіі, што ў Расіі ёсьць якія-ніякія, а ўсё ж саюзікі. Гэта значыць, мы карміті яго не тыму, што ён робіць (ці аблічае зрады) штосьці для нас важнае. Яго карміті, каб ён напроты быў».

Той жа «Рускій журнал» убачыў у беларускіх рэаліях дакладную копію расійскіх: «Канал НТВ паказаў выкіравальны фільм пра нацыяналінага лідара і яго сваякоў. Аказаўся, што яго набліжаныя кантрольююць вялікую частку эканомікі краіны. А тым,

шмат каго, сведчыць пра прамаскоўскую прыроду назарбаўскай адміністрацыі.

На інтэрнэт-форуме казахскай службы «Радыё Свабода» можна прачытаць такія перлы: «Малайчына. Бацька! Так трывае, хопіць скакаць пад маскоўскую дудку! Беларускі народ не дасць зняць сваёго лідэра».

Арганізація казахскай апазіцыі, міжтым, у шоку. У іх вілікай рэёнасці да беларускіх калегаў. Адно з вядучых казахскіх выданняў **«Республіка»** канстатуе: «У той час, як Бацька Лукашэнка літаральна «плывае» ў струменях выкіраваў расійскага тэлемачаніння, іншыя презідэнты «братэрскіх дзяржжаў», напрыклад, казахстанскі «лідэр нацый», атрымліваючы зусім іншыя ацэнкі ў выглядзе юбілейных дакументальных фільмаў пра іхнія вялікія заслугі. Узнікае пытанне: а якя розніца? Па сутнасці рэжымы ў Казахстане і Беларусі маюць чым адрозніваюцца адзін ад аднаго. Дарэчы, незалежнасць Абхазіі і Паўднёвой Асіе не прызнаў не толькі Лукашэнка (з чым і звязана ўзбраеніца кацінскіх дзяржжаў), напрыклад, казахстанскі «лідэр нацый», атрымліваючы зусім іншыя ацэнкі ў выглядзе юбілейных дакументальных фільмаў».

У пошуках адказу на гэта пытанне казахскія дэмакраты прызываюць, што, па-першым, «Казахстан успрымаеца ў якасці краіны, якая абсалютна блізкая да Крамля». Па-другое, у адрозненні ад Лукашэнкі, Назарбаев, на думку аналітыкаў, даў згоду пайсці на пенсію пасля заканчэння гэтай кадэнцыі. Нарэшце, крытыка Назарбаева з пазіцыі таго, што ён не паслядоўны дэмакрат, у Казахстане не спрацуе».

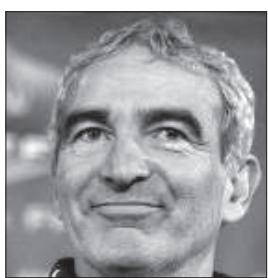
«Казахстан — не Беларусь, якая знаходзіцца на мяжы цалкам дэмакратычных Польшчы і Чехіі і на палову дэмакратычных Расіі і Украіны. І таму ніхто не чакае ад Казахстана нейкіх адмысловых штада дэмакраты. Усё разумеюць: было добра, калі бы быў пераглядзены закон пра партыі, пра СМІ, але ніхто ў гэта, па вілікім рахунку, не верыць. А таму нічога і не чакае. Калі з асобнымі людзмі не могуць вырашыць пытанні — пра глаўнай агульнарэспубліканскі пытанні ніхто і не зікаеца», — піша **«Республіка»**.

ДЕБАТЫ

ЭМІГРАНТАМ НЕЛЬГА ГУЛЯЦЬ У ФУТБОЛ

Алег НОВІКАЎ

У Францыі працягваюца дэбаты наконт прычынай правалу футбольнай зборнай краіны на чэмпіянаце свету ў Паўднёва-Афрыканскай Рэспубліцы (ПАР). На думку некаторых аналітыкаў, ва ўсім вінаватая цяперашняя мадэль дзяржаўнага ладу.

Главны тренер саборнай Францыі Раймон Доменек

Такога спартыўнага Францыя яшчэ не бачыла. На гульню Францыі I ПАР (этага быў апошні матч групавога турніру) французскія балельшчыкі маршыравалі з сімволікай «Bafanas» (мінушка каманды ПАР). У французскім сектары стадыёну можна было пабачыць ірландскія трыкалоры (Францыя трапіла ў фінал Кубка свету дзякуючы голу, які французскі спартсмен забіў у вароты кельтаў, прычым рукой). Такой была рэакцыя фанатаў Францыі на выступ бытых улюблёнцаў.

Нагадаем, што ў Паўднёвой Афрыцы віцэ-чэмпіёны свету не здолелі не толькі выйсці ў наступны раунд, але і забіць хамія б адзін гол. Яны сталі агульным аб'ектам для кінай дзякуючы ўнутраным скандалам. Усё началася з таго, што форвард Нікаля Аньелька паслаў трансера ў вядомасе месца. Кіраўнік жа зборнай загадаў яму пакаваць чамаданы і пакінуць зборную. Аднак падавіць бунт не удалося. Напярэдадні вырашальнага матчу з ПАР у знак салідарнасці з Анэлька палова каманды байкатаў трэніроўку. Навіны з лагеру французаў выклікалі здзеялківія каментары міжнароднай прэсы. Падчас чэмпіянату нават узім тэрмін «французская ганьба».

Наступствы правалу не абмежаваліся апісанымі вышэй пратэстамі і дэмаршамі прадстаўнікоў лагеру балельшчыкі. Справу ўзяў пад асабісты кантроль прэзідэнт Нікаля Сарказі.

не парушаць аўтаномію сваёй французскай секты. З'явіцца нават спекуляцыі наконт таго, што Францыя пойдзе шляхам Нігерый, дзе рэакцыяў уладаў на паразу зборнай у ПАР стала ідзею распуску нацыянальнай федэрацыі (у апошні момант, прауда, ад яе адмовіліся з-за ціску той же FIFA).

Тым часам тэма футболу прышла ў вялікую палітыку. Усе вядучыя палітычныя і інтэлектуальныя сілы краіны аказаліся ўпітнены ў палеміку наконт прычын скандала на канфузу ў Афрыцы. Дэбаты спраўакаваў працанаваны правымі інтэлектуаламі тэзіс пра то, што сапраўдны падставай правалу «bleurs» (папулярная ў народзе назва французскай зборнай) стаў дэкадан французскай нацыі, а то, у сувязі з яе, — следства канфузу мадэлі мультыкультурнай рэспублікі.

Прыхільнікі такой канцепцыі звязаюць зборную ў 13 (23) не з'яўляюцца этнічнымі французаў. Яны — напісадкі эмігрантаў з былых калоній Францыі (Карыбы, Афрыка, Магрыб). Напоўні, іх у камандзе было бы яшчэ больш, калі ў FIFА не дазволіла французским футбалістам алжырскага і марокканскага паходжання гуляць за зборную краін сваіх бащоў.

Акрамя колеру скury большасць французскіх футбалістў яднае аднолькавая формула інтэграцыі ў сусьвет. Усе 13 спартсменаў выраслі ў бедных прыгарадах буйных горадоў, дзе пануе агресіўная крымінальная субкультура з прысмакам ісламу.

Адпаведна, на думку правых інтэлектуалаў, большасць са спартсменамі не мае ідэнтыфікацыі з Францыяй. Галоўны інтэлектуал лагеру правых філософ Ален Фінкелькрайт піша пра то, што нацыянальная зборная ператвара-

Справу ўзяў пад асабісты кантроль прэзідэнт Нікаля Сарказі. Гарант патрабаваў ад спартыўных чыноўнікаў, каб «весень 2010 года стала часам аднаўлення французскага футболу»

рылася ў гербary «крымінальных элементаў», якіх «к'ывіць» па маральных законах мафіі». «Гэта зборная не прадстаўляе Францыі, а з'яўляецца лютээркам кланавасці, этнічнага расколу, класавай ніянвасці», — адзначае філософ.

У якасці прыкладу ахвотна ўзгаддаюць прыгоды футbalista зборнай Францыі Рыбэры. Увесну ён быў арыштаваны паліцыйскай за сексуальныя контакты з непаўнагодавай прастыутуткай.

Валікі разознаніе таксама набылі сведчанні былога гульца зборнай Яна Гаркуфа, які, дарочы, паходзіць з сям'і брэтонскіх пісменнікаў. Ён кажа пра то, што зборная расколатая на фракцыю «мафіёзі з прыгарадаў» і іншых. Прычым першыя ўвесе час не даюць другім праходу.

Лідэры правых партый кісталі на Марыны Ле Пэн з нацыяналь-

нага Фронту бачаць тут праяву крэзісу мадэлі мультыкультурнай рэспублікі, патрабуючы ўніфікацыі культурных практик (у тым ліку рэлігійных) на аснове французскай нацыянальнай традыцыі.

Ёсць шмат не згодных з такой пазіцыяй. Аланенты Фінкелькрайта і Ле Пэн перш за ўсё звязаюць зборную на канфунктурны характар з'яўляючых правых. Звычайна інікай цікаўасць да футболу і да сітуаціі ў зборнай яны не пражылі. Больш таго, той жа Нациянальны Фронт перыядычна заклікаў падтрымліваць зборных іншых краін, напрыклад, Германію або Італію, у складзе якіх няма амаль ніякай «каляровых» футбалісташ. А Марыны Ле Пэн напярэдадні турніру ў ПАР пават прызналася, што не разуме правільнай гульні ў футбол.

Звязтаючы зборную на тое, што вітгарнама культура і лексіка спартсменаў блізкая і першым асбомнам дзяржавы. Сам Сарказі ў дэбатах з апанентамі любіць ужываць выраз: «Mauchy, iddyet!»

Аднак галоўным аргументам праціўнікаў тэзісу пра канфузіс футболу як складавую частку дэкадану нацыі з'яўляеца экскурс у нядзяўную гісторыю. У 1998 годзе, калі Зідан і яго каманда выхадзілі з прыгарадаў узялі Кубак свету, усе Францыя толькі і казала пра феномен дзіцячай эмігрантаў. Сам Зідан стаў куміром французаў.

Магчыма, вітгарні палемікі вакол футболу неяк звязаная з грамадскай атмасферай. Пачынаючы з 2008 года эканоміка краіны знаходзіцца ў крэзісе. З-за серыі карупцыйных скандалаў пайшоў на дно і рэйтинг ураду Сарказі. Спорут пра такія сітуацыі з'яўляеца сродкам пераключэння ўвагі ад штодзённых проблемаў. Таму катастрофа «bleurs» у ПАР была ўспрыніта гэтак эмачыянальна з прысмакам ісламу.

ВАКАЦЫ

РЫМСКАЯ ВАНДРОЎКА

Аляксей Хадыка

Рым — вечны горад на сямі пагорках, сталіца старажытнай імперыі і сучаснай Італіі, з Ватыканам, рэзідэнцыяй Папаў, зямных намеснікі і кіраўнікі буйнейшай хрысціянскай царквы, — вабіць безліч турыстаў і не меншую колькасць паломнікаў.

Заснаваны ў 753 годзе да нараджэння Хрыстова, Рым не праста перапоўнены помнікамі культуры амаль трох тысячагодзінні, ён — сапраўдны горад-музей. Пабачыць альтынныя трумфальныя аркі і калоны, найвялікшы амфітэатр старажытнасці Калізей, гарадскія форумы і Капітолій, сабор св. Пятра з велічай каланадай Берніні і Ватыканскія музеі — мага кожнага, како вабіць венцер вандраванняй. Блukaючы па звязкавых маршрутах, ці можна наш суйчыннік вылучыць у Рыме мясціны, якія звязваюць Вечны горад з яго далёкай радзімай? Можа: такіх кропак нямала.

Пад купалам Вечнасці

Багата хто з наведальнінкаў Рыму пачынае сваё знаёмыства з горадам з візгу да сабора св. Пятра. Манументальны храм паўстаў непадалёк ад месца, дзе пры Нероне быў распнуты на крыжы сам апостол, і замяніў прыгожую царкву, пабудаваную яшчэ імператарам-хрысціянінам Канстанцінам. Ён — вынік працы некалькіх пакаленняў архітэктараў, якія пачалася пры папе Юлію II у першыя дзесяцігодзінне XVI стагодзін па праекце Брамантэ: для будынка быў абраны план грэцкага крижка, увенчанага купалам.

Будаўніцтва доўжылася 176 гадоў, да яго далаўчалі Рафаэль і Сангал; Мікланджэла распрацаў вельчы, які сама неба, купал. Нарэшце, Ларонца Берніні ў сярэдзіне XVII стагодзін завяршыў ансамбль, дадаўшы каланаду, якая быццам бы двумя рукамі

Палац Радзівілаў

абдымае плошчу перад фасадам храма, прыцягваючы да брамы веры шырокі свет людзей.

Мала хто ў Беларусі ведае, што распрацаўнены Брамантэ і Мікланджэла план святыні, дзе падкупальны квадрат з чатырох бакоў абкружалі роўныя па дыжыні прасторы, быў выкарыстаны ў Палацку. Яго ўзяті за ўзор пры аднаўленні ў 1610-я гады зруйнаванай Іванам Жахлівым палаццаў св. Сафіі, каб падкрэсліць яе першасці і вельч у беларускай царкве, роўную вельчи сабора Пятра.

План даставілі з Рыму агенты Ясафата Кунцэвіча, палацкага уніяцкага архібіскупа, і таму дагэтуль, нягледзячы на пазнейшыя кардынальнайшыя перабудовы, у храме Сафіі з трох бакоў можна назіраць адноўлковыя падкруглыя завяршэнні бакавых і алтар-

най частак. Як у саборы Пятра. Напрубы, неўпіадкова і мношы ветры светлюць людзей.

Мала хто ў Беларусі ведае, што распрацаўнены Брамантэ і Мікланджэла план святыні, дзе падкупальны квадрат з чатырох бакоў абкружалі роўныя па дыжыні прасторы, быў выкарыстаны ў Палацку. Яго ўзяті за ўзор пры аднаўленні ў 1610-я гады зруйнаванай Іванам Жахлівым палаццаў св. Сафіі, каб падкрэсліць яе першасці і вельч у беларускай царкве, роўную вельчи сабора Пятра.

Але ў вельчым, які сусвет,

саборы св. Пятра беларусу варты спыніцца яшчэ перад адным помніком. Выдатнае надмагілле, скончанае італьянскім скульптурным П'едра Брачча ў 1745 годзе, ці не самая прыгожая ў інтэр'еры храма скульптурная група пасля «Геты» Мікланджэла, таксама нагадае наведніку пра былую Рэч Паспалітую. Гэта помнік Марыі Клеменціні Сабескай (1701—1735), унучкі караля Яна III, жонкі прэтэндэнта на англійскі трон Якуба Сцюарта. Ён месціцца ў левым бакавым нефе паміж першай і другой капліцамі над дзвірьмам, што вядуць да сходаў на дах сабора.

Ля вытоку барока

Пакінуўшы Ватыкан і перайшоўшы Тыбр, у цэнтральнай частцы горада непадалёк ад форумаў вандрунікэн дэндзе яшчэ некалькі памятных беларускіх мясцін, звязаных з помнікамі мастацтва сусветнага класу. З вечным горадам нашых працдаў

злучала захапленне яго культурай і мастацтвам, хрысціянская вера і — смерць. Часам усе факты злучаліся разам. Аточаны некалькімі стагоддзізмі ташмалікімі балотамі, Рым цярпей ад эпідэмій малярый, сапраўднай пошасці горада. Навучаючыся ў Італіі, ад яе памёр св. Станіслаў Костка.

Не перажыў моцнай эпідэміі, якая шалела ў Рыме ў юбілейным 1600 годзе, і першы выхадец з ВКЛ на пасаде кракаўскага біскупа Юры Радзівіл. Шыкоўны партрэт гэтага магната, брата Мікалая Хрыстафора Радзівіла «Сіроткі», знаходзіцца ў Мастацкім музеі ў Мінску. Сам ж кардинал спачыў у горадзе, дзе ў юнацтве вывучаў філософию і тэалогію, а апошні прытулак знайшоў у храме, які лічыцца першым узорным архітэктурным помнікам барока — Іль Джэзу на рагу віа дэль Плебісіціта (сядзібнае шляху ад Пантоніона да Капітолія).

Наўрад піціліўшы турыст, як і сур’ёзны паломнік, праміне гэтыя величны храм, першую рымскую святыню єзуітаў — і дзеля яе выдатнага аблічча, і дзеля імёнаў майстроў, што ён стваралі. Першапачатковыя накіды праекта каркетава Мікланджэла, але пачатак будовы паклаў архітэктар кардинала Александар Фарнезэ — Якопа Віньёла. А знакаміты фасад, які архітэкторы стылю барока пачалі трактаваць як прыгожую дэкарацыю перад храмам, пачаў узводзіцца ў 1571 годзе праслаўленым Д'Акакама дэла Порта.

З нясвіжскімі Радзівіламі будынок лічыцца і тое, што сярод яго архітэктараў значыцца Ян Марыя Бернардоні, запрошаны затым Радзівілом «Сіроткам» пры падрымоўцы єзуітаў для будоўніцтва новай раскошнай катэджы ў Нясвіжы і новага мураванага замку. Пліту кардинала Юрыя Радзівіла, упрыгожаную фамільнымі гербамі наведальніні Іль Джэзу — храма сціца Ісуса, знойдзе ў правым трансепце непадалёк ад уваходу ў аднайменную капліцу.

Свято Жыровіч у Рыме

Беларуская прысутнасць у Рыме на пляці Мадонна дэ Монти 3 (piazza Madonna dei Monti, ідуць ад Іль Джэзу паўз рымскіх форумы да метро Савоу, да якога вядзе віа Леоніна) пачынаецца пазней — у 1641 годзе. Тады размешчаная па гэтым адрадзе царква святых Сергія і Вакха, збудаваная яшчэ ў IX стагодзіні, была перададзена папам Урбанам VIII айцам грэка-каталікам, базыльянам літоўскай правінцыі. Пры царкве паўстаў манастыр і калегіум.

З прычыны катастрофы беларускай уніяцкай царквы пад расійскай акупацией ў XIX стагоддзі, а таксама большай актыўнасці вернікаў-украінцаў у XX стагоддзі, з 1969 года храм перайшоў украінскім грэка-каталікам. Прапаславіў царкву цудатворны абрас шанаванай ва ўсіх хрысціянскіх канфесіях беларускім Божкай Маці Жыровіцкай, выяву якога загадкавым чынам з'явілася з-пад тынку ў калідоры цляштара ў 1718 годзе.

Экстэр манастыра Гнаці Кульчицкі ў выдаўленай ім у 1732

годзе ў Рыме книзе «Il diaspro prodigioso di tre colori...» даў апісанне цудобнай гісторыі абраса, выказаўшы меркаванне, што яго не сцяне намаляваў япч ў XVII стагоддзі нехта з манахаў з ВКЛ, хто жадаў прадставіць Рыму гонар Жыровіцкага цляштара ў жывапіснай роліцы. Кульчицкі падрабязна паведаміў пра цуды шанаванай іконой і яе копіі, што было часова затынкаваная, а потым раскрылася, пра рэстаўрацію і зняцце выявы са сціны ў 1730 годзе, калі яна была перенесена ў галоўны алтар храма Сергія і Вакха, дзе яна і зараз сустракае паломнікаў і турыстаў.

Рэстаўраваў твор італьянскі мастак Ларонца Граміча да Кава, вучань больш вядомага мастера Вентуры Ламберці. Аднаўленчыя працы падтрымлівалі ўрачыстая каранацыя з блаславеніем Папы Бенедыкта XIII 19 кастрычніка 1730 года арыгінальнага абраска Божкай Маці ў Жыровічах — іконкі-рэльефа, камеі з яшмавага каменю, правобразы рымскага жывапіснага паўтору. Дарэчы, жыровіцкі рэльеф быў каранаўны першым сядром сціх усіх уніяцкіх святыняў ВКЛ і Украіны: так сучаснікі адзначалі яго навіялікшую славу.

Даследчы гісторыі абраса Юры Піскун дапускае, што ў 1730 годзе ў Рыме Ларонца Граміча да Кава не толькі аднаўіў роліку на тынку, якая засталася ў вечным горадзе, але і выканала дзве копіі на палатне. Пра стварэнне копіі піша Кульчицкі, адна з іх у тым жа годзе да ўрачыстасці каранацыі была даслана ў Жыровічы, звязаўшы апостальскую сталіцу і Беларусь падвойнай сувяззю. Верагодней за ёсць, што рымская копія Граміча да Кавы з твору ў царкве Сергія і Вакха знаходзіцца зараз у архікуні шматлікіх вітуў на галоўным алтары касцёла св. Андрэя ў Слоніме ў 10 кіламетрах ад Жыровіч. Яе вірнулі туды прыхаджане пасля нядайні ростаўрапы храма, напалаву зруйнаванага ў савецкія часы.

Мастацтва звязала Рым і Беларусь падвойнымі коламі, і айчынны вернік не пачуеца ў цэнтры Рыму сёня самотным. У той жа царкве Сергія і Вакха варты спыніцца ля надмагілнай пілы яшчэ аднаго слыннага беларуса, кіеўскага біскупа (у 1637—1640 гадах) Рафала (у свецкім нараджэнні Мікалай) Корсака, сына палацкага харунжага Шымана. Менавіта ягоным намаганнямі па даручэнні і пры падтрымцы Жыгімонта III у сярэдзіне 1620-х і пачатку 1630-х гадоў выпрашалася пытанне перадачы цляштара і царквы нашым суйчыннікам-базыльянам.

Нацыянальны мемарыял

Каб наведаць касцёл св. Станіслава на віа далле Боттэгэ Аскурса (Via delle Botteghe Oscure), трэба амаль вірнучыся да папярэдніх кропкі маршрута, да Іль Джэзу, па вуліцы, якая наўпраст кіруе ад piazza Venezia. Храм лічыцца з большага польскім нацыянальным мемарыялам у Вечным гораде.

Царква Іль Джэзу ў Рыме

зе, пра што сведчыць прымасаваная на фасадзе сучасная таблічка з выявай польскага герба.

Перабудова старога храма Збавіцеля ХІІІ стагодзія пад новы касцёл св. Станіслава і польскі паstryрскі цэнтр началася па просьбе кардынала Станіслава Хозя, а завяршылася асвячненiem храма 13 кастрычніка 1591 года беларускім (у сучасным сэнсе слова) кардыналам Юрыем Радзівілом. У 1774–1777 гадах храм рэстаўраўся ахвяраваннямі нашага апошняга вялікага князя Станіслава Аўгуста; пасля падзілістай 1830–1831 гадоў кіраванне цэнтрам удалося перахапіць Расіі, але юрдычны нон-сенс быў спынены ў 1929 годзе.

Паломнік, які між іншым можа папытатца ў цэнтры пра начел, убачыць у касцёле багата памятак, звязаных з беларускай гісторыяй. Сядзіба — усталіваная ў 1648 годзе пліта перадастатнім спадчыніцамі Хыгімонта Старога і Бони. Ганны Ягелонкі (1523–1596), жонкі Стэфана Баготкі

рага, якая двойчы ахвяравала на касцёл значныя фундушы, змешчаныя на левай сіяніе прасбітэрыя. Злева ад увахода ў падлозе месціца пліты памерлагага ў 18 гадоў Пітры Нарбута (1633), «літгунуса», які, падобна шматлікім беларускім магнацкім дзесям, атрымліваў у Рыме адукцыю. Па левым баку ад увахода пад музычнымі хорамі — эпітафія з пагруднымі бностамі Еўстахія Адама Слуцкі (1615–1639), мінскага кашталяна і ваяводы, рэчышкага, лоеўскага, мазырскага і гомельскага старасты, маршалка літоўскага трывунала.

Слушка вельмі маладым атрымаў месца прыдворнага Уладзіслава IV, а сярод хрысціянскіх учынікаў вызначыўся фундацыямі касцёла ў Волчыне, дамініканскіх храмаў у Стоўпцах і Рэчыцы. У час побыту ў Рыме быў свецкім правізарам касцёла св. Станіслава. Тут жа ў падлозе — яго надмагільная пліта. Помнік у стылі рэпрэзентатыўнага спелага барока, які належыць да

найлепшых скульптурных манументаў, звязаных з беларусамі ў Рыме, выкананы, відаць, мясцовымі скульптарамі, імя якога пакуль не вядома.

Касцёл св. Станіслава ўвогуле перапоўнены мемарыяльнай беларусістыйкай. Тут знаходзіцца пліта Казіміра Самуила Гледавіцкага (1629–1697) з Гародні, каноніка віленскай капітулы і каралеўскага сакратара, эпітафія з рэльефам Казіміра Скірунта (1861–1931), каноніка віленскай капітулы, які працаўнік кананічнага роду амбасадара Польшчы ў Рыме, эпітафія Адама Стэфана Сапегі (1867–1951), кракаўскага біскупа і кардынала.

Апроч беларускіх — багата польскіх і украінскіх прозвішчаў, табліца ў паміж забітых у СССР афіцэрэй міжваеннага Войска польскага, ахвяр Катыні і памятная пліта генерала Уладзіслава Андэрса, кіраўніка II корпусу Польскай арміі на Заходзе падчас другой светскай вайны. Расчытваючы стары надпіс, беларускі вандроўнік, неабыкавы да мінушынны сланай Рэчы Паспалітай, лёгка правядзе ў храме дойгті гадзіны, хаваючы ў прыщемках ад сплюкнага паўднёвага сонца.

Па свецкіх адрасах

Чыгач, магчыма, запытываецца, а дзе магчыма ўбачыць у Рыме не-царкоўную беларускую памятку. Тады варты наўправаца на пьяцца да Спанья — плошчу Іспаніі, у ваколіцах якой лобій адпачывальня у кавярнях і ставіць свае мальберты дзеся вулічных замалёвак усе мастакі, што ехалі ў XVIII–XX стагодзізнях удаваканальваць сваё майстэрства ў вечны горад. У тым ліку і беларусы — Януарый Сухадольскі, Юльян Карчэўскі,

П'едра Брачка. Помнік Марыі Клеменціні Сабескай

Канціў Русецкі, Тадэвуш Гарэцкі, Міхал Андрыёў і іншыя.

А ў мінульым годзе ў прэсе ўспыхла інформацыя пра былы палац Радзівілаў на віа Банкампані, 22 (via Boncompagni), размешчаны ў 10 хвілінах ходу ад п'языца Ропублікі і чыгуначнай станцыі Тэрміні. Чатырохпавярховы, даволі скілы ў архітэктурным дэкоры будынак, у якім зараз месціцца ліцэй, вытрыманы ў строгіх формах неакласічнага стылю сіродзіны XIX стагоддзя.

Радзівілы мусілі прадаць палац у 1930-х гадах з-за вялікіх коштў утрымання. Але, па ўспамінах старэйшай спадчынінцы роду князіні Эльжбеты, будынак

адыграў у гісторыі фаміліі важную ролю. Во менавіта ў Рыме яе бацька, Марыя Ружа з Браніцкіх, пазнамёліася з італьянскай каралевай і прымала ў палацы манаршую асобу. І калі пасля верасня 1939 года нісвіжскіх Радзівілаў у СССР кінуły ў канцлагер пад Масквой, заступніцтва каралевы выратавала сям'ю.

Вандруючы па Рыме і захапляючыся яго прыгажосцямі, беларусы могуць накрэсліць на яго старажытных вуліцах свае маршруты. Вечны горад варты такога кшталту спецыяльнага дэведніка: тады класіка яго шэдэўр зробіцца нашым суйчыннікам больш роднай і блізкай.

Саркафаг св. Язафата Кунцэўчыка

АНОНС

ЧАС ЧЫТАЦЬ ПА-ЎКРАІНСКУ

15–19 верасня ў Львове пад **зайсцёдным дэвізам «Час чытаць!»** пройдзе 17-ы Форум выдаўцоў — найбуйнейшыя книжныя кірмашы ва Украіні.

Кнігаманы падпраўляюць: зна-каміты палац Патоцкіх на вуліцы Каперніка зноў ад скліпенінку да гарышчы будзе набіты літаратурой. Сатэлітам Форуму выдаўцоў, як зайджы, стане Міжнародны літаратурны фестываль, што зазвычай збірае больш за 150 пісменнікаў з усёй Еўропы, якія амаль кругласуткава насыць літаратурную вахту на самых розных творчых пляцоўках. За 5 дзён Форума выдаўцоў адбы-ваецца каля 500 імпрэзаў (больш

інфармацыі — на сайце www.bookforum.com.ua).

Літаратурная восень у Львове — наўдзычай цікава, пазнавальна і весела. Нядзіва, што з кожным годам усё больш беларусы на кіроўцаў ў паўднёвым напрамку, каб далучыцца да карнавалу літаратуры, а заадно набіць па вельмі дэмакратычных коштах пару-трыку цікавых кніжак для душашнага чытвяна. Для беларускамоўных чытак, якія маюць намер папоўніць кніжныя паліцы да конці падзілістай, якіх зайджы, стане Міжнародны літаратурны фестываль, што зазвычай збірае больш за 150 пісменнікаў з усёй Еўропы, якія амаль кругласуткава насыць літаратурную вахту на самых розных творчых пляцоўках.

Для беларускамоўных чытак, якія маюць намер папоўніць кніжныя паліцы да конці падзілістай, якіх зайджы, стане Міжнародны літаратурны фестываль, што зазвычай збірае больш за 150 пісменнікаў з усёй Еўропы, якія амаль кругласуткава насыць літаратурную вахту на самых розных творчых пляцоўках.

Памятка для беларусаў, якія хочуць чытаць украінскія кніжкі

Украінская мова падобная да беларускай. Вельмі-вельмі, значна больш за расійскую. Украінская мова настолькі падобная да беларускай, што можна початы говорыці украінскую, а скончыць па-беларуску, і амаль ніхто гэтага не заўважыць.

Адным словам, для беларускага чытчика, які хоча чытаць украінскія кніжкі, моўных перашкоду быць амаль не павінен, а калі і пракідувающа сякі-такія, дык мы наем намер зішчыць іх дазвання. Мы прапануем вашай увазе картку памяткы, пра дапамозе якой можна хутка і лёгка наўчыцца чытаць па-ўкраінску.

1. Ва ўкраінскім алфавіце пе-раважная большасць літараў — агульная з беларускім, але ёсць і адметнасці:

- украінскіе «ф». Гэтую літару чытаюць як спалучэнне «фі».
- украінскіе «ч» чытаюць як «чъ».

Такім чынам, калі вы бачыце ва ўкраінскай кніжцы слова «христика», чытаць яго трэба, як па-беларуску: «хрысьціка».

2. Ва ўкраінскім мове няма літараў «ё» і «ёў», адпаведныя гукі перадаюць спалучэнням: «ё» або «ёў».

Прыклады: «слъоза, знайомій, ногурт».

- Украінская літара «ё» — ад-паведнік беларускага «ё». А там, дзе беларус напісаў бы «ё», украін піша «ё».

2. Большасць словаў украінскай мовы падобныя да беларускіх і іх можна зразумець, аднак ёсць і цалкам непразрыстыя. Ніжэй мы падаем невялікі спіс часта ўжываных у кнігах, але

незразумелых непадрыхтаванаму беларускаму чытчу слову украінскіх мовы:

Бджола — пчала
березень — сакавік
біля — калі
Взагалі — увогуле
взуты — абутик
відповідати — адказваць
вистава — спектакль

Гарадз — добра; дабрабыт
годувати — карміць, харчаваць

грудень — снежань

Джерело — крыніца
дитина — дзіця
дружына — жонка
добра — суткі, содзень

Е — ёсць

Жодний, **жоден** — ніводны, ніводзін

Залізвіца — чыгунка

залишати — пакідаць
захіст — абарона
звічайно — вядома, канечне

Їдальня — сталоўка, стравы
Ёжак — вожык

Квітень — красавік
краща — лепей, лепши
кіт — кот
кішка — котка

Криніца — калодзеж, студня

Лишатись — заставацца
людина — чалавек
луна — рэха
лунаты — гучань

Майданчик — пляцоўка
майже — амаль
мисливство — паляванне
митець — мастак, творца
мить — імгненне

Навпаки — наадварот
ненька — нянька
незабаром — неўзабаве, у хуткім часе

Одяг — вопратка, адзенне

Парубок — юнак
перукарня — цыбульня
піп — поп
пишатись — ганарыща
плівка — (фота)стужка; цырата

пovія — прасталытка
пожежа — пажар
потяг — 1. цягнік, 2. пажада
прапор — сцяг
протяг — скразняк, скавыш
прикордоннік — памежнік
прохідатись — прачынніца

Саме — менавіта
серпень — жнівень
стрибати — скакаць
спогад — успамін, згадка
стліць — крэсла

Троянда — ружа
трапітись — здарыцца

Цілодобово — кругласуткава

Чоловік — мужчына, муж

Шлунок — страунік

Падрыхтавалі Павал Касюко-
віч, **Марыя Мартысевіч**

► ГАЛЬШАНСКІ ЗАМАК-2010

У АБДЫМКАХ СТЫХІЙ МУЗЫКІ І АГНЮ

Анатоль Мяльгуй

**Лідэр гурта «Стары Ольса»
Зміцер Сасноўскі з'яўляецца
не толькі музыкантам,
але і па сумяшчальніцтву
прадзюсерам некалькіх
музычных імпрэзаў.**

**Напрыклад, Дударская і
Каляднага фэсту. Як вопытны
арганізатор нацыянальных
музычных праграм Зміцер
разумее: каб слухачы
пастаянна становіліся
актыўнымі ўдзельнікамі
беларускага фестывальнага
руху, патрэбна, каб кожны
фэст неё своеасаблівы пасыл
да яго наведальнікаў. Но
тому ўпершыню Зміцер са
сваймі аднадумцамі высунуў
ідэю перанесці такую
музычную дзею, як фэст
сярэднявечнай культуры,
са сталіцы ў правінцыю. У
мінульым годзе яго выбар
прыпаў на Гальшаны.**

Інструмент адукациі

Гальшаны — амаль юная беларуская містэчка для правядзення фестываліяў сярэднявечнай культуры. Па-першае, да гэтага кроку арганізаторы скільне незвычайна багатая гісторыя Гальшан, а таксама наяўнасць адпаведнай інфраструктуры: замка Сапегаў, які быў тады малінічны апелты Уладзімерам Караткевічам, іншых пудобных помнікаў даўніны. Дыў самі Гальшаны пры пільнім разглядзе ўспрымаюцца як музей пад акдрытным небам, дзе можна бачыць даўнейшую местачковую планіроўку, а асобныя помнікі даўніны і пабудовы Гальшан не раз прыводзілі захапленне айчынных даследчыкаў архітэктуры і гісторыкаў.

Да таго ж, ініцыятыва Змітру Сасноўскага наоконч праўядзення ў Гальшанах фэсту сярэднявечнай культуры адначасці змешала моцную падтрымку мясцовых уладаў, якія ўбачылі ў пропанове Змітру Сасноўскага магчымасць актыўізаціі цікаванасць гальшанцаў да свайгісторыі, да тых гістарычных асоб, якія стварылі славу гальшанскай зямлі. Так, пры ўзаемнай згодзе, на айчынных культурных полі і з'явіўся фэст сярэднявечнай культуры «Гальшанскі замак», гісторыя якога шчасліва пачалася ў мінульым годзе.

«Залатое коло»

Гэтым разам арганізаторы фэсту паставілі перад сабой больш

Артысты на хадудах

Рыцары Вялікага княства

Testamentum Terraev

складаную задачу — зрабіць так, каб «Гальшанскі замак-2010» стаў адной з самых заўажных падзеі у фестывальным руху Беларусі, каб фест быў візіткай сучасных Гальшан. Тым больш, што у гэтым годзе свята сярэднявечнай культуры супала з шэрагам значных гістарычных юбілеяў у гісторыі краіны і гальшанскай зямлі. Гэта і 400-гаддзе Гальшанскага замка, і 730-гаддзе заснавання Гальшан, 605-гаддзе з дня нараджэння знакамітай Соф'і Гальшанскай — засновальніцы роду Ягелонаў. Дыў тэма 600-гаддзе Грунвальда ў гэтым годзе не скончылася 15 ліпеня!

Пра мэты фэсту «Гальшанскі замак» зацікаўлена гаварылася на прэс-канферэнцыі для прадстаўнікоў рэспубліканскіх СМІ, якія адбываюцца ў мясцовым сельсавецце. Таксама шмат увагі было нададзена лёсу Гальшанскага замка — перліне сярэднявечнай архітэктуры Беларусі. Як адкрэслі старшыня Ашмянскага райвыканкама Ю. У. Адамчык, пакуль разома пра растаўрцы замка не ідзе. Гэта выкліканы шэрагам прычын: галоўная з іх — адсутніцца сродкаў на такі маштабны рэстаўрацыйны праект. Але гэта не азначае, што замак застанецца і надалей без нагляду.

Што тычыцца фэсту «Гальшанскі замак», то яго правядзенне будзе спрынціці цікавасці турысту да гістарычных мясцін гальшанскай зямлі, а значыць, будучыму аднаўленню грандыёзнай і ў той жа час вышытаплона-еўрапейскай цвярдзіні ў Гальшанах. Добры знак гэтым кірунку — уключэнне Гальшан у вялікі турыстычны праект «Залатое коло Беларусі», кіраўнік якога Я. Парфіяновіч таксама стаў удзельнікам прэс-канферэнцыі.

У рыцарскіх двоях

Пакуль журналісты вялі запіскі, калі дыялог з арганізаторамі і прадстаўнікамі раённых улад, на прызамавых тэрыторыях рас-

пачаўся фэст «Гальшанскі замак-2010». Перад яго гасцімі, шматлікімі гальшанцамі разгарнулася тэатральная дзея «Уладальнік замкаў Беларусі з'язджашы ў гості да Соф'і Гальшанскай». Сапрэйды, адзін за адным на сцену з віталіннымі словамі да знакамітай ураджэнкі Гальшан з'яздзіліся вялікай князі Гедымін і Стэфан Ваторый,магнаты Радзівілы і Сапегі... А момант пачатку фесту быў адзначаны гучнымі страламі з ручнікі, якія і сталі сігналам да правядзення рыцарскіх турніраў і спаборніцтваў у гонар тых гістарычных асобаў і дат айчыннай гісторыі, пра якія ішла разома ў тэатральнай дзея.

Першымі сваё майстэрства і трапеза вока было даручана прадаманстратаваць луchnікі. Пераможцамі гэтага турніру стаў удзельнік «Гальдьмі лучнікай Гарадні» рыцар Роберт. Эстафета ад лучніка паступова перайшла да пешых рыцараў, якія запрасілі на свой турнір. Тут ад сучасных рыцараў патрабавалася вялікая фізічная сіла, умение вадаць зброяй і веданне тактычных прыёмаў блізкага бою.

А ад гледачоў — выкананне простых правілаў бяспекі. Бо трапіць у небяспечную ситуацыю было вельмі проста: крок наперад — і глядзі мог быць паранены мячом аднаго з удзельнікаў рыцарскага двугуба. Ала на службе бліспекі гальшанца і гасці фесту стаялі маршалкі турніраў і мясцовыя міліцыі, прадстаўнікі якой вельмі каректна настойвалі на выкананні правілаў бяспекі. І як вынік — ні адзін з гледачоў не падарыў ні жартобойнай рыцарскай сечы. А пераможцам «асабістых спаборніцтваў» стаў рыцар Мейнхорд з клуба «Корона Запада».

Шмат цікавых уражанняў пакінуły гальшанцамі конныя спаборніцтвы і масавы рыцарскі бой — бутурт, якія адбываюцца ў нізіне, перадувоходам у «Горадмайстру» на прызамакавай тэрыторыі.

Без дуды і не туды, і не соды!

Адной з прэм'ер фэсту «Гальшанскі замак-2010», якую найбольш узрилі наведальнікі, які чакаўся, стала яго музычная частка. Гледачы аператарыўна займалі найблізкія выгадныя месцы, каб на свае очы падабыць і пачуць выступленні зорак айчыннай сярэднявечнай музыки. Не маючи волыту знаёмства з супрадаўцамі «жывімі» гуртамі, некаторыя неспрэктываныя слухачы спрачліліся: ці гэтычыкі не маюць волыту знаёмства з гуртамі? Але настроіка інструментаў і далейшая канцэртная праграма іх пераканалі, што на «Гальшанскі замак» — калі рыцарскі бой, то да крыві, калі музыка, дык аваўязкова «жывіцца»!

Што тычыцца гэтай часткі фестывалю, то ўяўленьне пра му-

зычную аздобу замкавага побыту Сапегаў 300-400 гадоў таму далі цудоўныя старажытныя творы, якія былі выкананы гуртамі сярэднявечнай музыкі «Rasalia», «Testamentum Terraev», «Стары Ольса». Паваражылі сваё суперсучаснымі рytмамі і моладзвыя куміры — гурт «LitvinTroll». Яркую сярэднявечную атмасферу свята стварылі незабытныя мелодыі на дудах у выкананні Аксаны Касцян, Юрасія Панкевіча, Андрэя Апановіча, Васіля Верабейчыкава, Змітру Сасноўскага, а таксама Аляксандра «Бекара» Бурносенікі, які шырэа граў на дудзе на пляцоўцы «Горада майстру».

Рамантычную аўру святу надалі ірландскія лірнікі і танцавальныя мелодыі, якія падбеларускую агучылі гурт «Кейлі Кёль» пад кіраўніцтвам Алесі Чумакова. Асбона хадзелаць адзначыць густоўныя пераклады на нашу мову ірландскай песеннай класікі, якія робіць Алеся Здаецца, вонкава песні пабудаваныя на ірландскіх гістарычных разялях, а ў гурта «Кейлі Кёль» яны распавядалісь пра векавое змаганне беларусаў за сваю волю і незалежнасць. Гэтыя тэмы сталі лейтматывамі песен «Паўстанцам Каліноўскага», «Ясік», «Старыя часы» на верш Роберта Бёрнса.

У абдымках музыкі і агню

Але галоўнымі героямі музычнай часткі фесту «Гальшанскі замак» у гэтым дэне сталі танцоры са сталічнага клуба «Гістрыбён». Яго ўдзельнікі — маладыя хлопцы і дзяўчата — паказалі прыклад таго, як танчылі нашы продкі пад такую цудоўную музыку! Тут былі і парныя, і калектыўныя скокі, і беларускія і ёўрапейскія бальныя танцы, карацоды і імправізацыі. Галоўнае — у гэтай танцавальнай віхуры нельзя было зразумець, дзе тут сталічныя госці, а дзе местачкоўцы. Усіх аўдзінцаў старажытна музыка і стараўнічыя ритмы!

Што да фестывальных відовішчаў, то тут не знайшлося роўных фаер-шоу «вогненных тэатраў» «Ды Грызы» і «Крада». Артысты прапанавалі гледачам сумесь гімнастыкі, акрабатыкі і светлавых эффектаў, якія быў падпрацаваны адной маце — паказаць прыгажосць і моц агню, калі яго стыхія падпрацавана чалавеку. Гэта відовішча мае векавую традыцыю, і беларускія артысты зрабілі значны крок у адраджэнні на тэрыторыі Беларусі гэтага застагата маастракта. Цудоўна, што ўнікальнае фаер-шоу разам з завіршальнай канцэртам гурта «LitvinTroll» пакінулі ў душах тэх, хто завітаў на палацаў падворак, столькі станоўчых эмоций. Значыць, у фесту «Гальшанскі замак-2011» добрыя перспективы!